

ФОНДИ ҚАМЎИЯТИИ «НОТАБЕНЕ»

**ОИД БА ЗАРУРАТИ БА ТАСВИБ
РАСОНИДАНИ ПРОТОКОЛИ ИЛОВАГӢ БА
КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНҚА ВА ДИГАР
НАМУДҶОИ МУНОСИБАТ ВА ҚАЗОИ
БЕРАҲМОНА, ҒАЙРИИНСОНӢ Ё
ТАҲҚИРКУНАНДАИ ШАЪНУ ШАРАФ ВА
ТАЪСИСИ МЕХАНИЗМИ МУСТАҚИЛИ
ПЕШГИРӢ ДАР ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**
(ЁДДОШТИ ТАҲЛИЛӢ)

ДУШАНБЕ 2012

Ёддошти таҳлилӣ

Оид ба зарурати ба тасвиб расонидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф (ПИКЗШ) ва таъсиси Механизми мустақили пешгирӣ (ММП) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муаллиф: Галина Деревенченко

Ин китоб бо дастгирии молиявии ташкилоти "Freedom House" нашр гардидааст. "Freedom House" бо назарҳое, ки дар ин китоб ибраз шудаанд, метавонад ҳамақида набошад.

МУНДАРИЧА		
	МУҚАДДИМА	5
I	САЪЮ КУШИШҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР АМРИ ПЕШГИРӢ НАМУДАН ВА МУБОРИЗАИ МУАССИР БО ШИКАНЧА ВА БЕҶАЗОӢ	5
II	ТАФСИРИ МУХТАСАРИ ТАВСИЯҲОИ МАҚМОТИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ВА ТАШКИЛОТҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ	9
III	РОТОКОЛИ ИЛОВАГӢ БА КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНЧА ВА МОЛЕЛҲОИ МЕХАНИЗМҲОИ МИЛЛИИ ПЕШГИРӢ ДАР ҶАҲОН	12
IV	МОДЕЛҲОИ (ШАКЛҲОИ) МПМ ДАР ДАВЛАТҲОИ АӢЗОИ ПИКЗШ	23
V	ТАФСИРИ ҚОНУНГУЗОРИИ КИШВАРҲОИ АӢЗОИ ПИ ба КЗШ ОИД БА ТАӢСИСИ МПМ	26
VI	ЗАМИНАҲО БАРОИ БА ТАСВИБ РАСОНИДАНИ ПРОТОКОЛИ ИЛОВАГӢ БА КЗШ АЗ ҶОНИБИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	36
VII	ТАВСИЯҲО НИСБАТИ БАТАСВИБРАСОНИИ ПИКЗШ ВА ТАӢСИСИ МПМ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	50
	КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНЧА ВА ДИГАР НАМУДҲОИ МУНОСИБАТ ВА ҶАЗОИ БЕРАҲМОНА, ҒАЙРИИНСОНӢ Ё ТАҲҚИРКУНАНДАИ ШАӢНУ ШАРАФ	54
	ПРОТОКОЛИ ИЛОВАГӢ БА КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНЧА ВА ДИГАР НАМУДҲОИ МУНОСИБАТ ВА ҶАЗОИ БЕРАҲМОНА, ҒАЙРИИНСОНӢ ТАҲҚИРКУНАНДАИ ШАӢНУ ШАРАФ	72

Рӯҳати ихтисорот:

СММ – Созмони Милали Муттаҳид

ЗЗШ – Зеркумитаи зидди шикаҷа

ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон

КЗШ – Конвенсияи зидди шиканҷа

КБСС – Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх

ПБҲШС – Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ

МПМ – Механизми пешгирии миллӣ

ТҒҲ – ташкилоти ғайриҳукуматӣ

НМҲИ – Ниҳоди миллӣ оид ба ҳуқуқи инсон

КМҶ – Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ

ТДУ – Тафсири Даврии Универсалӣ

ВҲИ – Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

ПИ ба КЗШ – Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканҷа

МУҚАДДИМА

Батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф ва таъсиси механизми миллии пешгирӣ иқдоми муҳимест дар амри мубориза бо шиканча ва дигар шаклҳои муносибати бад. Натиҷаи татбиқи Протоколи иловагӣ таъсисёбӣ ва фаъолияти як ё якчанд мақомоти боздид – механизми миллии пешгирӣ (ММП) дар сатҳи миллии мебошад. Механизми мазкур бояд ваколати (мандати) пешгирӣ кардан ва функсияи боздид намудан аз ҷойҳои маҳрумӣ аз озодиро бошад. Бояд зикр намуд, ки дар тафсири Протоколи иловагӣ таҳти мафҳуми «ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ» доираи васеи муассисаҳо фаҳмида мешавад, яъне: ҳабсхонаҳо, тавқиғгоҳҳои тафтишотӣ, муассисаҳои психиатрӣ (бемориҳои рӯҳӣ), урдугоҳҳои гурезагон (паноҳандагон), муассисаҳо барои ноболиғон, марказҳо барои муҳоҷирон, минтақаҳои транзитӣ дар нуқтаҳои байналмилалӣ ва ғайра.

Мақсади асосии ҳуҷҷати таҳлилии мазкур аз пешниҳод намудани иттилооти заминавӣ (умумӣ), ки метавонад дар ҷараёни батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча (ПИКЗШ) ва таъсисдиҳии Механизми миллии пешгирӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шавад, иборат мебошад.

Ин иттилоот ба ҳамон андоза ҳам барои намояндагони давлат ва ҳам барои намояндагони ҷомеаи шахрвандӣ, ки ҷиҳати пешбурди ПИ КЗШ фаъолият анҷом медиҳанд, муфид мебошад.

I. САЪЮ КЎШИШҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР АМРИ ПЕШГИРӢ НАМУДАН ВА МУБОРИЗАИ МУАССИР БО ШИКАНЧА ВА БЕҶАЗОӢ

Озодӣ аз шиканча ҳуқуқи мутлақ аст, истифодаи шиканча, мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ ва минтақавии ҳуқуқи инсон таҳти ҳеҷ шароит ғайри қобили қабул аст, ва мубориза бо он ҳислати глобалӣ (ҷаҳонӣ) дорад.

Дар тӯли даҳ соли охир Ҷумҳурии Тоҷикистон дар амри мубориза бо шиканча ва дигар намудҳои муносибати бад як зумра иқдомоти пайгирона анҷом додааст. Ин иқдомҳо ҳам дар соҳаи қонунгузорӣ, ҳам институтсионалӣ ва ҳам дар амалия татбиқ гардида буданд.

Масалан, агар дар мавриди ислоҳоти қонунгузорӣ сухан ронем, зикр намудан ҷоиз аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1995 узви Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф (КЗШ)¹ ва аз соли 1999 узви Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ (ПБҲШС) мебошад. Протоколи иловагӣ ба ПБҲШС-ро ба тасвиб расонида, Тоҷикистон ваколатҳои Кумитаи оид ба ҳуқуқи инсон (башар)-ро дар бобати қабул ва баррасӣ кардани маълумоти инфиродӣ нисбати поймол гардидани ҳуқуқи инсон эътироф намуд.

Дар соли 2002 сарвари давлат дар хусуси аз ихтиёри Вазорати корҳои дохилӣ ба ихтиёри Вазорати адлия додани системаи (низоми) иҷроӣ ҷазо қарори сиёсӣ қабул намуд, ҳамин тариқ қадами аввалин ҷиҳати ҷудо намудани мақомоти таъқиби ҷиноӣ аз мақомоти иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ гузошта шуд. Дар ҳоли ҳозир, Низоми иҷроӣ ҷазоҳои ҷиноятӣ, тавқиғоғҳои (боздоштгоғҳои) тафтишотӣ ва муассисаҳои ислоҳӣ (маҳбасҳо) дар ихтиёри Саридораи иҷроӣ ҷазоҳо (СИҶ) қарор доранд, ба истиснои Тавқиғоғи тафтишотии Кумитаи давлатии амнияти миллӣ.

То ба имрӯз, ниҳодҳои ҷомеаи шахрвандӣ ва КБСС ба муассисаҳои истилоҳии (маҳбасҳои) кишвар дастрасӣ надоранд. Танҳо доираи маҳдуди ташкилотҳои ғайриҳукумати (ТҲ), ки асосан ба фаъолияти башардӯстона ва хайрия машғуланд, ба муассисаҳои ислоҳӣ дастрасӣ доранд. Аз соли 2005 инҷониб, як қатор ташкилотҳои байналмилалӣ ва ТҲ бидуни натиҷа бо мақомоти давлатии кишвар дар хусуси дастрасӣ пайдо кардан ба тавқиғоғҳои тафтишотӣ ва муассисаҳои пенитенсиарӣ (маҳбасҳо) барои анҷом додани мониторинги мустақил музокирот менамоянд.

Соли 2008 Қонун «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсони Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул гардида буд ва 27 майи соли 2009 аввалин Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин карда шуд. Корҳо оид ба мусоидат дар батасвибрасонии ПИКЗШ ба Стратегияи фаъолияти ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои солҳои 2011-2015 ворид карда шуданд.

---

¹ 21 июли соли 1994 ба тасвиб расонида шудааст ва 10 феввали соли 1995 эътибор пайдо кардааст.

23 декабри соли 2009 Кодекси нави мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шуд, ки он дар мачмӯъ ба стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи мурофиаи судии ҷиноятӣ мутобиқат мекунад. Дар КМҶ-и нав меъёр оид ба нораво будани далелҳои, ки бо истифодаи шиканча ба даст оварда шудаанд, муқаррар карда шуд.

Соли 2010 Қонун «Дар бораи ҳифзи давлатии иштирокчиёни мурофиаи ҷиноятӣ» қабул карда шуд, ки он метавонад нисбати ҷабрдидагон ва шохидони шиканчаҳо татбиқ карда шавад.

Соли 2010 Тоҷикистон дуюмин гузоришҳои даврии миллӣ оид ба иҷрои Конвенсияи зидди шиканча ва Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шаҳрвандӣ ва сиёсиро пешниҳод намуд, ки дар онҳо тадбирҳои оид ба таъмини кафолатҳои ҳифзи ҷабрдидагони (қурбониёни) шиканча андешидашуда зикр карда шудаанд.

29 декабри соли 2011 бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон гурӯҳи корӣ оид ба доир намудани семинарҳои омӯзишӣ ва корҳои тавзеҳотӣ бо мақсади пешгирии шиканча нисбати маҳбусон таъсис дода шуд, ки онро Раиси Суди конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷаноби Маҳмудов М. сарварӣ менамояд.

Моҳи июни соли 2011 Қонун «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» қабул карда шуд. Қонун тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшавандаро танзим намуда, кафолати ҳуқуқи манфиатҳои қонунии онҳоро муайян менамояд. Ба ғайр муқаррароти дигар дар қонуни мазкур манъ будани дар ҳабс нигоҳ доштани шахсон бо мақсадҳои расонидани азобу шиканча ва ё зарари ҷисмониву маънавӣ зикр шудааст.

Моҳи апрели соли 2012 ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйирот ворид ва моддаи махсуси 143 прим 1 (Моддаи 141¹) илова карда шуд, ки барои истифодаи шиканча ҷавобгарӣ пешбинӣ менамояд.

Моҳи июни соли 2012 Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи истифодаи меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ ва мурофиавии ҷиноятӣ дар мубориза бо шиканча» қабул карда шуд.

Прокуратураи генералӣ якҷоя бо САҶЕ ва ТҶХ «Маркази ҳуқуқи инсон» таҳияи Дастурамал оид ба чораҳои пешгирӣ, ошкорсозӣ ва таҳқиқи шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафро ба анҷом мерасонад, ки он бояд ҳамчун механизми муассири пешгирии шиканча ва муносибати бераҳмона хизмат намояд. Моҳи октябри соли 2012 муҳокимаи лоиҳаи Дастурамали мазкур бо мутахассисони ташкилотҳои байналмилалӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ ба нақша гирифта шудааст.

Соли 2011 ва моҳи март соли 2012 Тоҷикистон аз силсилаи аввали Тафсири даврии универсалӣ гузашт ва аксари тавсияҳоро дар соҳаи озодӣ аз шиканча қабул намуд. Дар айни ҳол, Тоҷикистон бо тавсияҳо оид ба масъалаҳои батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча розӣ нашуд.

Дар ҳоли ҳозир, бо мақсади омӯзиши механизми татбиқи Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча гурӯҳи корӣ аз ҷумлаи намояндагони вазорату идораҳои дахлдори ҷумҳурӣ таъсис дода шудааст.

Дар айни замон, омӯзиши масъала оид ба имконияти батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Нақшаи миллии амалҳо оид ба татбиқи тавсияҳои Шӯрои Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон тибқи Тафсири Даврии Универсалии Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шудааст.

Моҳи майи соли 2012 бо даъвати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Гузоришгари махсус оид ба масъалаҳои шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф ҷаноби Хуан Мендес ба кишвар ташириф овард.

Бинобар иқдомҳои охирини андешидашуда Ҳукумат сатҳи баланди масъулиятро нисбати иҷрои меъёрҳои марбут ба мубориза бо шиканча ва корҳо ҷиҳати батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча (ПИКЗШ) нишон дод.

II. ТАФСИРИ МУХТАСАРИ ТАВСИЯҶОИ МАҚОМОТИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ВА ТАШКИЛОТҶОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ

Кумитаи зидди шиканҷаи Созмони Милали Муттаҳид

10 феввали соли 1995 Тоҷикистон Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шарафи Созмони Милали Муттаҳидро (минбаъд мухтасар КЗШ) ба тасвиб расонид. Моҳи ноябри соли 2006 Кумитаи зидди шиканҷа Гузориши Миллии ибтидоии Тоҷикистонро оид ба татбиқи Конвенсияи зидди шиканҷа баррасӣ намуда, Тавсияҳои ҷамъбастиро қабул кард ва дар онҳо аз ҷумла Тоҷикистонро даъват намуд, ки:

«... имконияти таъсиси системаи (низоми) миллии оид ба назорат ба тамоми ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ, инчунин парвандаҳои оид ба ҳуқуқвайронкунӣҳои эҳтимоли дар давраи нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро баррасӣ намояд. Ба нозирони миллии ва байналмилалӣ бояд иҷозати боздидҳои мунтазаму мустақили тамоми ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс бе мувофиқаи пешакии чунин боздидҳо бояд кафолат дода шавад. Давлати узв бояд имконияти ба имзо расонидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияро баррасӣ намояд.»²

Кумитаи оид ба ҳуқуқи кӯдаки Созмони Милали Муттаҳид

Моҳи январӣ соли 2010 тибқи натиҷаҳои баррасии ҳисоботи дуҷумлаи даври Чумхурии Тоҷикистон оид ба ҷараёни иҷрои Конвенсияи оид ба ҳуқуқи кӯдак, Кумитаи оид ба ҳуқуқи кӯдаки Созмони Милали Муттаҳид аз ҷумла ба Ҳукумати Тоҷикистон тавсия намуд, ки:

- ✓ **Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шарафро ба тасвиб расонад (параграфи 75);**
- ✓ **Механизми назорати мустақил ба риояи стандартҳои нигоҳубини пешниҳодшаванда ва ҳуқуқи кӯдакон дар интернетҳои барои кӯдакони маъҷубро таъсис диҳад (параграфи 51);**

---

² Тавсияҳои ҷамъбасти Кумитаи зидди шиканҷа нисбати Тоҷикистон (Заключительные рекомендации Комитета против пыток в отношении Таджикистана, ноябрь 2006 года, рек. № 16, документ CAT/C/TJK/CO/1/).

- ✓ **Механизми назорат ба риояи стандартҳои кӯмак дар муассисаҳо оид нигоҳубини кӯдаконро пешбинӣ намоянд ва гузаронидани санҷишҳои мунтазами шароити буди боши кӯдаконро дар ин муассисаҳо таъмин намоянд (параграфи 45).**

Тафсири Даврии Универсалӣ

Масъалаи зарурати ҳамроҳшавии Тоҷикистон ба Протоколи Иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча низ соли 2011 дар чаласаи Шӯрои Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон тибқи расмиёти ТДУ (Тафсири Даврии Универсалӣ) ба миён гузошта шуда буд. Дар 8 тавсияҳо³, нисбати Тоҷикистон пешниҳод карда шуд, ки Протоколи Иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканчаро ба тасвиб расонад. Ва бо вучуди он, ки дар мулоҳизоти худ нисбати ҳулосаҳо ва тавсияҳо тибқи ТДУ Ҷумҳурии Тоҷикистон изҳор намуд, ки «дар ҳоли ҳозир давлат барои ба тасвиб расонидани ПИКЗШ бинобар маҳдуд будани имкониятҳои моливию иқтисодӣ омода нест», дар айни ҳол изҳори итминон карда шуд, ки «**Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда масъалаи имконияти ба тасвиб расонидани ПИКЗШ-ро баррасӣ хоҳад намуд**».

Дар номгӯи саволҳои худ Кумитаи зидди шиканча, дар қатори дигарон, саволро дар мавриди дар кадом марҳила қарор доштани баррасии масъалаи батасвибрасонии Протоколи Иловагӣ ба Конвенсия ба миён мегузорад, тибқи натиҷаҳои Тафсири Даврии Универсалии моҳи октябри соли 2011 суратгирифта ҳайати намояндагони Ҷумҳурии Тоҷикистон изҳор намуд, ки баррасии масъалаи батасвибрасонии Протоколи Иловагӣ дар назар аст.⁴

Дар ҷавоб ба саволи мазкур Ҳукумат иттилооти зеринро пешниҳод намуд: «Гурӯҳи кории ҳукумати аз ҷумлаи намояндагони вазорату идораҳои марбутаи ҷумҳурӣ бо мақсади

---

³ Тавсияҳои Гурӯҳи кории ТДУ нисбати Тоҷикистон (Рекомендации Рабочей группы УПО в отношении Таджикистана (документ: A/HRC/19/3), рек. 90.1-90.5, 90.8, 90.12., 90.17).

⁴ Номгӯи саволҳои таҳиянамудаи Кумитаи тибқи натиҷаи баррасии гузориши даврии дуҷумлаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (Список вопросов, подготовленный Комитетом по итогам рассмотрения второго периодического отчета Республики Таджикистан. (CAT/C/TJK/2), Комитет против пыток, Сорок восьмая сессия (7 Мая – 1 Июня, 2012 года), документ CAT/C/TJL/Q/2)

омӯхтани механизми татбиқи Протоколи Иловағӣ ба Конвенсияи зидди шиканча таъсис дода шудааст. Омӯзиши масъалаи қабул намудани Протоколи иловағӣ ба Нақшаи Миллии амалҳо оид ба татбиқи тавсияҳои Шӯрои Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон тибқи Тафсири Даврии Универсалии Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шудааст».⁵

Стратегияи Иттиҳоди Европа барои Осиёи Марказӣ – муколама оид ба ҳуқуқи инсон

Соли 2008 мутобиқи «Стратегияи Ҷамшарикии Нав» бо Осиёи Марказӣ Иттиҳоди Европа (ИЕ) ва Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди ба роҳ мондани муколамаи ҳарсола оид ба масъалаҳои ҳуқуқи инсон ба мувофиқа расиданд. Дар қараёни семинарҳои дар солҳои 2008 ва 2009 барои ҷомеаи шаҳрвандӣ баргузорнамудаи ИЕ намояндагони ҷомеаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Европа аз Ҳукумати Тоҷикистон даъват намуданд, ки **«масъалаи ҳарчи зудтар ба тасвиб расонидани Протоколи Иловағӣ ба Конвенсияи зидди шиканчаи Созмони Милали Муттаҳидро, ки Давлатҳои аъзоро даъват менамояд дар кишварҳои худ механизмҳои миллии мустақили пешгириро таъсис диҳанд, баррасӣ намояд ...»**.

Бо мақсади ҳарчи зудтар ба тасвиб расонидани шартномаи байналмилалӣ ба Ҳукумати Тоҷикистон «... доир намудани маърақаҳои иттилоотӣ дар байни аҳоли ва муҳокимаҳои ҷамъиятӣ бо иштироки намояндагони мақомоти давлатии масъул ва коршиносони байналмилалӣ барои тавзеҳ додани муқаррароти ин шартнома ва моделҳои имконпазир оид ба таъсиси механизмҳои миллии пешгирии пешбинишуда, бо иштироки ҳатмии ҷомеаи шаҳрвандӣ дар онҳо», тавсия карда шуда буд.⁶

Дар навбати худ, дар қараёни муқолимаи суратгирифта, ҳайати ҳукумати расмии Ҷумҳурии Тоҷикистон изҳори итминон намуд,

---

⁵ Аз ҷониби комиссияи миллии яқоя бо Иттиҳоди ТҲҶ ва намояндагони ташкилотҳои байналмилалӣ таҳия мегардад.

⁶ «Иттиҳоди Европа – Тоҷикистон» ҳисобот оид ба семинар барои ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба ҳуқуқи инсон «Ҳуқуқ ба муҳофизати судии одилона ва мустақилияти мақомоти судӣ», 27 августи соли 2009, саҳ. 47, фасли «Шароити нигоҳдории шахсон дар ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ва мониторинги ҷамъиятии муассисаҳои пӯшида» тавсияҳои 12-13.

ки масъалаи ба тасвиб расонидани Протоколи Иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча дар ҳоли ҳозир мавриди баррасӣ қарор дорад.⁷

III. ПРОТОКОЛИ ИЛОВАГӢ БА КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНЧА ВА МОЛЕЛҲОИ МЕХАНИЗМҲОИ МИЛЛИИ ПЕШГИРӢ ДАР ҶАҲОН

Конвенсияи зидди шиканчаи Созмони Милали Муттаҳид аз ҷониби Ассамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид 10 декабри соли 1984 қабул гардида буд ва 26 июни соли 1987 эътибор пайдо намуд. Протоколи Иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча⁸ илова ба Конвенсия мебошад, ки дар он муқаррарот ва расмиёте зикр гардидаанд, ки Конвенсияро такмил медиҳанд, вале бо он ворид нашудаанд. Ҷаҳадори асосии кишварҳои аъзо дар доираи ПИКЗШ таъсис додан, таъин намудан ё дар сатҳи милли даст гири намудани як ё якчанд мақомоти боздид, ё механизми милли пешгирӣ (ММП) мебошад. Чунин механизм бояд дар муддати як соли баъди ба тасвиб расонидани Протоколи иловагӣ таъсис дода шавад⁹. Барои мавриди амал қарор додани Протоколи иловагӣ давлати узв бояд санади мазкурро имзо ва ба тасвиб расонад.

- *Гоя асосии ПИ ба КЗШ аз чӣ иборат аст?*

Гоя асосии Протоколи Иловагӣ аз он иборат аст, ки ҳар қадаре ки ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ошкор ва шаффоф бошанд, дар онҳо қонуншиканӣ ҳамон қадар камтар хоҳад буд. Азбаски ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс моҳиятан барои олами буруна пӯшида мебошанд, шахсоне, ки аз озодӣ маҳрум карда шудаанд, хеле осебазир буда, таҳти хавфи шиканча ва дигар намудҳои

---

⁷Стратегия Европейского Союза для Центральной Азии: диалог по правам человека, Фавзия Назарова, Общественный фонд «NotaBene», доступно по адресу: <http://www.notabene.tj/ru/index/index/paged/138/>

⁸ Резолюция Генеральной ассамблеи ООН №57/199 о Факультативном протоколе к Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания (A/RES/57/199), принятая 18 декабря 2003 г. (127 голосов «за», 4 – «против», 42 воздержавшихся). ФПКПП вступил в силу 22 июня 2006 г. и по состоянию на июнь 2012 г. договор подписали 71 страна-участница. Также см. <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&id=131&chapter=4&lang=en> (последний просмотр страницы – 22 июня 2012 г.).

⁹ Моддаи 17 ПИКЗШ.

муносибати бад, инчунин дигар шаклҳои поймолкунии ҳуқуқи инсон қарор доранд.

- *ПИ аз дигар механизмҳои ҳифзи ҳуқуқ бо чӣ фарқ мекунад?*

Аввалан, системае, ки Протоколи иловагӣ ташаккул медиҳад, ба пешгирии ҳуқуқпоймолкуниҳои нигаронида шудааст, на ба ақсуламал ба онҳо баъди он, ки онҳо аллакай рӯй додаанд. Бархурди пешгирикунӣ, ки дар Протоколи иловагӣ пешбинӣ гардидааст, ба мониторинги мунтазам ва муттасили ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс (маҳбасҳо) тавассути боздид намудани мақомоти экспертӣ (коршиносон) аз ин муассисаҳо бо мақсади пешгирии ҳуқуқвайронкуниҳои асос ёфтааст. Дар муқобили ин, аксари механизмҳои вучуддоштаи ҳифзи ҳуқуқ, аз ҷумла Комитаи зидди шиканҷаи Созмони Милали Муттаҳид, ба мониторинги ваъзӣ машғуланд (аз он ҷумла боздид намудан аз давлатҳои аъзо) *a posteriori*, яъне баъди гирифтани аризаҳо оид ба ҳуқуқвайронкуниҳои ҷойдошта.

Дуюм, муқаррароти Протоколи иловагӣ ба ҳамкорӣ бо давлатҳои аъзо барои пешгирӣ намудани ҳуқуқвайронкуниҳои нигаронида шудаанд, на ба муҳокимаи оммавии давлатҳои аъзо барои ҳуқуқвайронкуниҳои аллакай содиргардида¹⁰. Протоколи иловагӣ барои дарафтодан ба давлатҳо ва барои айбдоркунии онҳо таҳия нагардидааст. Он барои кори созанда бо давлатҳои аъзо тарроҳӣ шудааст, ки ба таъмини муттасили беҳбудӣ равона мегардад. Системае, ки Протокол пешбинӣ намудааст, ба раванди ҳамкорӣ ва муколамаи дарозмуддате асос меёбад, ки барои расонидани кӯмак ба давлатҳои аъзо дар ҷорӣ ҳама гуна тағйироти зарурӣ ҷиҳати пешгирии шиканҷа ва муносибати номатлуб дар ояндаи даромуддат равона карда шудаанд¹¹.

- *Бартарияти батасвибрасонии ПИ ба КЗШ дар чист?*

Протоколи иловагӣ воситаи иловагии комилан амалӣ барои давлатҳои аъзои Конвенсияи зидди шиканҷаи Созмони Милали

¹⁰ Масалан, муколамаи созандаи Кумитаи зидди шиканҷа, бо давлати узв ба баррасии ошкорои иҷроӣ ӯҳдадориҳои давлатҳо дар асоси гузоришҳо ё маълумотҳои инфиродӣ асос ёфтааст.

¹¹ «Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих достоинство обращения и наказания» - Руководство по предупреждению, Межамериканский институт прав человека и Ассоциация по предупреждению пыток, стр. 27.

Муттаҳид мебошад, ки барои татбиқи амалии ўҳдадориҳо оид ба андешидани тадбирҳои баҳри пешгирӣ намудани шиканча ва дигар намудҳои муносибати номатлуб равонашаванда нигаронида шудааст. Аксаран муносибати номатлуб бинобар бад будани шароит ва низом дар ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ё бо сабаби омодагӣ тарбияи зарурӣ надоштани онҳое, ки барои муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда масъул мебошанд, рӯй медиҳад. Протоколи иловагӣ ва механизмҳои муқаррарнамудаи он кўмаки машваратӣ, техникӣ ва молиявиро ба давлатҳои барои ҳалли проблемаҳои институтсионалӣ (сохторӣ) дар назар доранд. Дар муқобили дигар шартномаҳо ва мақомоти шартномавӣ, ки дар назди давлатҳои аъзо талабот гузошта, вале ба онҳо дар мавриди он, ки чӣ тавр ин талаботро бояд хубтар иҷро кард дастурҳои намендиҳанд, Протоколи иловагӣ имконияти фароҳам меорад, ки ислоҳот дар кишвар татбиқ карда шаванд. Фонди маҳсули ихтиёрӣ таъсис дода мешавад, ки он ба давлатҳои аъзо барои татбиқи пурраи тавсияҳои Зеркумита ва дастгирии барномаҳои омӯзишии механизмҳои миллӣ пешгирӣ дар амал кўмаки муайяни воқеӣ хоҳад расонд. Илова бар ин, сатҳи боварии ҷомеа ба мақомот ва татбиқи адолати судӣ бояд ба тўфайли баланд бардоштани дараҷаи таҳассусии қормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ тавассути беҳтарсозии шароити қор, омӯзиш ва мубодилаи таҷрибаи байналмилалӣ ва як зумра ташаббусҳои дигар афзояд. Кўмаки техникӣ дар доираи Протоколи иловагӣ, ҳамин тариқ, барои бисёр давлатҳое, ки дар назди онҳо проблемаҳои мураккабу ба ҳам алоқаманди иҷтимоӣ ва институтсионалӣ қарор доранд, ёрии воқеӣ хоҳад буд¹².

- *Протоколи иловагӣ чӣ гуна амал мекунад?*

Хусусияти муҳими Протоколи иловагӣ он мебошад, ки системаи дугонаи пешгирӣ – дар сатҳи байналмилалӣ ва миллӣ таъсис меёбад. *Масалан*, Протоколи иловагӣ таъсиси мақомоти экспертиро дар Созмони Милали Муттаҳид, инчунин мақомоти миллиро, ки бояд аз ҷониби давлатҳои аъзо созмон дода шаванд, дар назар дорад. Ҳам механизмҳои байналмилалӣ ва ҳам миллӣ бо мақсади анҷомдиҳии мониторинги вазъият мунтазам аз ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс (маҳбасҳо) боздид

---

¹² Эзоҳи поварақи 9, саҳ. 29.

менамоянд, тавсияҳо медиханд ва ҳамкориҳои созандаро бо давлатҳои аъзо барои иҷрои ин тавсияҳо ба роҳ мемонанд¹³.

3.1. Механизми байналмилалӣ пешгирӣ – Зеркумитаи оид ба пешгирии шиканча (ЗПШ)

Зеркумитаи оид ба пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф («ЗПШ») навъи нави мақомоти шартномавӣ дар системаи (низоми) Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон мебошад. Он ваколати (мандати) пешгирӣ дорад ва бархурдҳои инноватсионӣ (навоварона) ва фаъолонро нисбати ҷилавгирии шиканча ва муносибати бераҳмона истифода мекунад. ЗПШ фаъолияти худро моҳи феврари соли 2007 оғоз намуд ва дар ҳоли ҳозир аз 25 коршиноси мустақил ва бегараз аз табақаҳои мухталиф ва аз минтақаҳои гуногуни ҷаҳон иборат мебошад.

Боздидҳо. Вазифаи асосии ЗПШ аз тафтишу санҷиши ҷойҳои нигоҳдориҳои шахсонӣ аз озодӣ маҳрумшуда ва пешниҳод намудани ҳолосаҳо, тавзеҳот ва тавсияҳои худ оид ба беҳтарсозӣ ва ислоҳи вазъ ба мақомоти кишварҳои аъзо иборат мебошад. ЗПШ бо кишвари узв дар амалӣ намудани мақсадҳои Протоколи иловагӣ ҳамкорӣ менамояд ва принсипи махфиятро риоят мекунад. Ин принсип ба тамоми иттилооте, ки ЗПШ дар ҷараёни боздид ба кишвар ҷамъоварӣ менамояд ва дар ҷараёни муколама ва ҳамкорӣ бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ ба даст меорад, дахл дорад. ЗПШ мулоҳизот ва тавсияҳои худро ба тариқи маҳрамони ба кишвари узв пешниҳод менамояд ва инчунин бо ҳамин тариқ метавонад онҳоро ба МПМ пешниҳод кунад. Мулоҳизот ва тавсияҳо дар ҳисоботи ЗПШ оид ба сафар, ки маҳрамони мебошад, инъикос карда мешаванд ва метавонад якҷоя бо ҳама гуна тавзеҳот танҳо аз ҷониби кишвари узв бо дархости он иштишор гардад. ЗПШ ҳамчунин ҳисоботи солони ошкороро иштишор менамояд, вале он, аслан, ҳислати иттилооти умумиро дорад.

Кўмак ва машварат. Вазифаи дигари асосии ЗПШ, ба ғайр аз анҷом додани сафарҳо ва пешниҳод кардани мулоҳизот ва тавсияҳои худ ба кишвари узв, бо мавҷудияти МПМ алоқаманд мебошад. Барои бештар равшанӣ андохтан ба масъалаи оид ба

---

¹³ Эзоҳи поварақи 9, саҳ. 24.

таъсис ва фаъолияти МПМ ЗПШ *Принсипҳои дастури оид ба Механизмҳои пешгирии миллӣ* таҳия намуд. Дар чорчӯбаи ҳамкорӣ бо кишвари узв ЗПШ мониторинги дурустии таъинот ё таъсиси МПМ-ро анҷом медиҳад ва мулоҳизот ва тавсияҳои зарурӣро бо мақсади беҳбудсозии вазъи мавҷуда ва тақвиятбахшии имкониятҳо ва ваколати (мандати) МПМ таҳия менамояд.

3.2. Механизми пешгирии миллӣ (МПМ). Он бояд чӣ гуна бошад?

ПИКЗШ ба саволи механизмҳои пешгирии миллӣ бояд чӣ гуна бошанд, ҳайат ва сохтори онҳо бояд чӣ гуна бошанд, ҷавоби мушаххас намедиҳад. Тибқи моддаи 18 ПИКЗШ кишварҳои аъзо ўҳдадор мешаванд фаъолияти мустақилонаи ҳайати МПМ-ро таъмин намоянд, боварӣ ҳосил намоянд, ки коршиносони МПМ дорои малакаи зарурӣ, таҷрибаи таҳассусӣ (касбӣ) мебошанд ва ба таври зарурӣ гурӯҳҳои мухталифи этникӣ ва ақаллиятҳои кишвари мушаххасро намояндагӣ мекунанд, барои фаъолияти МПМ захираҳои зарурӣ пешниҳод менамоянд ва дар раванди таъсиси МПМ *Принсипҳои Парижро*¹⁴ ба инобат мегиранд. МПМ ду хусусияти асосӣ доранд: институтсионалӣ ва функционалӣ.

3.2.1. Асоси институтсионалии МПМ

Мутобиқи моддаи 17 ПИКЗШ ба кишварҳои аъзо се варианти таъсиси МПМ пешниҳод карда мешавад: таъсисдиҳӣ, дастгирӣ ва таъин намудан.

Варианти «таъсисдиҳӣ» ба он кишварҳое тавсия карда мешавад, ки дар онҳо ниҳодҳои миллӣ оид ба ҳуқуқи инсон (НМҲИ) вучуд надоранд, ва маҳз бинобар ин ба давлат лозим аст, ки мақомоти навро бо ваколатҳо барои ҳалли вазифаҳои дар назди МПМ гузошташуда таъсис диҳад.

«Дастгирӣ» ба он кишварҳое пешниҳод карда мешавад, ки дар онҳо аллакай НМҲИ (бо тамоми ваколатҳои зарурӣ) вучуд доранд, дар ин сурат давлат бояд танҳо фаъолияти онҳоро дастгирӣ намояд.

---

¹⁴ *Принсипҳои марбут ба статуси муассисаҳои миллӣ* (аз ҷониби Ассамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид № 48/134 аз соли 1993 қабул гардидаанд). (Принципы, касающиеся статуса национальных учреждений (приняты Генеральной ассамблеей ООН № 48/134 от 1993 г.).

Варианти «таъин намудан» ба он кишварҳое тавсия карда мешавад, ки дар онҳо аллакай НМҶИ вучуд доранд, ва бинобар ин ба онҳо лозим аст, ки ваколатҳои онҳоро бо мақсади мутобиқ гардонидани онҳо бо муқаррароти ПИКЗШ васеъ намоянд. Ин ҳамчунин ба он кишварҳое низ дахл дорад, ки дар онҳо аллакай якчанд ниҳодҳои оид ба ҳуқуқи инсон ва мақомоти боздид мавҷуданд ва онҳо метавонанд ба сифати як МПМ коллективӣ таъмин карда шаванд.

а) Раванди таъсис

Принсипҳои Париж ба ташаккул ва таъини шаффофу ба ҷалби ҳамагон асосёфтаи аъзои НМҶИ даъват менамоянд. Ҷанбаи муҳим ҷалби ҳамаи тарафҳои манфиатдор (идораҳои давлатӣ, мақомоти мавҷудаи қонунии боздид, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ (ТҒХ)) мебошад. Риояи тавсияи мазкур кафолати таъсиси МПМ мебошад, ки ба хусусияти кишвар бо кафолати мақбулияти натиҷаи раванд барои тамоми тарафҳои манфиатдор мутобиқ гардонидани шудааст. Қонуният ва нуфузу эътибори МПМ ба сифати раванди таъсиси МПМ вобастагӣ дорад.

Мисоли возеҳтарини раванди шаффоф ва ба ҷалби тамоми кишварҳо асосёфтаи Парагвай¹⁵ мебошад, ки дар он ҷо соли 2006 гурӯҳи корӣ аз ҷумлаи аъзои Форуми миллии иборат аз зиёда 100 тарафҳои манфиатдор, аз ҷумлаи намояндагони ҳукумат ва ҷомеаи шаҳрвандӣ таъсис дода шуда буд. Ба зиммаи гурӯҳи корӣ ӯҳдадориҳои назорати ҷараёни татбиқи ПИКЗШ вогузор карда шуда буд. Гурӯҳи мазкур аз 13 аъзои аз якдигар вобастана буда иборат буд, идораҳои давлатӣ ва ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандиро намояндагӣ мекард. Он дар натиҷаи лоиҳаи пешниҳод оид ба таъсиси МПМ-ро дар ҷараёни ҷаласаҳои озоди барои ҷомеаи дастрас таҳия намуд.

Ҳамин тариқ, басо муҳим он аст, ки раванди таъсиси МПМ дар Тоҷикистон ба принсипҳои ҷалби ҳамагон ва шаффофияти асосёфта бошад, то ки натиҷаи ниҳоми раванди мазкур аз ҷониби давлат таҳмил карда нашавад, балки натиҷаи муҳокимаи ҳамаи тарафҳои манфиатдор бошад.

¹⁵ Ассоциация по предотвращению пыток, «Национальные превентивные механизмы. Статус стран в соответствии с Факультативным протоколом к Конвенции ООН против пыток (ФПКПП)», отчет от 9 марта 2009 г., стр. 48-49.

б) *Заминаи ҳуқуқӣ*

Принсипҳои Париж тақозо менамоянд, ки чунин таъсисдиҳии НМҲИ дар санади конститусионӣ ё қонунгузорию муқаррарии давлати худ асоси ҳуқуқӣ дошта бошад, на дар санади зерқонунӣ, ки ҳокимияти иҷроия иштишор намудааст¹⁶. Ҳамин тариқ, таъсисдиҳии МПМ аз тариқи санади қонунгузорӣ кафолати самаранокии фаъолияти он мебошад, таъсисдиҳиро қонуният мебахшад ва кафолати муайяни мустақилият хоҳад буд. Ин ба он алоқаманд аст, ки ноил шудан ба тағйирот дар қонунгузорӣ, масалан, нисбат ба ислоҳот дар санадҳои ҳокимияти иҷроия мушқилтар мебошад. Ҳақиқатан, дар амалия одатан инро кишварҳои пайравӣ кардаанд, ки ҳоло МПМ-ро таъсис додаанд.

Масалан, дар Дания комиссари парламет оид ба масъалаҳои маъмурияти ғайринизомӣ ва низомӣ (ҳарбӣ) (Омбудсмани Дания) баъди ба тасвиб расонидани ПИКЗШ, ки ба парламент пешниҳод гардида буд, гарчанде ба қонуни асосӣ дар бораи Омбудсмани Дания тағйирот ворид карда нашуд, дар қонунгузорию миллӣ ба сифати МПМ Дания муқаррар карда шуд¹⁷.

в) *Мустақилият*

Яке аз талаботи асосӣ нисбати МПМ – мустақилият, дар моддаи 18 ПИКЗШ пешбинӣ гардидааст. Моддаи мазкур мустақилияти МПМ ва мустақилияти ҳайати онро пешбинӣ менамояд.

✓ *Мустақилият дар фаъолият*

Мутобиқи моддаи 18 (3), кишварҳои аъзо ўҳдадоранд МПМ-и худро бо тамоми захираҳои барои фаъолияти онҳо зарурбуда таъмин намоянд, муқаррароти иловагӣ дар Принсипҳои Париж зикр шудаанд¹⁸. Тибқи Принсипҳои дастурии МПМ¹⁹, ки

¹⁶ Эзоҳи поварақи 11, принсипи А (2).

¹⁷ Эзоҳи поварақи 13, саҳ. 75-76.

¹⁸ «Муассисаи миллӣ бояд дорои инфрасохторе бошад, ки татбиқи муттасили фаъолияти онро таъмин намояд, аз ҷумла маблағгузорию кофӣ дошта бошад. Мақсади чунин маблағгузорӣ бояд аз он иборат бошад, ки ба муассисаи миллӣ имконият фароҳам оварда шавад қарордони худ ва макони худро дошта бошад, то ки он аз ҳукумат мустақил буда тавонад ва таҳти назорати молиявӣ, ки метавонад ба мустақилияти он таъсир расонад, қарор дода нашавад», эзоҳи поварақи 10, Ҳайат ва кафолати мустақилият ва гуногундешӣ, сарҳати 2.

Зеркумитаи оид ба пешгирии шиканча (ЗПШ) таҳия намудааст, бучети МПМ бояд ҳатман ба рушди МПМ нигаронида шавад.

Ҳамин тариқ, ду талаботи асосӣ нисбати бучети МПМ вучуд дорад: он бояд кифояткунанда бошад, то ки ба ташкилот имконият диҳад ваколоти (мандати) худро иҷро кунад ва танҳо ҳуди МПМ бояд тасмим гирад, ки чӣ гуна бучети худро сарф намояд.

Ғайр аз ин МПМ бояд тамоми ваколатҳоро барои татбиқи озодонаи фаъолияти худ, тавре ки инро моддаи 20 ПИКЗШ тақозо менамоянд, дошта бошад. Ба таври муфассалтар ин ваколатҳо дар Принципҳои Париж²⁰, ки моддаи 18 ПИКЗШ ба онҳо истинод менамояд, баён карда шудаанд.

Ва, ниҳоят дар моддаи 35 ПИКЗШ низ гуфта мешавад, ки ба МПМ чунин имтиёзот ва масуниятҳое дода мешаванд, ки барои татбиқи мустақилонаи вазифаҳои худ зарур мебошанд.

(«Национальное учреждение должно располагать инфраструктурой, обеспечивающей бесперебойное осуществление его деятельности, в частности достаточным финансированием. Цель такого финансирования должна заключаться в том, чтобы предоставить национальному учреждению возможность иметь свой персонал и свои помещения, с тем чтобы оно могло быть независимым от правительства и не подлежать финансовому контролю, который может влиять на его независимость», сноска 10, Состав и гарантии независимости и плюрализма, абзац 2).

¹⁹ Первый годовой отчет Подкомитета по предотвращению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, КПП/С/40/2; 14 мая 2008 г.; раздел II, часть В; абзац 28; пункт vii.

²⁰ «Дар доираи фаъолияти худ муассисаи миллӣ:

(а) ҳама гуна масъалаҳои марбут ба соҳаи ихтиёри онро, сарфи назар аз он, ки оё онҳо аз ҷониби ҳукумат пешниҳод шудаанд ё бидуни мурочиат ба мақомоти болотар, бо пешниҳоди аъзои он ё ягон арзқунандае барои баррасӣ пешниҳод шудаанд, озодона баррасӣ менамояд;

(б) ҳама гуна шахсро мешунавад ва ҳама гуна иттилоот ва ҳама гуна ҳуҷатҳоро, ки барои арзёбии вазъи марбут ба доираи ихтиёри он зарур мебошанд, мегирад;

(с) ба аҳли ҷомеа мустақиман ё ба воситаи нашрия мурочиат менамояд, хусусан барои дастрасӣ умум гардонидани мулоҳизот ва тавсияҳои худ;

(д) мунтазам ва дар мавриди зарурат бо иштироки ҳамаи аъзоёни худ баъди ба таври зарурӣ хабардор кардани онҳо ҷаласаҳо доир менамояд;

(е) ба қадри зарурат аз ҷумлаи аъзоёни худ гурӯҳҳои корӣ созмон медиҳад ва шӯъбаҳои маҳаллӣ ва минтақавиро барои мусоидат дар татбиқи вазифаҳои (функсияҳои) худ таъсис медиҳад;

(ф) бо дигар мақомоти судӣ ва ғайрисудӣ машваратҳо доир менамояд», эзоҳи поварақи 10, Усулҳои кор.

✓ *Мустақилияти ҳайат*

Тибқи моддаи 18 (2) ПИКЗШ давлатҳои аъзо бояд таъмин намоянд, ки аъзои МПМ дониши зарурӣ дошта бошанд, ва дар раванди таъин намудан тавозуни гендерӣ ва намояндагии мутаносиби гурӯҳҳои этникӣ ва ақаллиятҳои дар кишвар сукунатдошта ба инобат гирифта шаванд.

е) Ҳайат

Дар моддаи 18 (2) ҳамчунин гуфта мешавад, ки аъзоёни МПМ бояд дорои донишҳои муайяни тахассусӣ (касбӣ) бошанд. Бо дар назар гирифтани он, ки мафҳуми «махрум кардан аз озодӣ» дар моддаи 4 ПИКЗШ маънои хеле васеъ дорад, МПМ бояд дар ҳайати худ аъзоёни дорои донишҳои тахассусӣ дошта бошанд – коршиносони дорои омодагии мухталиф, яъне, духтурон, кормандони иҷтимоӣ, коршиносони судӣ, психиатрҳо (равонпизишкон) ва ғайра. Ғайр аз ин мутобиқи моддаи 18 (2) ПИКЗШ тақозо мегардад, ки дар МПМ бояд ақаллиятҳо ва гурӯҳҳои этникии дар кишвар сукунатдошта намояндагӣ дошта бошанд, инчунин тавозуни гендерӣ ба инобат гирифта шавад.

3.2.2. Фаъолияти МПМ

Функсияҳои (вазифаҳои) МПМ дар моддаҳои 19-23 ПИКЗШ якҷоя бо ваколатҳои ҳадди ақале, ки бояд МПМ дошта бошад, ӯҳдадорихои давлати узв нисбати МПМ ва тафсилоти муайяни фаъолияти МПМ зикр гардидаанд.

Ваколатҳои МПМ мутобиқи моддаи 1 ПИКЗШ ва дебочаи (сарсухани) ҳуҷҷати мазкур дар доираи боздидҳо аз ҷойҳои махрумӣ аз озодӣ маҳдуд намегарданд, балки ҳамчунин «андешидани тадбирҳо дар соҳаи маърифатноксозӣ ва тавҳамсозии ҷорабиниҳои қонунгузорӣ, маъмурӣ, судӣ ва дигар тадбирҳоро» тақозо менамоянд²¹. Ин маънои онро дорад, ки МПМ бояд дар намудҳои васеътари фаъолияти ба пешгирии зухуроти дар боло ёдрасшуда равонагардида, масалан, дар ҷорабиниҳои оид ба баланд бардоштани сатҳи огоҳии аҳли ҷомеа ва кор бо қонунгузорӣ иштирок намоянд²². Дар мавриди

---

²¹ Параграфи 5 пешгуфтори ПИКЗШ.

²² Неле Паррест, «Концепция превентивности», Презентация на конференции ФПКПП в регионе ОБСЕ: Его значение и реализация, Прага, Чешская Республика, 25-26 ноября 2008; дар суроғаи зерин дастрас аст:

нуктаи охирин бояд илова кард, ки моддаи 19 (с) тақозо менамояд, ки МПМ ваколатҳои манзур намудани пешниҳодҳо ва иброз намудани мулоҳоти худро марбут ба қонунгузори мавҷуда дошта бошанд.

а) Боздид аз ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ. Тавсифи мафҳуми «ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс»

Ҳангоме ки давлат узви Протоколи иловагӣ мегардад, он ба зиммаи худ ӯҳдадорӣ қабул менамояд, ки ба гузаронидани боздидҳои мунтазам аз ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ ва мақомоти миллӣ, бидуни ягон иҷозати иловагӣ, розӣ мешавад.²³

Мутобиқи моддаи 1 таъсиси системаи боздидҳои мунтазame, ки МПМ ва ЗПШ (зеркумитаи пешгирии шиканча) анҷом медиҳанд, тақозо мегардад. Якчанд хусусиятҳои асосии марбут ба мандати МПМ-ро барои боздидҳо зикр кардан мумкин аст: боздидҳо бояд мунтазам (доимӣ) бошанд²⁴; МПМ дар интиҳоби ҷойҳои, ки аз онҳо боздид кардан мехоҳанд, ва шахсоне, ки бо онҳо ҳамсӯҳбат шудан мехоҳанд, озодаанд²⁵; имконияти бе шохидон сӯҳбат карданро доранд²⁶; инчунин ба иттилооти дахлдор²⁷ ва ба ҳама гуна ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, иншоот ва объектҳои онҳо дастрасии озода доранд.²⁸ МПМ бояд ба мақомоти салоҳиятдор тавсияҳо диҳанд, онҳо бошад, дар навбати худ, ӯҳдадоранд ин тавсияҳоро баррасӣ намоянд²⁹, инчунин бояд кафолатҳои вучуд надоштани мучозот бар зидди онҳое, ки ин ё он иттилоотро ба МПМ хабар медиҳанд, мавҷуд бошанд.³⁰

Моддаи 4 ПИКЗШ мафҳуми «ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ»-ро ба таври хеле васеъ тафсир додааст.³¹ Ба мафҳуми мазкур

<http://www.bris.ac.uk/law/research/centres-themes/opcat/opcatdocs/prague2008/presentationparrestnotes.pdf>

(дастрасии охирин - 20 июни с. 2012).

²³ Моддаи 4 ПИКЗШ.

²⁴ Моддаи 1 ПИКЗШ.

²⁵ ПИКЗШ, моддаи 20(е)

²⁶ ПИКЗШ моддаи 20 (d)

²⁷ ПИКЗШ, моддаи 20 (a) (b)

²⁸ ПИКЗШ, моддаи 20 (c)

²⁹ ПИКЗШ, моддаи 19 (b) ва 22

³⁰ ПИКЗШ, моддаи 21

³¹ «1. Ҳар як давлати узв боздидҳоро мутобиқи ин Протокол, тавассути механизмҳое, ки дар моддаҳои 2 ва 3 дар бораи онҳо сухан меравад, аз ҳама

метавонанд ҷойҳое, ки расман ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс нестанд, вале дар онҳо одамони аз озодӣ маҳрумкардашуда қарор доранд, мансуб бошанд. Меъёрҳои ПИКЗШ номгӯӣ мукаммали ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро, ки таҳти доираи амали Протокол қарор мегиранд, барои он ки он дар таснифи ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс аз ҳад зиёд танг ва маҳдудкунанда набошад, намеоранд.

Ба доираи амали моддаи 4 ҷойҳои воқеии нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, аз ҷумла инҳо мансубанд (вале бо онҳо маҳдуд намешаванд):

- ✓ қитъаҳои политсия;
- ✓ қитъаҳои қувваҳои аманиятӣ;
- ✓ ҳама тавқиғоҳҳои тафтишотӣ;
- ✓ маҳбасҳои ҳабси пешакӣ;
- ✓ маҳбасҳо барои маҳбусони маҳкумшуда;
- ✓ марказҳо барои ноболиғон;
- ✓ марказҳои муҳоҷират;
- ✓ минтақаҳои транзитӣ дар бандарҳои байналмилалӣ;
- ✓ марказҳо барои паноҳандагони (гурезагони) боздоштшуда;
- ✓ муассисаҳои бемориҳои рӯҳӣ (психиатрӣ) ва ҷойҳои боздошти маъмурӣ.

Ҳамин тариқ, МПМ бояд аз доираи комилан васеи муассисаҳо – на танҳо «муассисаҳои анъанавӣ», ба монанди маҳбасҳо, тавқиғоҳҳои тафтишотӣ, инчунин ҷойҳои начандон «анъанавӣ» боздид намояд. Масалан, муассисаҳои бемориҳои рӯҳӣ (психиатрӣ), урдугоҳҳои (қароргоҳҳои) паноҳандагон (гурезагон), муассисаҳо барои ноболиғон, марказҳо барои муҳоҷирон, минтақаҳои транзитӣ дар нуқтаҳои байналмилалӣ ва ғайра.

б) Мандати (ваколати) пешгирӣ

гуна ҷойҳое, ки дар доираи ҳуқуқӣ ва назоратӣ он қарор доранд ва дар он ҷо шахсон аз озодӣ маҳрумшуда нигоҳ дошта мешаванд ё метавонанд нигоҳ дошта шаванд (минбаъд «ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс» номида мешаванд), ба супориши мақоми давлатӣ ё бо дастури он ё ки бо огоҳии он ё розигии хомӯшонаи он, иҷозат медиҳад. Ин боздидҳо бо мақсади дар мавриди зарурат тақвият бахшидани ҳифзи чунин шахсон аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф анҷом дода мешаванд.

2. Барои мақсадҳои ин Протокол маҳрум намудан аз озодӣ мафҳуми ҳама гуна шаклҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ё ҳабс дар маҳбас ё ҷойгир кардани шахс дар ҷойҳои давлатӣ ё хусусии нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро дорад, ки ин шахс онро ҳақ надорад бо ихтиёри худ, бо фармони ҳама гуна мақомоти судӣ, маъмурӣ ё дигар мақомот тарк намояд». Моддаи 4 ПИКЗШ.

Тавре ки қаблан зикр гардид, параграфи 5 пешгуфтори ПИКЗШ «андешидани тадбирҳоро дар соҳаи маърифатноксозӣ ва яқҷоя намудани тадбирҳои мухталифи қонунгузорӣ, маъмурӣ, судӣ ва ғайра тақозо менамояд», то ки пешгирии самарабахши шиканҷа ва дигар шаклҳои муносибати номатлуб таъмин карда шавад.

IV. МОДЕЛҲОИ (ШАКЛҲОИ) МПМ ДАР ДАВЛАТҲОИ АЪЗОИ ПИКЗШ

Натиҷаҳои таҳқиқоти дар факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи Бристол оид ба татбиқи ПИКЗШ дар ҷаҳон анҷомдодашуда³² нишон медиҳанд, ки аксар вақт давлатҳои аъзои ПИКЗШ ҳангоми интиҳоби МПМ-и муносиб ба таҷрибаи яқдигар рӯ меоранд. Ин ба он вобаста аст, ки дар матни ПИКЗШ принципҳои дастурии муфассал дар мавриди он, ки МПМ чӣ гуна бояд бошад, вучуд надоранд. Омӯхтани таҷрибаи дигар кишварҳо барои интиҳоби модели муносиби МПМ барои Тоҷикистон басо муфид мебошад.

Дар ҳоли ҳозир се модели таъсиси МПМ ба мушоҳида мерасад³³:

а) Таъин намудани НМҲИ-и мавҷуда ба сифати МПМ: Дасгоҳҳои Омбудсмен ё Комиссияҳои миллӣ оид ба ҳуқуқи инсон (дар мисоли Эстония, Арманистон, Чумҳурии Чехия ва Мексика);

б) Таъин намудани якчанд ниҳодҳо, тавре ки ин кор дар Зеландияи Нав анҷом дода шуда, МПМ аз панҷ муассиса иборат мебошад: Комиссияҳои оид ба ҳуқуқи инсон (мақомоти марказӣ), Дастгоҳи Омбудсмен, Мақомоти мустақил оид ба амалҳои политсия, Дастгоҳи Омбудсмен оид ба ҳуқуқи кӯдакон ва нозири идораҳои хизматӣ ва ҷиноии назди судьяи генералӣ-адвокати СОҲ (BBC), ё тавре ки ин дар Словения ва Молдова вучуд

---

³² Лоиҳаи таҳқиқотии мазкур, ки барои се сол пешбинӣ гардида, аз ҷониби Шӯрои таҳқиқотии илмҳои гуманитарии Британияи Кабир маблағгузорӣ карда мешавад, моҳи июни соли 2006 оғоз гардид. Директори лоиҳа профессор Рейчел Мюррей, ҳаммудир – профессор Малколм Эванс мебошанд. Таҳқиқгарони ҳамшарики лоиҳа – Антенор Хелло де Вольф и доктор Элина Штейнерте. Ҳамчунин нигаред ба <http://www.bris.ac.uk/law/research/centres-themes/opcat/index.html>.

³³Существующие механизмы мониторинга мест лишения свободы в Казахстане и их соответствие стандартам ФПКПП, Э.Штейнберте, д.ф.н, Сборник аналитических материалов Центра правовой политики, январь-июнь 2009 г., стр. 125.

дорад, мандати МПМ байни намоядагиҳои марбути омбудсмен ва ТҶҲ-и маҳаллӣ тақсим мешавад;

в) Таъсиси ниҳоди комилан нав ба сифати МПМ, ба монанди таъсиси мансаби (вазифаи) нозири генералӣ (кулл) оид ба ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ дар Франсия моҳи июли соли 2008 ва Кумитаи миллии оянда оид ба пешгирии шиканҷа дар Парагвай, ё ки қарори бақарибӣ (феврари соли 2009) оид ба таъсиси ниҳоди (институти) Нозири миллии ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ ба сифати МПМ дар Сенегал.

Тавре ки таҷрибаи дигар кишварҳои аъзои ПИКЗШ нишон медиҳад, ягонто аз ин се варианти овардашуда аз дигаре беҳтар намебошад, ҳар кадоме аз онҳо бартариҳои муайяне доранд, вале дар онҳо мушкилоти муайяне низ вучуд доранд. Далел ба як ё якчанд мақомат додани ваколати МПМ ҳаргиз маънои онро надорад, ки «кор ба анҷом расонида шудааст». Мақомоти байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, ба монанди, масалан, Кумитаи зиддии шиканҷаи Созмони Милалӣ Муттаҳид тавсия менамоянд, ки қарор дар бораи таъсиси МПМ бо гузашти муддати муайяни вақт таҷдиди назар карда шавад, инчунин фаъолият ва мандат (ваколат) таҳлил карда шавад, ҳайати МПМ аз нав дида баромада шавад, ва масъалаҳои маблағгузорӣ такроран омӯхта шаванд.

4.1. Ниҳоди Омбудсмен ҳамчун механизми пешгирии миллӣ

Дар бисёр давлатҳои минтақаи САҲЕ ниҳоди Омбудсмен фаъолият мекунад. Дар баъзе кишварҳо сохтори мазкур нисбатан ба қарибӣ арзи вучуд намудааст, дар ҳоле ки дар дигар кишварҳо он якчанд даҳсолаҳо вучуд дорад. Ҳамин тариқ, таъин намудани Бюрои Омбудсмен ба сифати механизми пешгирии миллӣ ақсуламали табиӣ (муқаррарӣ) барои бисёр ҳукуматҳо буд, хусусан, бо дар назар гирифтани он, ки дар баъзе кишварҳо Омбудсмен дар ибтидо дорои ваколатҳои муайяне дар соҳаи пешгирии шиканҷа ва дигар шаклҳои муносибати бераҳмона буд. Сабабҳои ба сифати механизми пешгирии миллӣ таъин кардани Бюрои Омбудсменро таҳлил намуда, метавон инҳоро зикр кард:

Аввалан, дар баъзе кишварҳо Бюроҳои Омбудсмен ҳамчун ниҳодҳои мустақили ҳифзи ҳуқуқи инсон дониста мешаванд ва бинобар ин метавонанд барои фаъолияти МПМ заминаи мустаҳкам бошанд.

Дуюм, масъалаи захираҳо басо муҳим мебошад. Яъне, ба зиммаи Бюрои Омбудсмен вогузор кардани функсияҳои МПМ, нисбат ба таъсиси мақомоти комилан нав, камхароҷоттар хоҳад буд, зеро имкон медиҳад инфрасохтори аллакай вучуддошта ва қормандони Бюро истифода карда шаванд.

Сеюм, таъсиси мақомоти нав метавонад саволҳоро нисбати он, ки ин мақомот чӣ гуна ба сисметай мавҷуда «мутобиқат хоҳад кард», ва оё фаъолияти он ба қори Бюрои Омбудсмен ва/ё дигар ташкилотҳое, ки аз ҷойҳои маҳрумият аз озодӣ бодид менамоянд, ҳалал намерасонад, ба миён орад.

Вале ПИКЗШ бархурди пешгириро тақозо менамояд, ки қори фаъоли пешгирикунандаро бо мақомоти ҳокимият дар назар дорад. Яке аз функсияҳои асосии МПМ боздид намудан аз ҷойҳои маҳрумият аз озодӣ мебошад, ки он ҳамчунин ба вақолатҳои аксари Бюроҳои Омбудсмен низ дохил мешавад. Бо вучуди ин, таъиноти ПИКЗШ танҳо дар доираи боздидҳо маҳдуд намегардад. Масалан, МПМ бояд қори умумии пешгириро анҷом диҳанд, аз ҷумла чунин қорабиниҳоро, ба монанди: қорабиниҳои маърифатӣ, омодаасозии тавзеҳот ба қонунгузори амалкунанда ва лоиҳаҳои нави қонунҳо, инчунин қори фаъол бо мақомот дар сатҳи ташаккулдиҳии сиёсат.

Муқаррароти ПИКЗШ таъсисдиҳии МПМ-ро ба сифати мақомоти намояндагӣ, ҳам аз нуқтаи назари иштироки гурӯҳҳои мухталифи аҳли ҷомеа дар қори онҳо (иштироки намояндагони ақаллиятҳо, принсипи баробарии гендерӣ ва ғайра), ҳам аз нуқтаи назари иштироки мутахассисони дорои таҳассус дар соҳаҳои мухталиф тақозо менамоянд. МПМ бояд мақомоти фарогир бошанд. Бюроҳои Омбудсмен баръакс аксаран таҳти сарварии як нафар, ки қормандони боқимонда ба ӯ кӯмак мерасонанд, қор мекунанд. Бинобар ин бояд таъмин карда шавад, ки дар сурати ба ӯҳдаи Бюрои Омбудсмен вогузор кардани функсияҳои ҳадди ақал, талабот нисбати иштироки мутахассисони дорои таҳассус дар соҳаҳои мухталиф риоя карда шавад. Дар амалия риояи талаботи мазкур зарурати ба штати МПМ ба қор ҷалб намудани мутахассисони иловагӣ, ё қонунан муқаррар кардани ҳуқуқи Бюрои Омбудсменро ба бастанӣ қарордодҳо бо қоршиносон барои иҷрои вазифаҳои МПМ ба миён меорад.

4.2. Иштироки ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ (ТҒХ) дар кори механизмҳои пешгирии миллӣ

Таҷриба нишон медиҳад, ки се сатҳи иштироки ТҒХ дар кори МПМ вучуд дорад: ТҒХ метавонанд МПМ-ро бо коршиносон таъмин намоянд; аъзои ТҒХ метавонанд дар кори МПМ иштирок кунанд; ТҒХ метавонад ҳамчун ҷузъи МПМ кор кунанд. Ҳар кадоме аз ин сатҳҳо дараҷаи мухталифи ташаккули муносибатҳо байни ТҒХ ва МПМ-ро дар назар дорад, вале дар бисёр кишварҳо фаъолияти ТҒХ ба таври табиӣ ба кори МПМ тавъам мебошад. Саҳми ТҒХ дар кори пешгирӣ бузург аст.

Моделҳои МПМ-и ба ном «Омбудсмен +» вучуд дорад, ки дар он Бюроҳои Омбудсмен МПМ дар якҷоягӣ бо ТҒХ таъин карда мешавад. Ин моделро Қазоқистон ба нақша гирифтааст, Арманистон бошад маҳз ҳамин моделро ҷорӣ кардааст. Ҳангоми ҳалли масъалаи ҷи гуна ба кори МПМ ТҒХ-и аз ҷама шоиста ҳамроҳ карда шаванд, дар Словения масалан, тендери озод гузаронида шуд, ки дар он ба шартӣ мутобиқат ба критерияҳои муайян метавонистанд ТҒХ ва дигар сохторҳо иштирок намоянд.

V. ТАҒСИРИ ҚОНУНГУЗОРИИ КИШВАРҲОИ АЪЗОИ ПИ ба КЗШ ОИД БА ТАЪСИСИ МПМ

Бешубҳа, таҷрибаи дигар кишварҳо дар кори таъсис ва тавсеаи МПМ барои Тоҷикистон басо муфид мебошад. Давлат имконияти воқеӣ дорад ҷама чизҳои беҳтаринро аз он моделҳое, ки дигар кишварҳои аъзои ПИКЗШ истифода кардаанд, бигирад ва проблемаҳои ғалатҳои имконпазирро ба инобат гирад.

Дар ҳуҷҷати мазкур ба таҷрибаи кишварҳои ИДМ, ки то ин лаҳза ба ПИКЗШ ҳамроҳ шудаанд, таваҷҷӯҳ зоҳир карда мешавад. Интиҳоби мазкур бо он алоқаманд аст, ки ин давлатҳо кишварҳои рӯ ба инкишоф мебошанд, бо Тоҷикистон заминаи умумии таърихӣ доранд ва системаи (низоми) ҳуқуқиашон ба ҳам монанд аст.

То моҳи июни соли 2011 6 кишвари ИДМ ба ПИКЗШ ҳамроҳ шудаанд. Инҳо Арманистон, Озарбойҷон, Гурҷистон, Қазоқистон, Қирғизистон ва Украина. Амалан ҷама давлатҳо дар ҷараёни татбиқи ПИКЗШ бо мушкилоти муайяне рӯ ба рӯ гардидаанд. Масалан, Украина соли 2006 ба ПИКЗШ ҳамроҳ шуда буд ва танҳо моҳи сентябри соли 2011 аз ҷониби Президенти Украина Фармон «Дар бораи Комиссия оид ба масъалаҳои пешгирии

шиканча» қабул карда шуд (кори ин механизм то ба ҳол танзим шуда истодааст); Қирғизистон бошад, соли 2008 ба ПИКЗШ ҳамроҳ шуд ва танҳо моҳи июни соли 2012 Парламенти кишвар Қонун «Дар бораи Маркази миллӣ оид ба пешгирии шиканча»-ро қабул намуд.

Ҷадвали иштироки кишварҳои аъзои ИДМ дар ПИКЗШ

№	Давлати узв	Баимзорасонӣ	Қабул (а), Батасвибрасонӣ
1	Арманистон		14 сентябри 2006 а
2	Озарбойҷон	15 сентябри 2005	28 январи 2009
3	Гурҷистон		9 августи 2005 а
4	Қазоқистон	25 сентябри 2007	22 октябри 2008
5	Қирғизистон		29 декабри 2008 а
6	Украина	23 сентябри 2005	19 сентябри 2006

Таҷриба нишон медиҳад, ки раванди ҳамроҳшавӣ ва татбиқи ПИКЗШ дар он кишварҳое нисбатан муназзамтар чараён мегирад, ки дар онҳо аллакай ниҳодҳои (воситаҳои) назорати ҷамъиятӣ ба ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ таъсис дода шуда буданд. Бинобар маҳдуд будани ҳаҷми ҳуҷҷати мазкур мехоҳем таваҷҷӯҳи шуморо танҳо ба таҷрибаи се давлат: Арманистон, Қазоқистон ва Қирғизистон ҷалб намоем.

5.1. Арманистон – модели «Омбудсмен»

Моҳи майи соли 2006 Арманистон ба ПИКЗШ ҳамроҳ шуд. Раванди батасвибрасонии ПИКЗШ дар Арманистон мураккаб набуд, зеро то он вақт соҳаи нисбатан мураккаби фаъолияти ПИКЗШ – системаи маҳбасҳо аллакай яқинд сол таҳти назорати ҷамъиятӣ қарор дошт (*дар ин бораи ба таври муфассалтар нигаред ба зерфасли «гурӯҳҳои назорати ҷамъиятӣ»*).

То таъсисии МПМ дар Арманистон идораи Омбудсмен чандин маротиба бинобар нокифоягии захираҳои ниҳоди худ барои иҷрои ўҳдадорӣҳои пешбининамудаи ПИКЗШ ТҒҲ-ро ба ҳамкорӣ даъват намуд.

Ҷамъияти ҳифзи ҳуқуқи Арманистон низ ба ин даъват кард. Соли 2008 Парламенти Ҷумҳурии Арманистон Қонун «Дар бораи ворид намудани иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Арманистон оид ба Омбудсмен»-ро қабул намуд. Мутобиқи ин қонун идораи

Омбудсмен расман ба сифати МПМ тасдиқ карда шуд. Дар дастгоҳи Омбудсмен департаменти муқовимат бо шиканча таъсис дода шуд.

Бо вучуди ин, дар чараёни машваратҳои минбаъда байни ТҒҲ ва Омбудсмен принципҳои ҳамкориҳои минбаъда ташаккул дода шуданд ва дар хусуси таъсиси Шӯро, ки ба сифати Механизми Пешгирии Миллӣ фаъолият хоҳад кард, мувофиқа ҳосил гардид. Сеханизм ба нӯҳ принциби зерин асос ёфтааст:

1. Шӯро оид пешгирии шиканча дар назди Ҳимоятгари ҳуқуқи инсон таъсис дода мешавад;
2. Шӯро ҳуқуқи дастрасии бемонеа ба муассисаҳои пӯшида, инчунин дигар ваколатҳое, ки аз ПИКЗШ бармеоянд, хоҳад дошт;
3. Ба ҳайати Шӯро Ҳимоятгари ҳуқуқи инсон ва намояндагони ТҒҲ-и ҳифзи ҳуқуқ дохиланд;
4. Аъзои Шӯро аз ҷониби Ҳимоятгари ҳуқуқи инсон дар асоси озмун интихоб карда мешаванд;
5. Баъди таъсис гардидан Шӯро ҳудаш масъалаҳои қабул ё қатъ кардани ваколатҳои аъзои Шӯро ҳал менамояд;
6. Шӯро гузоришҳои интишор менамояд;
7. Аъзои Шӯро дар асосҳои ҷамъиятӣ кор мекунад;
8. Дар назди Шӯро котиботи пардохтшаванда амал мекунад;
9. Механизм бучети алоҳида дорад.

Дастгоҳи Омбудсмен дар асоси принципҳои дар боло номбаршуда оинномаи Шӯро оид ба Пешгирии Шиканчаро таҳия намуд. Методологияи гузаронидани мониторинг дар муассисаҳои пӯшида ташаккул дода шуд. Аз соли 2008 инҷониб МПМ бомуваффақият фаъолияти худро анҷом медиҳад.

Гуруҳи назорати ҷамъиятӣ

Расмиёти гузаронидани мониторинги ҷамъиятии муассисаҳои пенитенсиарӣ (адои ҷазо) дар моддаи 47 Қонуни Ҷумҳурии Арманистон «Дар бораи нигоҳдории шахсони боздоштшуда ва ҳабсшуда», инчунин дар моддаи 47 Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ муқаррар шудааст. Соли 2004 Вазири адлияи Ҷумҳурии

Арманистон Фармони No. QH-66-N оид ба таъсис ва ҳайати гурӯҳи мониторинги ҷамъиятиро интишор намуд.

Ҳамин тариқ, қонунгузорӣ фаъолияти гурӯҳро тавассути санадҳои зерин танзим менамояд:

- Қонун дар бораи нигоҳдории шахсони боздоштшуда ва ҳабсшуда;
- Кодекси иҷроӣ чазои ҷиноятӣ;
- Оинномаи гурӯҳ, ки бо фармони Вазири адлия тасдиқ шудааст;
- Кодекси ахлоқи аз ҷониби гурӯҳ таҳия ва тасдиқшуда.

Ба ҳайати гурӯҳ намояндагони ТҶҲ-и дорои таҷрибаи кории дахлдор дар системаи пенитенсиарӣ (маҳбасҳо). Ҳар як ташкилот ҳуқуқи дар гурӯҳ доштани танҳо як намояндаро дорад. Ҳайати аввалини гурӯҳ бо фармони Вазири адлия таъин карда шуда буд, вале тамоми масъалаҳои минбаъдаи вобаста ба ҳайати гурӯҳ, чи қабули аъзои нав, ё чи аз ҳайати Гурӯҳ хориҷ кардани ягон аъзои он аз ҷониби ҳуди гурӯҳ бо тасдиқи расмии Вазир ҳал карда мешаванд. Расмиёти мазкур Гурӯҳро аз даҳолати вазоратҳо ҷимоят менамояд ва яке аз кафолатҳои мустақилияти он мебошад. Аъзоёни гурӯҳ ба мӯҳлати се сол таъин карда мешаванд ва мутобиқи тағйироти охирина, ки Гурӯҳ ба кодекси ахлоқ ворид намуд, баъди гузаштани ин мӯҳлат бояд ротатсияи аъзоёни гурӯҳ анҷом дода шавад, яъне ТҶҲ бояд намояндаи худро дар Гурӯҳ иваз намоянд. Қарори мазкурро хоҳиши нигоҳ доштани «тозагии» гурӯҳ, инчунин дарки он, ки бартарияти муҳимтарини гурӯҳ дар назди дигар навъҳои назорат бар система будани «диди нав» мебошад, ҳидоят намуд.

Гурӯҳ барои мониторинги самараноки системаи пенитенсиарӣ (маҳбасҳо) ваколатҳои васеъ дорад. Гурӯҳ ҳуқуқ дорад аз тамоми муассисаҳо, бидуни огоҳонии пешакӣ, дар ҳар замон (рӯзона ва шабона) боздид намояд.

Гурӯҳ ба ҳама ҷойҳои дохили муассиса ҳуқуқи дастрасӣ дорад, инчунин ба мулоқот, аз ҷумла мусоҳибаҳои маҳрамона, бо ҳар маҳбус ҳақ дорад.

Тибқи натиҷаҳои боздидҳо Гурӯҳ ҳисоботҳо интишор менамояд. Дар ҳоли ҳозир дар оинномаи Гурӯҳ се намуд ҳисобот муқаррар карда шудаанд: ҳисоботи солона; ҳисоботи қорӣ; ҳисоботи ғайринақшавӣ (*Adhoc*).

Ҳама ҳисоботҳо якҷоя бо тавзеҳоти вазорат интишор мешаванд, ва барои ҳар навъи ҳисобот мӯҳлатҳои муқаррар карда шудаанд, ки дар муддати онҳо вазорат ўҳдадор аст тавзеҳоти худро пешниҳод намояд. Барои ҳисоботи солона мӯҳлат се моҳро ташкил медиҳад, барои ҳисоботи қорӣ – як моҳ, барои ҳисоботи ғайринақшавӣ бошад – се рӯз. Ҳисоботи ғайринақшавӣ ба Гурӯҳ имкон медиҳад иттилооти бозътимодно оид ба ҳолатҳои ҳуқуқвайронкунии ҷиддӣ дар системаи пенитенсиарӣ ба таври хеле фаврӣ ба аҳли ҷомеа пешниҳод намояд.

5.2. Қазоқистон – раванди кашолёфтаи таъсиси МПМ

Ҷумҳурии Қазоқистон 27 сентябри соли 2007 ПИКЗШ-ро имзо намуд ва 22 октябри соли 2008 ҳуҷҷати мазкурро ба тасвиб расонид.³⁴

Қазоқистон Протоколи иловагиро 28 октябри соли 2008 ба тасвиб расонид. Вале, то охири соли 2009, бо сабабҳои мухталиф, МПМ дар Қазоқистон таъсис дода нашуда буд. Якҷанд моҳ баъд, моҳи феввали соли 2010, бо истифода аз номутобиқатии ҷойдоштаи матни русии Моддаи 24 (1) Протоколи иловагӣ бо матни асли он ба забони англисӣ, Қазоқистон эълония оид ба тамдид намудани мӯҳлати таъсиси МПМ-ро боз то се соли дигар баён намуд³⁵. Ҳамин тариқ, Қазоқистон – огоҳона ё таври тасодуфӣ – барои худ мӯҳлати таъсиси МПМ-ро дар маҷмӯъ то 5 сол муқаррар намуд, ки қаблан вучуд надошт.

Дар тӯли тамоми ин муддат, ташкилотҳои ғайриҳукуматие, ки дар гурӯҳи қорӣ назди Вазорати адлия оид ба таҳияи лоиҳаи қонун дар бораи МПМ иштирок доштанд, талаб мекарданд, ки МПМ-и таъсисдодашаванда бояд ба стандартҳои дар Протоколи иловагӣ муқарраршуда мутобиқат намояд. Аз ҷумла,

---

³⁴ Бояд ба назар гирифт, ки дар ҳисоботи алтернативии худ ба Кумитаи зидди шақанҷаи Созмони Афви Байналмилалӣ далелеро зикр менамояд, ки Қазоқистон ба эълония дар қорҷӯбаи моддаи 24 ПИКЗШ нисбати Қисми IV ПИКЗШ ҳамроҳ шуд, ин маънои онро дорад, ки кишвар ҳақ дорад ўҳдадорӣ худро оид ба таъсис додани МПМ ба мӯҳлати се сол ба таъхир гузорад. Нигаред ба Международная амнистия, Қазахстан: Перечень вызывающих обеспокоенность фактов, связанных с пытками и жестоким обращением, Брифинг для Комитета ООН против пыток. Ноябрь 2008 г., индекс AI: EUR 57/001/2008; стр. 8.

³⁵ Аз он замон ба баъд, бояд мутазаққир шуд, ки мантҳои англисӣ, русӣ ва дигар матнҳои Протоколи иловагӣ мутобиқ гардонида шуданд. Акнун эълония оид ба тамдиди мӯҳлати таъсиси МПМ-ро давлат ўҳдадор аст дар лаҳзаи батасвибрасонии Протоколи иловагӣ баён намояд.

ихтилофоти асосӣ байни таҳиягарон дар шахсияти Вазорати адлия ва ТҶХ ба масъалаи имконпазирии маблағгузори МПМ-и оянда аз тариқи супориши иҷтимоии давлатӣ, тавре ки инро Вазорати адлия пешниҳод намуда буд, ва доираи муассисаҳое, ки дар қорҷӯбаи МПМ мавриди мониторинг қарор дода мешаванд, дахл доштанд.

Барои ҳалли ин ихтилофот, тобистони соли 2012 ТҶХ якҷоя бо намояндагии минтақавии Созмони байналмилалӣ ислоҳоти маҳбасҳо ба Зеркумитаи Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба пешгирии шиканҷа барои тавзеҳот муроҷиат намуд. Дар ҷавоби худ Зеркумита номутобиқатии модели маблағгузори МПМ-ро аз тариқи супориши иҷтимоии давлатӣ ба талаботи Протоколи иловагӣ нисбати мустақил будани МПМ зикр намуд. Дар натиҷа, таҳиягар ваколати идоракунандаи барномаи супориши давлатиро аз Вазорати адлия, тавре ки қаблан пешниҳод шуда буд, ба Ваколатдори ҳуқуқи инсон супурд, ки, бо вучуди ин, ба тавсияҳои дар боло зикргардидаи Зеркумита ба таври пурра ҷавобгӯӣ намебошад. Номгӯӣ муассисаҳое, ки бояд дар доираи МПМ мавриди мониторинг қарор дода шаванд, ба туфайли саъю талофҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, низ васеъ карда шуд. ТҶХ бо лоиҳаи қонуни пешниҳоднамудаи Вазорати адлия пурра қаноатманд намебошанд ва тасмим доранд интиқодоти созандаи худро идома диҳанд.

Аз лаҳзаи дар соли 2010 дар Қазоқистон таъсис дода шудани гурӯҳи қорӣ оид ба таҳияи лоиҳаи қонун дар бораи МПМ, якчанд вариантҳои (нусхаҳои) лоиҳаи қонун пешниҳод гардида ва мавриди мутолиа қарор гирифтанд. Тавсияҳои асосии ТҶХ дар зимн ба масъалаҳои таъминот ва муқаррар кардани мустақилияти молиявӣ ва функционалии ин ниҳод, тамомияти институтсионалии (сохтори) он марбут буданд, ки танҳо дар қорҷӯбаи як қонуни ҷудогона имконпазир аст, на тағйирот ба санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда, ки ҳукумат пешниҳод менамояд. Тобистони соли 2012 нусхаи ниҳоии Қонун «Дар бораи механизми пешгирии миллӣ» барои баррасии Парламент таҳия карда шуд. Қабули ин қонун интизор меравад.

Нусхаи (варианти) ниҳоии лоиҳаи қонун модели зерини МПМ-ро пешбинӣ менамояд – «Омбудсмен плюс». Иштироккунандагони Механизми пешгирии миллӣ Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, комиссияҳои назоратии ҷамъиятӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ мебошанд. Маблағгузори боздидҳои мунтазам аз муассисаҳои

махсусе, ки ҷудокунии муваққатӣ аз ҷомеаро таъмин менамоянд, тибқи лоиҳаи қонун, аз ҳисоби бучети ҷумҳурӣ анҷом дода мешавад. Нигарониҳои ҳомиёни ҳуқуқро нисбати ин модели пешниҳодшавандаи МПМ номутобиқати ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Қазоқистон бо «Принсипҳои марбут ба статуси (мақоми) муассисаҳои миллие, ки ба ташвиқ ва ҳифзи ҳуқуқи инсон машғул мебошанд» (ҳамчун Принсипҳои Париж маъруфанд) ба миён меорад. Аз ҷумла, мустақилияти ҳуқуқи ғайрикофии Ваколатдор (бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Қазоқистон таъсис дода шудааст) ва вучуд надоштани мустақилияти молиявии он (маблағгузориҳои ғайрикофӣ) зикр карда мешавад.

Механизми пешгирии миллии дар лоиҳаи қонун муайянгардида ҳамаи муассисаҳоеро, ки таҳти мафҳуми ҷойҳои маҳдудкунии озодии дар ПИКЗШ додашуда қарор мегиранд, фаро намегирад. Аниқтараш дар он инҳо зикр нашудаанд:

- 1) аксари муассисаҳои кӯдакона;
- 2) муассисаҳои барои маъҷубон ва кӯҳансолон;
- 3) муассисаҳои психиатрӣ (бемориҳои рӯҳӣ);
- 4) ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабси як қатор мақомоти ҳокимияти иҷроия, ки функсияи тафтиши пешакии политсиявӣ доранд;
- 5) ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабси Кумитаи амнияти миллии;
- 6) ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабси Вазорати мудофиа.

Ба сифати механизми маблағгузориҳои қисми МПМ, ки ТҒҲ ташкил медиҳанд (бар хилофи комиссияҳои назоратии ҷамъиятӣ), супориши иҷтимоии давлатии Вазорати адлия пешбинӣ шудааст, ки метавонад на танҳо мустақилияти молиявӣ, балки ҳамчунин мустақилияти функционалии онро маҳдуд созад. Ҳамчунин камбудии лоиҳаи қонун инҳо низ мебошанд: вучуд надоштани ҳуқуқи боздидҳои эълоншуда/ногаҳонӣ аз муассисаҳо; имконнопазирии боздид аз муассисаҳо дар вақти ғайри қорӣ, масалан, шабона ё дар рӯзҳои ид ва ғайра; вучуд надоштани ҳуқуқи истифодаи техникаи видеоӣ, аксбардорӣ, сабти овоз ва монанди инҳо³⁶. Дар байни нигарониҳои, ки

---

³⁶ Некоторые вопросы оптимизации разрабатываемого Национального Превентивного Механизма в Республике Казахстан, Общественная наблюдательная Комиссия по Северо-Казахстанской области и Общественное объединение «Региональный Центр новых информационных технологий», Петропавловск 2012. Доступно по адресу: <http://www.zakon.kz/4487212-nekotorye-voprosy-optimizacii.html> (последнее посещение 25 июня 2012 года).

хомиёни ҳуқуқ дар робита бо лоиҳаи қонуни таҳти таҳия қарордошта изҳор менамоянд, ҳамчун он аст, ки бо қабули ин қонун мумкин аст фаъолияти дигар шаклҳои назорати чамъиятӣ ба муассисаҳои пўшида, агар барҳам дода нашаванд, маҳдуд карда шавад – дар ҳоли ҳозир, ба ғайр аз комиссияҳои назоратии чамъиятӣ (КНЧ), – боздидҳои ТҒХ бо мувофиқаи идораҳои соҳавӣ.

Системаи комиссияҳои назоратии чамъиятӣ

29 декабри соли 2004 Қонуни Ҷумҳурии Қазоқистон «Дар бораи ворид намудани тағйироту иловаҳо ба баъзе санадҳои қонунгузорию Ҷумҳурии Қазоқистон оид ба масъалаҳои мақомоти адлия» қабул гардид, ки мутобиқи он ба Кодекси иҷроии ҷазои ҷиноятӣ Ҷумҳурии Қазоқистон тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд. Бо қонуни мазкур назорати чамъиятӣ дар шакли комиссияҳои назоратии чамъиятӣ ба риояи ҳуқуқ ва озодиҳои шахрвандоне, ки дар муассисаҳои пенитенсиарӣ (ислоҳӣ) нигоҳ дошта мешаванд, пешбинӣ гардидааст.

Барои анҷомдиҳии назорати чамъиятӣ комиссияҳои назоратии чамъиятии вилоятӣ – яктоӣ дар ҳар як вилоят таъсис дода мешаванд, ки ба онҳо ҳуқуқ дода шудааст:

- дар ҳайати на камтар аз ду аъзои комиссияи назоратии чамъиятӣ бемонеа аз муассисаҳои ислоҳӣ ва тавқифгоҳҳои тафтишотӣ, бо тартиби муқаррарнамудаи мақомоти ваколатдори системаи иҷроии ҷазои ҷиноятӣ, боздид намоянд;
- бо маҳкумшудагон дар сурати розигии ин шахсон сўҳбат намоянд, инчунин муроҷиатномаҳо ва шикоятномаҳои онҳоро оид ба масъалаҳои ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии онҳо қабул кунанд;
- ба маъмурияти муассисаи ислоҳӣ ва тавқифгоҳи тафтишотӣ ва (ё) мақомоти прокуратура бо аризаҳо оид ба масъалаҳои марбут ба таъмини ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахсоне, ки дар муассисаҳои ислоҳӣ ва тавқифгоҳҳои тафтишотӣ нигоҳ дошта мешаванд, муроҷиат намоянд.

Вале, қонун ба комиссияҳои назоратии чамъиятӣ ҳуқуқи боздиди ногаҳонӣ аз муассисаҳои ислоҳӣ ва тавқифгоҳҳои тафтишотиро

намедиҳад, ки ин имконияти гирифтани иттилооти айнӣ оид ба вазъи ҳуқуқии маҳбусонро мушкил мегардонад.³⁷

Вазъият бо боздидҳо аз муассисаҳои ислоҳӣ, тибқи арзёбии баъзе созмонҳои ҳомии ҳуқуқ, баъди бозгашти муассисаҳои системаи иҷрои ҷазо ва тавқифгоҳҳои тафтишотӣ тобистони соли 2011 ба ихтиёри Вазорати Корҳои Дихилӣ бад шуд. Ҳолатҳои роҳ надодан ё маҳдуд кардани дастрасии комиссияҳои назоратии ҷамъиятии (КНЧ) як қатор вилоятҳо ба муассисаҳои иҷрои ҷазо ба мушоҳида расиданд. Қўшишҳои КНЧ-и вилояти Костанай дар мавриди шикоят овардан аз беамалии маъмурияти яке аз муассисаҳои вилоят дар масъалаи таъмини дастрасии бемонеаи КНЧ натиҷа надоданд. Ҳамчунин, баъзе КНЧ зиёд шудани ҳолатҳои беэътиноии департаментҳои иҷрои ҷазоро дар маҳалҳо нисбати тавсияҳои КНЧ бидуни тавзеҳ додани сабабҳо, зикр менамоянд. Дар робита ба ин, тибқи ҳолати то тобистони соли 2012, КНЧ-и ду вилоят – Қарағанда ва Костанай – эълон намуданд, ки фаъолияти худро муваққатан бозмедоранд. Вале, ин қарор аз ҷониби дигар КНЧ, ки дар ҳар сурат нигоҳ доштани дастрасӣ ба ҷойҳои маҳрумӣ аз озодиро ҷонибдорӣ мекунанд, дастгирии яқдилона пайдо накард. Ба қарибӣ барои ҳамоҳангсозии фаъолияти КНЧ, бо ташаббуси аксарияти онҳо, Шўрои ҳамоҳангсозии ҷумҳуриявӣ таъсис дода шуд. КНЧ-и ба Шўрои ҳамоҳангсозӣ шомилшуда бо ташаббуси таҳия намудани қонуни ҷудоғона дар бораи КНЧ баромад мекунанд.

5.3. Қирғизистон – таъсиси мақомоти алоҳида ба сифати МПМ

Қирғизистон ба Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча моҳи феврари соли 2008 ҳамроҳ шуд. Тибқи ҳуҷҷати мазкур соли 2010 кишвар мебоист МПМ-ро таъсис ва фаъолияти самараноки онро таъмин мекард. Вале, бинобар вазъи ҷамъиятию сиёсии бамиёномада татбиқи МПМ то соли 2012 тўл кашид. Моҳи июни соли 2012 Парламенти кишвар Қонун «Дар бораи дар Қирғизистон таъсис додани Маркази миллӣ оид ба пешгирии шиканча»-ро қабул намуд.

---

³⁷ Альтернативный доклад неправительственных организаций Казахстана о выполнении Республикой Казахстан Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих человеческое достоинство видов обращения и наказания, г. Алматы, 2008 г., стр. 22.

Марказ бояд ниҳоди мустақили комилан тахассусие бошад, ки набояд ниҳоди омбудсмен ё прокуратураро тақлид намояд, балки танҳо ба масъалаҳои пешгирии шиканча машғул шавад.

Ба Шӯрои Ҳамоҳангсозии марказ бояд 11 нафар шомил шаванд, ки 8 нафари онҳо намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ буда, дорои таҷрибаи кори мубориза бо шиканча мебошанд. Ба ғайр аз онҳо ба ҳайати шӯро 2 вакили парламент³⁸ ва омбудсмени кишвар ворид карда мешаванд. Шӯро директори Маркази миллиро интихоб менамояд ва штати кормандони онро таъин мекунад.

Эълон дар бораи пешбарии номзадҳо ба аъзогии Шӯрои Ҳамоҳангсозӣ аз ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ аз ҷониби омбудсмен дар нашрияҳои ҷопии расмӣ ва дар веб-сайти омбудсмен интишор карда мешавад. Аъзоёни Шӯрои Ҳамоҳангсозӣ дар асоси ҷамъиятӣ фаъолият хоҳад кард.

Маҳдуд будани маблағҳо дар буҷети ҷумҳуриявӣ яке аз далелҳои буд, ки вакилони халқ ба муқобили лоиҳаи қонун баромад карданд. Аз рӯи ҳисобҳои пешакӣ барои таъсиси Маркази тақрибан 10 миллион сом (қариб \$220 ҳазор) зарур аст. Боз ҳамин қадар барои таъмини фаъолияти ҳарсолаи он лозим мешавад.

Дар Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча, қоидаи қатъие вучуд дорад, тибқи он мабалағзориҳои чунин марказҳо бояд танҳо аз ҳисоби буҷети давлатӣ анҷом дода шаванд. Бо сабаби камбудии маблағҳо дар буҷети давлатии соли 2012, танҳо зиёда аз нисфи маблағи пешбинигардида ҷудо карда мешавад, қисми боқимонда аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ донорӣ ҷудо карда хоҳад шуд.

Мутобиқи қонун, аъзоёни Шӯрои Ҳамоҳангсозӣ дорои масунияти муайян хоҳанд буд: онҳо метавонанд дар ҳар вақти шабонарӯз ва бидуни огоҳонии пешакӣ аз муассисаҳои пӯшида (тавқиғоҳои тафтишотӣ, тавқиғоҳои нигоҳдории муваққатӣ, утоқҳои ҳабси пешакӣ, интернатҳо, беморхонаҳои (психиатрӣ) касалиҳои рӯҳӣ, қисмҳои ҳарбӣ ва ғайра) бозид намоянд. Бағочӣ онҳо тафтиш карда намешавад, мукотиботи шахсии онҳо ва ягон ҳуҷҷатҳоишон боз карда намешаванд, онҳоро наметавонанд

---

³⁸ Номзадҳои аъзои Шӯрои Ҳамоҳангсозӣ аз Парламент (2 нафар) аз ҷониби омбудсмен пешниҳод ва бо аксарияти парламентӣ интихоб карда мешаванд.

бинобар ҳолатҳое, ки дар ҷараёни корашон ба онҳо маълум шудаанд, ба ҳаёти ғарибдӯш кунанд.

Шӯрои Ҷамоаҳои Ҷамъуи методологияи гузаронидани мониторингҳо таҳия хоҳад кард, мақомоти давлатӣ бошанд барои дахл кардан ба фаъолияти онҳо ҳеҷ гуна вақолат нахоҳанд дошт³⁹.

VI. ЗАМИНАҶО БАРОИ БА ТАСВИБ РАСОНИДАНИ ПРОТОКОЛИ ИЛОВАҶИ БА ҚЗШ АЗ ҶОНИБИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Замини муҳим барои ба тасвиб расонидани ПИ ба ҚЗШ механизми назорати ҷамъиятӣ ба риояи ҳуқуқи шахсоне, ки дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ/нигоҳдорӣ таҳти ҳаёти қарор доранд, ба шумор меравад. Таъкид намудан ҷои асосӣ аст, ки дар Тоҷикистон бар хилофи Арманистон ва Қазоқистон чунин механизм ҳанӯз вуҷуд надорад. Масалан, дар ҳоли ҳозир, нигоҳҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва КБСС ба муассисаҳои истилоҳии (маҳбусҳои) кишвар дастрасӣ надоранд. Танҳо доираи маҳдуди ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ (ТҶҶ), ки асосан ба фаъолияти башардӯстона ва хайрия машғуланд, ба муассисаҳои ислоҳӣ дастрасӣ доранд. Аз соли 2005 инҷониб, як қатор ташкилотҳои байналмилалӣ ва ТҶҶ бидуни натиҷа ба мақомоти давлатии кишвар дар хусуси дастрасӣ пайдо кардан ба тавқиғоҳои тафтишотӣ ва муассисаҳои пенитенсиярӣ (маҳбусҳо) барои анҷом додани мониторинги мустақил музокирот менамоянд.

Давлат эътироф менамояд, ки барои таъмини пурраи шароити нигоҳдорӣ дар маҳбусҳо, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати таъмин намудани шароити ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯӣ маблағи воситаҳои зарурӣ надорад, вале Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо дар назар гирифтани имкониятҳои молиявӣ, тамоми тадбирҳои имконпазири барои беҳтарсозии шароити нигоҳдории маҳбусон дар маҳбусҳо зарурбударо меандешад⁴⁰. Вале ба ТҶҶ иҷозат надодани боздидҳо аз муассисаҳои пӯшида наметавонад ба шароити бади нигоҳдории маҳбусон дар

---

³⁹ Парламенти Қирғизистон қабул кард дар аввалин қарорномаи қонун оид ба миллии маркази таҳқиқоти ҷамъиятӣ ба таҳқиқоти ҳуқуқи инсон, VoiceofFreedom. Адреси мақола: <http://vof.kg/?p=2730&lang=en> (соли ахирини сафари 20 июни 2012 г.)

⁴⁰ Гузориши даври дуюми Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҷараёни табиқи Конвенсияи зидди шикаҷаи СММ, б. 189. Ҳуҷҷати CAT/C/TJK/2

махбасҳо далелнок карда шавад, зеро ин масъала ба ҳеҷ вачҳ бо истифодаи шиканча алоқаманд нест.

6.1. Имконияти анҷомдиҳии назорати ҷамъиятӣ дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ/нигоҳдорӣ таҳти ҳабс

Тавре ки аллакай дар боло зикр карда шуд, дар Тоҷикистон механизми назорати ҷамъиятӣ ба ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ вучуд надорад. Истисноӣ ягона имконияти анҷомдиҳии назорати ҷамъиятӣ ба риояи ҳуқуқи беморон дар муассисаҳои психиатрӣ мебошад (дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ёриҳои рабонпизишкӣ» муқаррар шудааст), вале дар ин ҳолат баъзе проблемаҳо вучуд доранд. Ташкилотҳои ҷамъиятии алоҳида барои гузаронидани мониторинги муассисаҳои маҳрумӣ аз озодӣ (махбасҳо, тавқиғоҳҳои тафтишотӣ, беморхонаҳои касалиҳои рӯҳӣ ва ғайра) кӯшишҳо менамоянд, вале чунин мониторинг хислати доимӣ ва мунтазам надорад, натиҷабахшии он бошад аз гирифтани иҷозати мақомоти идоравии дахлдор (Вазорати адлия, Вазорати тандурустӣ ва ғайра) вобастагӣ дорад. Аксар вақт гирифтани чунин иҷозат мушкул аст.

6.2. Муассисаҳо ва мақомоти иҷроӣ ҷазо

Тартиби боздидҳо

Дар моддаи 29 Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби боздид аз муассисаҳои иҷроӣ ҷазо муайян карда шудааст. Ҳангоми иҷроӣ вазифаи хизматӣ бидуни иҷозати махсус инҳо метавонанд ба муассисаҳои иҷрокундаи ҷазо таширф оваранд:

- а) Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзои Маҷлиси миллӣ ва вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва судяҳо;
- б) Прокурори генералӣ, инчунин прокурори ваколатдорнамудаи ӯ ва прокуророне, ки бевосита иҷроӣ ҷазоро дар қаламрави мазкур назорат мекунанд;
- в) сардорони мақомоти идораи болоии муассиса ва мақомоти иҷрокундаи ҷазо.

г) вакил ва аъзои комиссияи ба амал баровардаи назорат аз болои фаъолияти муассиса ва мақомоти иҷроқунандаи ҷазо – дар доираи ҳудуди дахлдор.

Намояндагони воситаҳои ахбори умум ва дигар ашхос ҳуқуқдоранд мувофиқи иҷозати махсуси маъмурияти муассиса ва мақомоти иҷроқунандаи ҷазо ё мақомоти идораи болоии муассиса ва мақомоти иҷроқунандаи ҷазо ба муассиса ва мақомоти иҷроқунандаи ҷазо ташриф оваранд. Тибқи Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ба навор гирифтани кино, суратгирӣ ва сабти видеои маҳкумшудагон, мусоҳиба бо онҳо, аз ҷумла бо истифодаи техникаи аудио ва видео бо розигии хаттии ҳуди маҳкумшудагон иҷозат дода мешавад. Ба навор гирифтани кино, суратгирӣ, сабти видеои иншоотҳои, ки амният ва ҳифзи маҳкумшудагонро таъмин менамояд, бо иҷозати хаттии маъмурияти муассиса ё мақомоти иҷроқунандаи ҷазо ба амал бароварда мешавад.

Мутобиқи моддаи 12 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» ҳангоми гузаронидани тафтиш аз рӯи шикоятнома, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳуқуқ дорад бемонеа аз муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон қарордошта боздид намояд.

Шӯъбаи кафолатҳои конститусионии ҳуқуқи шаҳрвандони Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар чорҷӯбаи нақшаи қорӣ тафтиши мунтазами ҷойҳои маҳрумӣ аз озодиро анҷом медиҳад. Ҳадафи асосии тафтиш риояи ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумкардашуда ва шароити нигоҳдории онҳо мебошад.

Назорати риояи дақиқ ва иҷроӣ яхелаи қонунҳо ҳангоми иҷро ва адои ҷазо аз ҷониби Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва прокуророни тобеи ӯ мутобиқи боби 6 Қонуни конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон" ва моддаи 26 Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ба амал бароварда мешавад. Предмети назорати прокурорӣ, аз ҷумла инҳо мебошанд:

- ✓ қонунӣ будани иқомати шахс дар ҷои нигоҳдории боздоштшудагон, хонаҳои қабулу тақсимкунӣ, ҷои ҳабси пешакӣ, муассиса ва мақомоти иҷроқунандаи ҷазо ва дигар ҷойҳои, ки чораҳои маҷбурии таъинкардаи судро иҷро менамоянд;

- ✓ риояи ҳуқуку вазифаҳои бо қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраршудаи боздоштшудагон, маҳбусон, маҳкумшудагон ва шахсоне, ки дучори чораҳои маҷбурӣ шудаанд, тартиб ва шароити нигоҳдории онҳо.

Прокуроре, ки назорат мебарад, ҳуқуқ дорад:

- ✓ ҳар вақт бидуни тафтиш ба мақомот ва муассисаҳои дар сархати якуми моддаи 44 ҳамин Қонун зикршуда дарояд;
- ✓ боздоштшудагон, ҳабсшудагон, маҳкумшудагон ва шахсонро, ки ба чораҳои маҷбурӣ гирифта шудаанд, бозпурсӣ намояд;
- ✓ бо ҳуҷҷатҳои, ки дар асоси онҳо ин шахсон боздошта, ҳабс, маҳкум ё ба чораҳои маҷбурӣ гирифта шудаанд, бо ҳуҷҷатҳои оперативӣ-хизматӣ шинос шавад;
- ✓ риояи дақиқ ва иҷрои яқхелаи қонунҳо ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофнамударо дар бораи ҳуқуқи инсон, муносибати инсондӯстона бо маҳбусон ва маҳкумшудагон талаб намояд;
- ✓ аз маъмурият муҳайё кардани шароити таъмини ҳуқуқи боздоштшудагон, маҳбусон, маҳкумшудагон ва шахсони ба чораҳои маҷбурӣ гирифташударо талаб намояд, ба қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ будани амру фармонҳо ва қарорҳои маъмурияти мақомот ва муассисаҳоеро, ки дар сархати якуми моддаи 44 Қонуни мазкур зикр ёфтаанд, санҷад, аз шахсони мансабдор баёнот талаб намояд, эътироз оварад, пешниҳод гузорад, парвандаҳои ҷиноятӣ ё истехсолотро оид ба парвандаҳои ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ, интизомӣ ва моддӣ оғоз намояд;
- ✓ ба қарорҳои ғайриқонунӣ маъмурияти муассиса ё мақомоти иҷрокунандаи ҷазо дар бораи пешниҳод ё ради пешниҳоди шартан пеш аз муҳлат озод кардани маҳкумшуда аз адои ҷазо, иваз кардани қисми адонанамудаи ҷазо ба ҷазои сабуктар эътироз оварад. То баррасии эътироз амали санади ба он эътирозовардашудаи маъмурияти муассиса боздошта мешавад;
- ✓ ҷазоҳои интизомиро нисбати шахсони маҳбус ва маҳкумшуда, ки дар сурати вайрон кардани қонун дода шудааст, бекор кунад, бо қарори худ онҳоро аз изолятори (тавфиқгоҳи) ҷаримаӣ, бинои навъи камераӣ, картсер, камераи яккаса, изолятори (тавфиқгоҳи) интизомӣ фавран

озод кунад;

- ✓ бо қарори худ мутобиқи тартиби муайянкардаи қонун шахси дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ ё муассисаҳои иҷрокунандаи ҷораҳои маҷбурӣ ғайриқонунӣ нигоҳдошта, ғайриқонунӣ боздошташуда, ба ҳабси маҷбурӣ гирифташуда ё дар муассисаи судӣ-равонпизишкӣ ҷойгиршударо фавран озод кунад.

Қарор ва талабҳои прокурор оид ба риояи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва шароити нигоҳдории боздоштшудагон, ҳабсшудагон, ба ҷазои маҳрум сохтан аз озодӣ ва дигар ҷазоҳо маҳкумшудагон, ҳамчунин шахсоне, ки нисбатан ҷораҳои маҷбурӣ истифода шудаанд ё онҳо дар муассисаҳои судӣ-равонпизишкӣ ҷойгир карда шудаанд, аз тарафи маъмурият, инчунин мақомоте, ки ҳукми судҳоро нисбати шахсони ба ҷазои маҳрумӣ аз озодӣ алоқаманд набуда иҷро менамоянд, бояд ҳатман иҷро карда шаванд.

6.3. Ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс

Қонунгузорӣ назорати ҷамъиятӣ ба ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро пешбинӣ намекунад. Бинобар ин, тафсир ба имконпазирии гузаронидани мулоқотҳои хусусӣ бо гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда асос меёбад. Бо мақсади тақвиятбахшии кафолатҳои ҳуқуқии шахсони таҳти ҳабс қарордошта 28 июни соли 2008 Қонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳдоштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» қабул карда шуд. Моддаи 18 қонуни дар боло зикргардида масъалаҳои гузаронидани мулоқот бо ҳимоятгар, ҳешовандон ва дигар шахсонро танзим менамояд.

Масалан, аз лаҳзаи дастгир шудан ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда бо ҳимоятгар мулоқоти як ба як бе маҳдуд кардани шумора ва давомнокии он пешниҳод карда мешавад. Мулоқот пешниҳод карда мешавад:

- ✓ бо адвокате, ки дар парванда ба сифати ҳимоятгар иштирок менамояд, дар асоси пешниҳоди ордер ё иҷозатномаи пешбурди фаъолияти адвокатӣ;
- ✓ бо намояндагони муассиса ва ташкилоте, ки гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда таҳти парастории онҳо қарор дорад, дар асоси пешниҳоди протоколи дахлдор;

- ✓ бо дигар шахсе, ки дар парванда ба сифати Ҳимоятгар иштирок менамояд, дар асоси пешниҳоди мақомоти таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ, қарори судя ё таъиноти суд, инчунин ҳуҷҷати тасдиқунандаи шахсияти вай.

Гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда бо Ҳимоятгари худ дар шароите мулоқот карда метавонанд, ки корманди мақомоти Ҳифзи ҳуқуқ онҳоро дида метавонад, вале сӯҳбати онҳоро шунида наметавонад.

Ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда мумкин аст дар асоси иҷзати хаттии шахси мансабдор ё мақома, ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди он қарор дорад, имконият дода шавад, ки дар як моҳ на зиёда аз ду маротиба, ки давомнокии ҳар як маротибаи он то се соат мебошад, бо ҳешовандон ва дигар шахсон мулоқот намоянд.

Мулоқоти гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда бо ҳешовандон ва дигар шахсон таҳти назорати кормандони ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан сурат мегирад. Дар ҳолати ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда додани чизу чора, мавод, озуқаворӣ ё маълумоти манъшудае, ки онҳо барои муқаррар намудани ҳақиқат аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ монеагӣ мекунанд ё барои содир кардани ҷиноят мусоидат менамоянд, мулоқот пеш аз мӯҳлат қатъ карда мешавад.

6.4. Муассисаҳои бемориҳои равонӣ (психиатрӣ) ⁴¹

Назорати ҷамъиятӣ ба риояи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахсон ҳангоми расонидани ёри тиббии рӯҳӣ (психиатрӣ) дар моддаи 41 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ёри равонпизишкӣ» муқаррар карда шудааст. Масалан, ҳангоми расонидани ёри тиббии рӯҳӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятии равонпизишкӣ, дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ мутобиқи оинномаҳои (низомномаҳои) худ метавонанд бо хоҳиш ё бо розигии шахс назорати ҷамъиятиро, баҳри риоя намудани ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии онҳо амалӣ гардонанд. Тартиби ташриф овардан ба муассисаҳои бемориҳои равонӣ ва рӯҳу асаб бояд

---

⁴¹ Иттилоот аз ҷониби Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният пешниҳод шудааст. Душанбе. Тоҷикистон

дар оинномаи (низомномаи) ин иттиҳодияҳо инъикос ёфта бошад.

Намояндагони иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ вазирадоранд, ки шартҳои ташриф оварданро бо маъмурияти муассисаҳои бемориҳои раванӣ ва рӯҳу асаб мувофиқа карда, бо қоидаҳои амалкунандаи он шинос шаванд ва ўҳдадори паҳн накардани сирри тиббиро имзо кунанд.⁴²

Низомномаи беморхонаи психиатрӣ (замимаи №1 ба фармони Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон №54 аз 09.02.с.2001):

Б. 48: Беморони дар беморхонаи бемориҳои рӯҳӣ чойгиркардашуда (ба истиснои беморони таҳти экспертизаи судию психиатрӣ (рӯҳӣ) қарордошта) аз ҳуқуқи муқотиба, гирифтани озуқа ва мулоқот намудан истифода мекунанд. Манъи муваққатии мулоқотҳои беморонро (ба ғайр манъи карантин муқарраркунанда) духтури табобаткунанда, бо огоҳии мудирӣ шўъба, дар ҳолатҳое, ки вазъияти бемор ва манфиатҳои табобати ӯ тақозо менамоянд, муқаррар мекунанд.

Вақти хабаргирии беморон аз ҷониби хешовандон ва шиносон, қабули озуқаро қоидаҳои тартиботи дохилӣ, ки сардухтур тасдиқ мекунанд, танзим менамоянд.

Б. 52: Воридшавӣ ба шўъбаи муолиҷа, ба истиснои чойҳо барои мулоқот, танҳо ба кормандони беморхона иҷозат дода мешавад. Шахсони дигар дар ҳолатҳои истисноӣ бо иҷозати сардухтури (муовини сардухтури) беморхона ва мудирӣ шўъба, дар сурати набудани онҳо бошад – духтури навбатдор роҳ дода мешаванд.

Низомномаи шўъбаи муолиҷаи маҷбурии дорои низоми назорати қатъии беморхонаи психиатрӣ (Замимаи №5 ба фармони Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон №54 аз 09.02.с.2001):

П. 19: «Воридшавӣ ба шўъбаи муолиҷаи маҷбурии дорои низоми қатъӣ, ба истиснои чойҳо барои мулоқот, танҳо ба кормандоне, ки хизматрасонии ин шўъбаро ба ўҳдадоранд, маъмурият ва духтури навбатдори беморхона, инчунин ба Сарпсихиатри

---

⁴² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ёрии раванпизишкӣ», Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2002, №11, моддаи. 753; соли 2004, №2, моддаи 54.

Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода мешавад. Шахсони дигар дар ҳолатҳои истисноӣ бо иҷозати сардухтури беморхона, муовини ӯ оид ба кори муолиҷа ё мудири шўъба роҳ дода мешаванд». Номгӯии ҳолатҳои истисноӣ дар Низомнома вучуд надорад.

Б. 20: «Баромадани беморон аз ҳудуди шўъбаи дорои низоми катъии муоина ва ҳавлии сайр танҳо барои гузаронидани чорабиниҳои муолиҷавию офиятбахшӣ ва ташхис бо ҳамроҳии ниғаҳбонони маркази тиббӣ иҷозат дода мешавад.

Низомномаи шўъбаи экспертизаи судию психиатрии назди беморхонаи психиатрӣ барои шахсоне, ки таҳти ҳабс қарор доранд (Замимаи №4 ба фармони Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон №54 аз 09.02.с.2001):

Б. 10: «Ба ташхисшавандагоне таҳти тафтишот қарор доранд, мулоқотҳо бо ҳешовандон метавонанд дар сурати мавҷуд будани иҷозати мақомоти тафтишоти судие, ки онҳо дар қайди онон мебошанд, рухсат дода шаванд. Ба ташхисшавандагони маҳкумшуда мулоқотҳо тибқи тартиби умумӣ иҷозат дода мешаванд».

Б.11: «Муқотибаи ташхисшавандагоне, ки дар шўъбати экспертизаи судию психиатрӣ қарор доранд, таҳти назорати мақомоте, ки онҳо дар қайди онон мебошанд, сурат мегирад».

Б. 23: «Дар ҳолатҳои истисноӣ нисбати ташхисшавандагон ба сифати чораи ниҳой истифодаи дастбандҳо, бастан ё дигар чораҳои зарурӣ мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» иҷозат дода мешавад.

Бо дарназардошти муқаррароти Қонун «Дар бораи ёрии равонпизишкӣ» ташкилотҳои ҷамъиятӣ метавонанд бо мақсади гузаронидани мониторинг аз муассисаҳои психиатрӣ боздид намоянд. Дар айни ҳол, моддаи 41 Қонун мушаххас намекунад, ки бо розигӣ ё бо хоҳиши маҳз қадом шахсон ташкилотҳои ҷамъиятӣ ҳақ доранд назорати ҷамъиятиро анҷом диҳанд. Аз рӯи мазмун, яқинан, шахсоне дар назар дошта мешаванд, ки дар беморхонаи психиатрӣ ҷойгир карда шудаанд. Дар чунин ҳолат, имконпазирии гузаронидани мониторинги ҷамъиятӣ аз хоҳиш ё розигии шахси гирифтори бемории рӯҳӣ вобастагӣ дорад. Ҳамин тариқ, ташкилоти ҷамъиятӣ наметавонад бо ташаббуси худ бидуни вучуд доштани хоҳиш ё розигии бемор мониторинг

гузаронад (агар, масалан, аз ягон чой дар хусуси суиистифода дар муассисаи психиатрӣ иттилоот ворид шуда бошад, вале бемор ё хашовандони ӯ намехоҳанд маълумотҳои худро ошкор кунанд). Ғайр аз ин, Қонун муқаррар намекунад, ки хоҳиш ё розигии бемор дар кадом шакл бояд баён карда шавад – хаттӣ ё шифоӣ. Аз ин ҷо ҳамчунин хулосае бармеояд, ки агар хоҳиш ё розигии бемор вучуд надошта бошад, он гоҳ назорати ҷамъиятӣ наметавонад анҷом дода шавад.

Дар бораи қоидаҳои боздид аз муассисаи психиатрӣ сухан ронда, Қонун ба оинномаҳо ва низомномаҳои муассисаи психиатрӣ ишора мекунад. Банди 52 Низомномаи беморхонаи психиатрӣ муқаррар менамояд, ки воридшавӣ ба шӯбаи муолиҷаи муассисаи психиатрӣ, танҳо ба кормандони беморхона иҷозат дода мешавад. Шахсони дигар дар ҳолатҳои истисноӣ бо иҷозати сардухтури (муовини сардухтури) беморхона ва мудирӣ шӯба, дар сурати набудани онҳо бошад – духтури навбатдор роҳ дода мешаванд.

Ғарҷанде ки Қонун «Дар бораи ёрии равонпизишкӣ» танҳо дар бораи «мувофиқақунонии» шартҳои боздид бо маъмурияти муассиса, на дар бораи гирифтани иҷозат сухан меронад, дар айни замон, дар Қонун ба низомномаҳо ишора мешавад, дар низомномаҳо бошад дар бораи системаи иҷозатдиҳии боздидҳои шахсони бегона аз муассисаи психиатрӣ гуфта мешавад, яъне, маъмурияти муассисаи психиатрӣ метавонад боздидҳои ташкилотҳои ҷамъиятиро бо истинод ба низомнома манъ кунад.

6.5. Ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Дар ҳоли ҳозир, моделҳои гуногуни Механизми пешгирии миллӣ вучуд доранд, ки яке аз онҳо таъсиси МПМ дар асоси ниҳоди Омбудсмен мебошад. Бинобар ин, дар сурати қабул намудани чунин модел, бояд таъмин карда шавад, ки фаъолияти ниҳод ба тамоми меъёрҳои муқаррарнамудаи Принципҳои Париж (Принципҳои марбут ба статуси (мақоми) муассисаҳои миллӣ) мутобикат кунад.

Мутобиқи моддаи 36 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва Низомномаи Шӯрои коршиносон Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон Шӯрои коршиносон дар ҳайати 18 нафар таъсис дода шудааст. Ба Шӯрои коршиносон намояндагони мақомоти давлатӣ,

ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ, воситаҳои ахбори омма ва олимони соҳаи ҳуқуқи инсон шомил мебошанд. Бо мақсади ба роҳ мондани робитаҳои мутақобил ва ҳамкориҳои густурда бо ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва сохторҳои ғайридавлатӣ, дар назди Шӯрои коршиносон таъсис додани гурӯҳҳои корӣ пешбинӣ карда мешавад.

Яке аз самтҳои афзалиятноки фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намудан дар ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт, озодӣ аз шиканҷа, ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахси мебошад. Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон таҳлили қонунгузориҳои миллӣ оид ба масъалаҳои адолати судии ҷиноӣ ва озодӣ аз шиканҷа; таҳлили мувоҷиҳатномаҳои воридшуда оид ба поймол гардидани ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканҷа; таҳлили воситаҳои ахбори омма, гузоришҳо (ҳисобот) ва таҳқиқотҳо, инчунин маълумотҳои омории мақомоти далаатӣ; мониторинги рӯяи ҳуқуқи инсон дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодиро анҷом медиҳад. Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳамчунин барои ба кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ омӯзонидани стандартҳои байналмилалӣ озодӣ аз шиканҷа чорабиниҳои омӯзишӣ доир менамояд.

Дар сохтори ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон воҳиди алоҳида оид ба мубориза бо шиканҷа вучуд надорад – дар қатори масъалаҳои дигар, ба ин масъала шӯъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шаҳрвандӣ (иборат аз 5 нафар) машғул мебошад. Барои мақсадҳои баррасии имконияти таъсиси МПМ дар заминаи дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон сараввал бояд имкониятҳои он барои анҷомдиҳии функсияҳои иловагӣ арзёбӣ карда шаванд.

6.5.1.Кумитаи Байналмилалӣ Ҷамоҳангсозӣ оид ба ниҳодҳои миллӣ ҳуқуқи инсон

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба Кумитаи аккредитатсионии зеркумитаи Кумитаи Байналмилалӣ ҷамоҳангсозӣ оид ба ниҳодҳои миллӣ ҳуқуқи инсон дархост ирсол намуд. Дархости мазкур моҳи март соли 2012 баррасӣ гардид ва дар натиҷа ба ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон статуси «В» дода шуд, ки ин маънои онро дорад, ки ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба таври пурра ба Принсипҳои Париж мутобиқат намекунад.

Дар айни замон, Зеркумита барои беҳбудсоии фаъолият ва статуси ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон (ВҲИ) дар Тоҷикистон тавсияҳои зеринро пешниҳод намуд:

Мандати НМҲИ:

- ✓ дар қонунгузорӣ оид ба НМҲИ илова кардани ваколатҳо оид ба пешбурди батасвибрасонии шартномаҳои байналмилалӣ

Интиҳоб ва таъинот:

Таъинот ва интиҳоби одилона, ошкоро ва шаффоф эътимоди шаҳрвандонро ба ниҳод бештар менамояд, бинобар ин Зеркумита тавсия мекунад, ки:

- ✓ расмиёти интиҳоб ва таъин намудан дар қонунгузори дахлдор ба тариқи зайл муқаррар карда шавад:
  - 1) интишори умумии эълон дар бораи вазифаҳои ҳоли;
  - 2) зиёд намудани миқдори номзадҳо аз гурӯҳҳои мухталиф;
  - 3) ба роҳ мондани маслиҳатдиҳӣ ва иштироки васеъ дар раванди супурдани ҳуҷҷатҳо, тавзеҳдиҳӣ ва интиҳоб;
  - 4) пешниҳод намудани дастрасӣ ба вазифаҳо ва критерияҳои асосии номзад.

Плюрализми кормандон:

Дар қонунгузорӣ дар бораи плюрализми кормандони НМҲИ гуфта намешавад, ин имкон медиҳад тамоми маҷмӯи масъалаҳои марбут ба ҷомеа фаро гирифта шаванд ва доираи дастрасии аҳли ҷомеа ба НМҲИ васеъ карда шавад, бинобар ин Зеркумита тавсия менамояд, ки:

- ✓ сиёсат ва расмиёте, ки имкон медиҳад плюрализм дар ҳайати НМҲИ таъмин карда шавад, дар қонунгузорӣ муқаррар/таҳия карда шавад.

Ҳамгирӣ бо системаи байналмилалӣ оид ба ҲИ

Зеркумита иштироки НМҲИ-ро дар оmodасозии гузоришҳо (ҳисоботҳо) барои мақомоти шартномавии Созмони Милали Муттаҳид ҷонибдорӣ менамояд. Вале иштироки НМҲИ дар доираи ширкат дар пешниҳодкунии гузоришҳои миллӣ ба мақомоти шартномавӣ маҳдуд мегардад, инчунин НМҲИ дар механизми ТДУ ҳамчун узви ҳайати давлатӣ иштирок мекунад, ки ин ба мустақилияти НМҲИ ҳамчун ниҳоди алоҳида таъсир мерасонад. Зеркумита аҳамияти иштироки НМҲИ-ро дар

системаи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон мутобиқи принципи мустақилият махсус таъкид менамояд. Ин пешниҳод кардани маълумотҳои мустақил, ба монанди гузоришҳои иловагӣ ва мониторинги раванди иҷрои тавсияҳои мақомоти байналмилалиро дар бар мегирад.

Маблағгузорӣ:

НМҶИ Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти худро аз ҳисоби маблағгузорию давлатӣ ва 40% аз ҳисоби донорҳо анҷом медиҳад. Ба давлат лозим аст, ки маблағгузорию кофии ниҳодро барои иҷрои мандати (ваколати) худ таъмин намояд.

Масуният:

Боздошт ва ҳабс кардан танҳо бо иҷозати Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон имконпазир мебошад. ССА эътироф менамояд, ки ин амалҳо метавонанд танҳо бо мувофиқаи мақомоти муайян, ва дар ҳолатҳои мушаххас анҷом дода шаванд, вале зарур аст, ки чунин қарор на аз ҷониби фард, балки аз ҷониби мақомоти расмӣ: Суди Олӣ ё аксарияти Парламент қабул карда шавад.

6.5.2. Стратегияи фаъолият барои солҳои 2011-2012

Мутобиқи Стратегияи фаъолият мусоидат дар риояи ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ, инчунин озодӣ аз шиканча дар вақти боздошт ва гузаронидани тафтишот, инчунин мусоидат дар ҳифзи ҳуқуқи инсон дар системаи муассисаҳои пӯшида ва нимапӯшида дар фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон афзалият мебошад.

Тибқи стратегия ташаккули амалияи мониторинги муассисаҳои пӯшида аз ҷониби Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо ҷалби ниҳодҳои ҷомеаи шаҳравандӣ имкон медиҳад барои пешбурди батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча ва таъсиси МПМ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон замина фарҳам оварда шавад. Пешбурди батасвибрасонии ПИКЗШ ба Барномаи амалҳои ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои солҳои 2011-2012 ворид карда шудааст. Бо ин мақсад дар соли 2011 гузаронидани мизҳои мудаввар ва таъсис додани гурӯҳи корӣ оид ба батасвибрасонии Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча ба нақша гирифта шуда буд. Ҳамчунин ба барномаи амалҳои фасли «Гузаронидани санҷишҳо дар муассисаҳои пӯшида ва нимапӯшида» ворид карда шудааст.

Масалан, дар давраи соли 2011 то семоҳаи сеюми соли 2012 гузаронидани санчишҳо дар 8 муассисаи пӯшида⁴³ ба нақша гирифта шуда буд. Санчиши 6 муассисаи нимапӯшида⁴⁴ дар давраи аввали соли 2011 охири соли 2012 ба нақша гирифта шуда буд.

6.5.3. Гузаронидани санчиш аз рӯи шикоят

Мутобиқи моддаи 12 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳангоми санчиши шикоят Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳақ дорад бе монеа ба мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот (ҷамоат), корхонаҳо, муассиса ва ташкилотҳо, новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқиашон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, инчунин қисмҳои ҳарбӣ, муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, дигар сохтору муассисаҳои ҳарбӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон воқеанд, ташриф намояд.

Бинобар қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо мақсади мутобиқсозии қонунгузорӣ маҷмӯи лоиҳаҳои қонунҳо оид ба ворид намудани тағйироту иловаҳо ба қонунгузорию кишвар таҳия карда шуд. Аз ҷумла ба Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд. Масалан, тибқи Қонун аз 29 декабри соли 2010 ба Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ меъёре илова карда шуд, ки мутобиқи он Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳангоми иҷроӣ ўҳдадорӣҳои хизматӣ, ҳуқуқ дорад бидуни иҷозати махсус аз муассисаҳои иҷроӣ ҷазо боздид намояд.

Моҳи июни соли 2011 ба Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ тағйирот ворид карда шуданд. Тибқи ин тағйирот Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои санчиши шикоят

---

⁴³ Инҳо иборатанд аз: Муассисаи ислоҳӣ дар ш. Қўрғонтеппа; Муассисаи ислоҳии вилояти Суғд; Муассисаи ислоҳии занона дар ш. Норақ; Муассисаи махсусгардонидашуда барои маҳкумшудагони гирифтори бемории сил; Муассисаи ислоҳӣ барои ноболиғон; Тавқиғоҳи нигоҳдории маваққати ш. Душанбе; Тавқиғоҳи тафтишоти Вазорати адлия; Мактаби махсус барои кўдакони душвортарбия.

⁴⁴ Ба инҳо мансубанд: Шўбаи кўдакони хонаи кўҳансолон дар Ҷамоати деҳоти Деҳмоӣ ноҳияи Ҷаббор Расулови вилояти Суғд; Беморхонаҳои психиатрӣ (бемориҳои рўҳӣ): Беморхонаи ҷумҳуриявӣ, ш. Душанбе, муассисаҳои психиатрии вилоятҳои Суғд ва Хатлон; Муассиса барои кўдакони имкониятҳояшон маҳдуд (маюъб).

бо ташаббуси худ ё ҳангоми гирифтани маълумот оид ба вайронкунии оммавӣ ва ҷиддии ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд метавонад мустақилона ё якҷоя бо шахсони мансабдори мақомоти ваколатдори давлатӣ санҷиши фаъолияти муассисаҳои иҷроии ҷазоии ҷиноятиро оид ба масъалаҳои ҳуқуқии инсон гузаронад, бо маҳкумшудагон дар танҳой мулоқот намояд.

6.5.4. Санҷиш бо ташаббуси худ

Ҳангоми гирифтани маълумот оид ба вайронкунии оммавӣ ва ҷиддии ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ё дар ҳолатҳои аҳамияти махсуси ҷамъиятӣ доштани ин амалҳо ё марбут ба зарурати ҳифзи манфиатҳои шахсоне, ки қобилияти мустақилонаи истифодаи воситаҳои ҳифзи ҳуқуқии худро надоранд, Ваколатдор оид ба ҳуқуқии инсон ҳуқуқ дорад бо ташаббуси худ дар доираи салоҳияташ санҷишҳо гузаронад (моддаи 13 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқии инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»).

6.5.5. Кафолатҳои мустақилият ва маблағгузорӣ

Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқии инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» кафолатҳои мустақилияти Ваколатдор муқаррар карда шудаанд; маблағгузориҳои фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқии инсон аз ҳисоби Бюҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода мешавад.

6.5.6. Ҳамкории Ваколатдор оид ба ҳуқуқии инсон бо ТҶХ дар гузаронидани мониторингҳои ҳуқуқии инсон дар муассисаҳои пӯшида ва нимапӯшида

Аз охири соли 2011 инҷониб 5 ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар соҳаҳои мухталиф мониторинги риояи ҳуқуқии инсонро анҷом медиҳанд. Инҳо:

- Маркази ҳуқуқии кӯдак: мониторинги риояи ҳуқуқии кӯдак дар системаи адлияи ювениалӣ;
- «Ампаро»: риояи ҳуқуқии инсон ҳангоми адо намудани хизмати ҳарбӣ;

- Маркази ҳуқуқи инсон: мониторинги бақайдгирии муассири ҳолатҳои шиканча аз ҷониби муассисаҳои тиббии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Идораи ҳуқуқи инсон: мониторинги риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои психиатрӣ;
- Маркази мустақили ҳуқуқи инсон: мониторинги риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои ислоҳӣ ва тавқиғоҳҳои тафтишотӣ.

Ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ бо идораи ВҶИ тафохумномаҳои ҳамкорӣ оид ба гузаронидани мониторингҳои муштаракӣ ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ имзо намуданд, вале, ВҶИ якҷоя бо ТҶҲ мониторинги ҷойҳои ҳабси пешакӣ ва маҳрумӣ аз озодиро нагузаронид, ин ҳолатро ВҶИ бо далели «иҷозатнома нагирифтани ТҶҲ барои боздид намудан аз муассисаҳои пӯшида аз мақомоти ваколатдори давлатӣ» асоснок менамояд.

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон мустақилона ва якҷоя бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ мониторинги ҷойҳои иҷрои ҷазои ҷиноятиро анҷом медиҳад, вале, иттилоот оид ба натиҷаҳои чунин боздидҳо ва чораҳои андешидашуда вучуд надорад.

VII. ТАВСИЯҶО НИСБАТИ БАТАСВИБРАСОНИИ ПИКЗШ ВА ТАЪСИСИ МПМ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар натиҷаи иқдоми охири анҷомдода Ҳукумат масъулияти баланди худро нисбати татбиқи меъёрҳои марбут ба мубориза бо шиканча ва корҳои ҷиҳати ба тасвиб расонидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча (ПИКЗШ) нишон дод.

Ҳамин тариқ, аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон андешида шудани тадбирҳо оид ба таъсиси механизми назорати ҷамъиятӣ, инчунин МПМ иқдоми мантиқӣ ва саривақтӣ дар амри мубориза бо шиканча мебошад.

Бо мақсади иҷрои ўҳдадориҳои байналмилалӣ худ оид ба ҳуқуқи инсон ва баланд бардоштани самараноки мубориза бо шиканча дар Тоҷикистон ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия карда мешавад:

A. Ба тасвиб расонидани ПИКЗШ

- ✚ Дастгирӣ намудани гузаронидани маърақаҳои иттилоотӣ дар байни аҳоли ва муҳокимаҳои ҷамъиятӣ бо иштироки намояндагони мақомоти масъули давлатӣ ва коршиносони байналмилалӣ барои тавзеҳ додани муқаррароти ин шартнома ва моделҳои имконпазири таъсиси механизмҳои пешгирии миллии пешбинигардида, бо иштироки ҳатмии ҷомеаи шахрвандӣ дар онҳо;
- ✚ Имзо намудан ва ба тасвиб расонидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф;
- ✚ Таъсис додани Механизми пешгирии миллии муассир ва таъмин намудани он бо тамоми захираҳои зарурӣ ва ба он додани ваколатҳо барои анҷомдиҳии боздидҳои тафтишотии мунтазам, мустақил, ногаҳонӣ ва номаҳдуд аз ҷамаи ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс. Тафтишгарон бояд имконияти ба танҳои мулоқот кардан бо боздоштшудагон ё маҳбусонро дошта бошанд.

Механизми пешгирии милли

Барои таъсис додани МПМ инҳо зарур доништа мешаванд:

1. Гузаронидани таҳлили мақомоти вучуддоштаи анҷомдиҳандаи мониторингҳо ва санҷишҳои муассисаҳои пӯшида ва таҳлили қонунгузорӣ дар ин соҳа;
  2. Муайян намудани тамоми ҷойҳои маҳрумият аз озодӣ ва маҳдудкунии озодӣ;
  3. Таъмин намудани дастрасии ниҳодҳои ҷомеаи шахрвандӣ барои гузаронидани мониторингҳои ҷойҳои маҳрумият аз озодӣ ва маҳдудкунии озодӣ;
  4. Гузаронидани таҳлили моделҳои вучуддоштани МПМ ва таҷрибаи дигар кишварҳо ва интиҳоб намудани модели дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон бештар муносиб;
  5. Таҳия ва қабул намудани қонун дар бораи МПМ.
- В. Ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Барои тақвият додани ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон инҳо зарур доништа мешаванд:

1. Таъмин намудани мустақилияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон;
2. Ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон лозим аст, ки ҳисоботи зарурии боздидҳои худро аз муассисаҳои пӯшида ва нимапӯшида пешбурд намояд ва натиҷаҳои санҷишҳо ва боздидҳоро ба таври мунтазам интишор намояд.

Ғайр аз ин бояд тавсияҳои Кумитаи Байналмилалии Ҳамоҳангсозӣ оид ба ниҳодҳои миллии ҳуқуқи инсон иҷро карда шавад (*нигаред ба фасли III, зерфасли 2 ҳуҷҷати мазкур*). Онҳо иборатанд аз:

1. Ба қонунгузорӣ оид ба НМҶИ илова кардани ваколатҳо оид ба пешбарии батасвибрасонии шартномаҳои байналмилалӣ;
2. Муқаррар намудани расмиёти интиҳоб ва таъиноти кормандон дар қонунгузорию марбута;
3. Дар қонунгузорӣ муқаррар кардан/таҳия намудани сиёсат ва расмиёте, ки имкон медиҳад плюрализм дар ҳайати НМҶИ таъмин карда шавад;
4. Ба НМҶИ лозим аст, ки аз иштирок дар раванди пешниҳодкунии гузоришҳо ба мақомоти Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон дар ҳайати намояндагони ҳукумати худдорӣ намояд;
5. Ба кишвар лозим аст, ки маблағгузорию муносибро барои иҷрои мандат таъмин намояд;
6. Масъалаи боздошт ва ҳабс кардани кормандони НМҶИ-ро бояд Суди олии ҷаҳонӣ аксарияти Парламент ҳал намояд.

Гузaronидани таҳлили амиқи хусусиятҳои кори ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба сифати МПМ

Азбаски аксари давлатҳои минтақа ба сифати МПМ ниҳоди Омбудсменро қабул кардаанд, баъзе давлатҳо бошанд чунин

имкониятро баррасӣ менамоянд, ба инобат гирифтани якчанд лаҳзаҳои асосӣ зарур мебошад.⁴⁵

- ✚ Масъала дар мавриди он, ки чӣ гуна ниҳоде, ки асосан механизми баррасии шикоятҳоро истифода мекунад, метавонад ба иҷрои функцияҳои пешгирии мутобиқ шавад, таҳлили басо амиқтарро тақозо менамояд. Чунин таҳлил метавонад ба ҳулосае орад, ки дар сохтори Омбудсмен таъсис додани воҳидҳои нави дорои функцияҳои МПМ; ба ҳайати кормандон омӯзонидани ҳуқуқи инсон; ба қор ҷалб кардани қоршиносони иловагӣ ва ғайра зарур мебошад.
- ✚ Бояд оқибатҳои баъдии ба зиммаи ниҳоди Омбудсмен воғузур кардани функцияҳои МПМ аз нуқтаи назари ҷалби захираҳои иловагӣ таҳлил карда шавад.
- ✚ Омӯхтани сохтори мавҷудаи ниҳоди Омбудсмен чиҳати мутобиқат ба мандати нави МПМ ва баррасӣ намудани судмандии таҷдиди сохтор ё ба он илова кардани воҳидҳои нав (масалан, МПМ) лозим мебошад.
- ✚ Бояд он далеле ба инобат гирифта шавад, ки таъиноти МПМ аксаран маънои бо низоми муқаррарӣ идома додани қорро надорад, балки тағйироти муайянеро тақозо мекунад.

---

⁴⁵ Тағсияҳои мазкур аз қониби иштирокунандагони конференсияи «ПИКЗШ дар минтақаи САҲЕ: аҳамияти он ва механизмҳои таҷбиқи он», ки 25-26 ноябри соли 2008 дар Прага, Чехия барғузур гардида буд, қабул карда шуданд.

КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНҶА ВА ДИГАР НАМУДҶОИ МУНОСИБАТ ВА ҶАЗОИ БЕРАҲМОНА, ҒАЙРИИНСОНӢ Ё ТАҲҚИРКУНАНДАИ ШАЪНУ ШАРАФ

Давлатҳои иштирокчи ин Конвенсия,

бо дарназардошти он ки мутобиқи принципҳои дарОинном аи Созмони Милали Муттаҳид эълонгардида эътирофиҳуқуқҳои баробар ва ҷудонопазири ҳамаи аъзои оилаи инсонасоси озоди, адолат ва сулҳи умуми мебошад;

бо эътирофи он ки ин ҳуқуқҳо аз шаъну шарафи хоси шахсияти инсон бармеоянд,

бо дарназардошти ўҳдадорихои давлатҳо мутобиқи Оиннома, аз ҷумла моддаи 55, мусоидат намудан ба эҳтиром ва риояи умумии ҳуқуқи инсон ва озодиҳои асоси,

моддаи 5 Эълومияи умумии ҳуқуқи башар ва моддаи 7 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрванди ва сиёсиро, ки ҳар ду пешбини менамоянд, ҳеч кас набояд таҳти шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф қарор дода шавад, ба инобат гирифта,

ҳамчунин бо дарназардошти Эълумияи ҳифзи ҳама шахсон аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф, ки онро Ассамблеяи Генерали 9 декабри соли 1975 қабул намудааст,

бо майлу хоҳиши баланд бардоштани самаранокии муборизаи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф дар тамоми ҷаҳон,

ба аҳду паймони зайл расиданд:

ҚИСМИ 1

Моддаи 1

1. Дар ин Конвенсия мафҳуми «шиканҷа» ба маънои зерин омадааст: «ҳама гуна амале, ки ба воситаи он ба ягон шахсе қасдан ё бо дигар сабаби ба таъбири дорои ҳама гуна ҳислат асосёфта дарду азоби саҳт ё азоби ҷисмонӣ ё маънави расонда

мешавад, то ки аз $\bar{u}$ ё аз шахси сеюм маълумот (баёнот) гиранд ё $\bar{u}$ ро ба иқро шудан маҷбур созанд, $\bar{u}$ ро барои амалҳои содирнамудаи $\bar{u}$ ё шахси сеюм ё барои гумонбар шуданаш дар содир намудани амали қинои ҷазо диҳанд, инчунин $\bar{u}$ ё шахси сеюмро тарсонанд ё маҷбур созанд, дар сурате ки чунин дард ё азоб аз ҷониби шахси мансабдори давлати ё шахси дигари расми, ё бо шӯрангезии онҳо ё бо огоҳии онҳо ё розигии хомӯшонаи онон расонида мешавад». Ба ин мафҳум дард ё азобҳое, ки танҳо дар натиҷаи муҷозоти қонуни, муҷозоти шабеҳ ё аз ҷониби онҳо тасодуфан рӯйдиҳанда бармеоянд, дохил намешаванд.

2. Ин модда ба ягон шартномаи байналмилали ё ягон қонунгузори милли, ки муқаррароти истифодаи васеътар дорад ё метавонад дошта бошад, зиён намерасонад.

Моддаи 2

1. Ҳар як Давлати узв барои пешгирии амалҳои шиканча дар тамоми қаламрави дар доираи ҳуқуқи он қарордошта тадбирҳои самарабахши қонунгузори, маъмури, суди ва ғайра меандешад.

2. Ҳеҷ гуна ҳолати мустасно, хоҳ ҳолати ҷанг ё таҳдиди ҷанг, ноустувории дохилии сиёси ё ҳама гуна дигар ҳолати фавқулудда наметавонад шиканчаро асоснок созанд.

3. Фармони сардори болои ё мақомоти давлати наметавонад шиканчаро асоснок созад.

Моддаи 3

1. Ҳеҷ як Давлати узв набояд ягон шахсро ба давлати дигар бадарға намояд, баргардонад (*refouler*) ё супорад, агар далелҳои қиддие вучуд дошта бошанд, ки дар он ҷо истифодаи шиканча ба $\bar{u}$ таҳдид мекунад.

2. Барои муайян намудани чунин асосҳо мақомоти салоҳиятдор тамоми ҳолатҳои ба парванда марбутбударо ба инобат мегиранд, аз ҷумла дар ҳолатҳои дахлдор, дар давлат вучуд доштани таҷрибаи доимии поймолкунии дағалона, тоқатнопазир ва оммавии ҳуқуқи инсонро.

Моддаи 4

1. Ҳар як Давлати узв таъмин менамояд, ки тамоми ҳодисаҳои шиканча мутобиқи қонунгузорию ҷиноии он ҳамчун ҷиноят арзёби гарданд. Ин ба кӯшиши шиканча додан ва амалҳои ҳама гуна шахси ҳамшарик ё шарик дар шиканча низ дахл дорад.

2. Ҳар як Давлати узв барои чунин ҷиноятҳо бо дарназардошти вазнин будани онҳо ҷазои муносиб муқаррар менамояд.

Моддаи 5

1. Ҳар як Давлати узв чораҳои меандешад, ки метавонанд барои муқаррар намудани доираи ҳуқуқии он нисбати ҷиноятҳои дар моддаи 4 зикргардида дар ҳолатҳои зерин зарур бошанд:

а) дар сурате ки ҷиноятҳо дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқии он қарордошта ё дар кишти ё ҳавопаймои дар ин Давлат бақайдгирифташуда содир гардида бошанд;

б) дар сурате ки ҷинояткори эҳтимоли шаҳрванди ин Давлат мебошад;

с) дар сурате ки ҷабрдида шаҳрванди ин Давлат бошад ва агар ин Давлат инро зарур ҳисобад.

2. Ҳар як Давлати узв ба таври шабеҳ чунин тадбирҳои меандешад, ки метавонанд барои муқаррар намудани доираи ҳуқуқии суд нисбати чунин ҷиноятҳо дар ҳолатҳои, ки ҷинояткори эҳтимоли дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқии он қарордошта бошад ва он (давлат) ўро мутобиқи моддаи 8 ба ҳама гуна давлатҳои дар банди 1 ин модда зикргардида намесупорад, зарур бошанд.

3. Ин Конвенсия анҷом додани ягон доираи ҳуқуқии ҷиноиро мутобиқи қонунгузорию дохили манъ намекунад.

Моддаи 6

1. Пас аз баррасии маълумоти дар ихтиёраш буда Давлат бовари ҳосил кунад, ки вазъият онро талаб мекунад, ҳар як Давлати узв, ки дар қаламрави он шахси дар содир намудани ҷиноятҳои дар моддаи 4 зикргардида гумонбаршуда қарор дорад, ўро ба даст мегирад ё дигар тадбирҳои ҳуқуқие

меандешад, ки ҳозир будани ӯро таъмин кунанд. Ба ҳабс гирифтани ва дигар чораҳои шабех мутобиқи қонунгузорию ин Давлат анҷом дода мешаванд, вале метавонанд танҳо дар доираи вақте, ки барои андешидани амалҳои ҷиноӣ-мурофиавӣ ё амалҳои супурдан зарур аст, анҷом пазиранд.

2. Чунин Давлат фавран тафтиши пешакии далелҳоро доир мекунад.

3. Ба ҳама гуна шахси ҳабсшуда дар асоси банди 1 ин модда дар фавран барқарор намудани робита бо наздиктарин намояндаи дахлдори Давлате, ки ӯ шахрванди он мебошад ё агар ӯ шахси бешаҳрванди бошад, бо намояндаи ҳамон Давлате, ки ӯ одатан дар он истиқомат мекунад, кӯмак расонда мешавад.

4. Ҳангоме ки Давлат мутобиқи ин модда ягон шахсро ҳабс мекунад, он фавран Давлатҳоро, ки дар банди 1 моддаи 5 зикр гардидаанд, дар бораи дар ҳабс будани чунин шахс ва ҳолатҳое, ки барои боздоштани ӯ асос шудаанд, огоҳ менамояд. Давлате, ки тафтишоти пешакии дар банди 2 ин модда зикргардидаро анҷом медиҳад, давлатҳои дар боло зикргардидаро аз маълумотҳои гирифтааш фавран огоҳ месозад ва нишон медиҳад, ки оё он мақсад дорад доираи ҳуқуқи худро амали намояд.

Моддаи 7

1. Давлати узве, ки дар қаламрави дар доираи ҳуқуқи он қарордошта шахси дар содир намудани ҳама гуна ҷиноятҳои дар моддаи 4 зикргардида гумонбаршуда ошкор шудааст, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 5, агар он ҷинояткорро насупорад, ин парвандаро ба мақомоти салоҳиятдори худ барои таҳқиқоти суди ирсол менамояд.

2. Ин мақомот ҳамон тавре, ки дар ҳолати ҷинояти муқаррарию ҷидди мутобиқи қонунгузорию ин Давлат қарор қабул карда мешавад, қарор қабул менамояд. Дар ҳолатҳои дар банди 2 моддаи 5 номбаршуда, талаботе, ки нисбати далелҳои барои таҳқиқи суди ва маҳкумкуни зарурбуда пешниҳод карда мешаванд, ба ҳеч ваҷҳ набояд нисбат ба он талаботе, ки дар ҳолатҳои дар банди 1 моддаи 5 зикргардида тақозо мегарданд, сабуктар бошанд.

3. Ба ҳама шахсе, ки нисбати ӯ бинобар ҳама гуна ҷиноятҳои дар моддаи 4 зикргардида таҳқиқоти суди анҷом дода мешавад, муомилаи одилона дар тамоми марҳалаи таҳқиқот (тафтишот) кафолат дода мешавад.

Моддаи 8

1. Ҷиноятҳои дар моддаи 4 зикргардида, ҷиноятҳои ҳисобида мешаванд, ки бояд ҳамчун ҷиноятҳои, ки супурдани ҷинояткорро пешбини менамоянд, ба ҳама гуна шартномаи супурдани ҷинояткори байни Давлатҳои аъзо мавҷудбуда ворид карда шаванд. Давлатҳои аъзо ӯҳдадор мешаванд чунин ҷиноятҳоро ҳамчун ҷиноятҳои, ки супурдани ҷинояткорро пешбини менамоянд, ба ҳама гуна шартномаи оид ба супурдани ҷинояткор, ки байни онҳо баста мешавад, ворид намоянд.

2. Агар Давлати узве, ки супурдани ҷинояткорро ба мавҷуд будани шартнома шарту қайд мекунад, дар хусуси супурдани ҷинояткор аз дигар Давлати узв, ки бо он дар хусуси супурдани ҷинояткор шартнома надорад, дархост гирад, он метавонад ин Конвенсияро нисбати чунин ҷиноятҳо ҳамчун асоси ҳуқуқи барои супурдани ҷинояткор арзёби намояд. Супурдани ҷинояткор мутобиқи дигар шартҳои пешбининамудаи қонунгузори Давлате, ки супурдани ҷинояткор аз он дархост шудааст, сурат мегирад.

3. Давлатҳои аъзо, ки супурдани ҷинояткорро бо мавҷудияти шартнома қайду шарт накарданд, дар муносибатҳои байни худ чунин ҷиноятҳоро мутобиқи шартҳои пешбининамудаи қонунгузори Давлате, ки супурдани ҷинояткор аз он дархост шудааст, ҳамчун ҷиноятҳои, ки супурдани ҷинояткорро пешбини менамояд, арзёби мекунанд.

4. Чунин ҷиноятҳо бо мақсади супурдани ҷинояткор байни Давлатҳои аъзо тавре арзёби мегарданд, ки онҳо на танҳо дар ҷои содиргардидашон содир шуда бошанд, балки ҳамчунин дар қаламрави давлатҳои, ки бояд доираи ҳуқуқи худро мутобиқи банди 1 моддаи 5 муқаррар намоянд, содир гардидаанд.

Моддаи 9

1. Давлатҳои аъзо бинобар амалҳои ҷиноӣ-муҳофизатӣ, ки нисбати ҳама гуна ҷиноятҳои дар моддаи 4 номбаргардида, аз ҷумла пешниҳоди тамоми далелҳои мавҷудаи барои тафтиши

суди зарурбуда анҷом дода шудаанд, ба ҳамдигар кӯмаки ҳамаҷониба мерасонанд.

2. Давлатҳои аъзо ӯҳдадорҳои худро мутобиқи банди 1 ин модда ва тибқи ҳама гуна шартномаҳои оид ба кӯмаки мутақобилаи ҳуқуқи, ки метавонанд байни онҳо баста шаванд, иҷро менамоянд.

Моддаи 10

1. Ҳар як Давлати узв таъмин менамояд, ки маводи таълими ва иттилооти дар бобати манъи шиканҷа пурра ба барномаҳои омӯзиши ҳайати (персонали) мақомоти ҳуқуқистифодабаранда, ғайринизоми ё низоми, ҳайати (кормандони) тибби, шахсони мансабдори давлати ва шахсони дигаре, ки метавонанд ба нигоҳдори дар ҳабс ё пурсиши шахсони дар ҳама гуна шакл ҳабсшуда, боздоштшуда ё дар ҳабсхона қарордошта ё муомила бо онҳо ягон хел муносибат дошта бошанд, дохил карда шаванд.

2. Ҳар як Давлати узв ин манъро ба қоидаҳо ё дастурамалҳои марбут ба вазифаҳо ва функсияҳои ҳама гуна чунин шахсон ворид менамояд.

Моддаи 11

Ҳар як Давлати узв мунтазам қоидаҳо, дастурамалҳо, усулҳо ва таҷрибаи марбут ба пурсиш, инчунин шароити нигоҳдори дар ҳабс ё муомила бо шахсони дар ҳама гуна шакл ҳабсшуда, боздошта ё дар ҳабсхона дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқи он қарордоштаро бо мақсади роҳ надодан ба ягон ҳодисаи шиканҷа барраси менамояд.

Моддаи 12

Ҳар як Давлати узв таъмин мекунад, ки мақомоти салоҳиятдори он дар сурати мавҷуд будани далели кофи дар мавриди он, ки шиканҷа дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқи он қарордошта истифода гардидааст, тафтиши фаври ва бегаразона гузаронанд.

Моддаи 13

Ҳар як Давлати узв ба ҳар шахсе, ки дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқи ин Давлат қарордошта таҳти шиканҷа қарор гирифтани худро тасдиқ мекунад, ҳуқуқи ба

мақомоти салоҳиятдори ин Давлат пешниҳод намудани шикоят ва аз ҷониби онҳо зуд ва беғаразона барраси гардидани чунин шикоятро таъмин менамояд. Барои таъмини ҳимояи даъвогар ва шохидон аз ҳама шаклҳои муомилаи бад ё таҳдид бинобар шикояти ӯ ё ҳама гуна гувоҳии шохиди тадбирҳо андешида мешавад.

Моддаи 14

1. Ҳар як Давлати узв дар системам ҳуқуқии худ таъмин мекунад, ки ҷабрдидаи шиканча ҷуброн гирад ва ба талофии одилона ва муносиби қонунан муқарраршуда ҳақ дошта бошад, аз ҷумла маблағ барои офияти (реабилитатсияи) пурратар. Дар сурати марги ҷабрдида дар натиҷаи шиканча ҳуқуқ ба талофи ба нонхӯрони ӯ дода мешавад.

2. Ҳеч чиз дар ин модда ба ягон ҳуқуқи ҷабрдида ё дигар шахсон ба талофи, ки метавонад мутобиқи қонунгузори милли вучуд дошта бошад, халал намерасонаад.

Моддаи 15

Ҳар як Давлати узв таъмин менамояд, ки ҳама гуна баёноте, ки таҳти шиканча дода шудааст, дар ҷараёни ҳама гуна тафтишоти суди ҳамчун далел истифода нагардад, ба истиснои ҳолатҳое, ки он (баёнот) ба муқобили шахси дар содир намудани шиканча гунаҳгоршаванда ҳамчун далели он истифода мешавад, ки ин баёнот дода шуда буд.

Моддаи 16

1. Ҳар як Давлати узв ўҳдадор мешавад дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқии он қарордошта дигар амалҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафро, ки таҳти мафҳуми шиканчаи дар моддаи 1 шарҳдодашуда қарор намегиранд, пешигири намояд, ҳангоме ки чунин амалҳо аз ҷониби шахсони мансабдори давлати ё дигар шахси расми, ё бо шўрангезии (тахрики) онҳо ва ё бо огоҳӣ ё розигии хомӯшонаи онҳо содир мегарданд. Аз ҷумла, ўҳдадориҳои дар моддаҳои 10, 11, 12 ва 13 зикргардида бо иваз намудани таъкидот оид ба шиканча ба таъкидот оид ба дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф истифода мешаванд.

2. Муқаррароти ин Конвенсия ба муқаррароти ҳама гуна дигар шартномаҳои байналмилали ё қонунгузори милли, ки муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафро манъ мекунанд ё ба супурдан ё бадарға кардан дахлдоранд, зиён намерасонанд.

ҚИСМИ II

Моддаи 17

1. Кумитаи зидди шиканча (минбаъд Кумита номида мешавад) таъсис дода мешавад, ки вазифаҳои дар поён пешбинигардидаро иҷро менамояд. Кумита аз даҳ эксперти (коршиноси) дорои сифатҳои олии ахлоқи ва салоҳиятнокии эътирофгардида дар соҳаи ҳуқуқи инсон иборат мебошад, ки онҳо ҳамчун шахси алоҳида баромад мекунанд. Экспертҳоро Давлатҳои аъзо интихоб менамоянд, зимнан тавачҷӯх ба тақсимои одилонаи ҷуғрофи ва зарурати иштироки якҷанд шахси дорои таҷрибаи ҳуқуқи дода мешавад.

2. Аъзои Кумита ба тариқи овоздиҳии пинҳони аз ҷумлаи шахсони ба рӯйхат воридгардидае, ки Давлатҳои аъзо пешбари намудаанд, интихоб карда мешаванд. Ҳар як Давлати узв метавонад аз ҷумлаи шахрвандони худ як номзадро пешбари намояд. Давлати узв зарурати пешбарии шахсонеро, ки ҳамчунин аъзои Кумитаи оид ба ҳуқуқи инсонӣ мутобиқи Паймони байналмилали доир ба ҳуқуқи шахрванди ва сиёси таъсисдодашуда мебошанд ва хоҳиши дар Кумитаи зидди шиканча кор карданро доранд, ба эътибор мегиранд.

3. Аъзои Кумита дар маҷлисҳои машваратии Давлатҳои аъзо, ки Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид як маротиба дар ду сол даъват менамояд, интихоб карда мешаванд. Дар ин маҷлисҳои машваратӣ, ки қворуми онҳо аз се ду ҳиссаи Давлатҳои аъзоро ташкил медиҳад, аъзоёни ба Кумита интихобгардида номзадҳои мебошанд, ки миқдори зиёдтари овозҳо ва шумораи мутлақи овозҳои намоёндагони ҳузурдошта ва дар овоздиҳи ширкатнамудаи Давлатҳои аъзои Конвенсияро гирифтаанд.

4. Интихоботи ибтидоӣ на дертар аз шаш моҳи пас аз санаи эътибор пайдо намудани ин Конвенсия доир мегардад. Ақаллан чор моҳ пештар аз санаи интихоботи навбати Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ба Давлатҳои аъзо мактуб

фиристода хошиш менамояд, ки дар мӯҳлати се моҳ номзадҳои худро пешниҳод кунанд. Котиби генерали рӯйхатеро таҳия менамояд, ки дар он бо тартиби алифбои ҳамаи шахсони бо ҳамин тариқ пешбаригардида ва Давлатҳои аъзои онҳоро пешбаринамуда зикр карда мешаванд ва ин рӯйхатро ба Давлатҳои аъзо пешниҳод менамояд.

5. Аъзои Кумита ба мӯҳлати чор сол интихоб мегарданд. Онҳо ҳақ доранд дар сурати такроран пешниҳод гардидан аз нав интихоб карда шаванд. Вале, мӯҳлати ваколатҳои панҷ аъзои дар интихоботҳои аввала интихобшуда дар охири давраи дусола ба анҷом мерасад; феврал пас аз интихоботи аввала номҳои ин панҷ аъзо ба тариқи қуръапартӣ аз ҷониби раиси маҷлиси машварати, ки дар ин бора дар банди 3 ин модда сухан меравад, муайян карда мешаванд.

6. Дар сурати вафот ё ба истеъфо баромадани узви Кумита ё бо ягон сабаби дигар дар Кумита иҷро карда натавонистани вазифаҳои худ Давлати узве, ки номзодии ӯро пешбари кардааст бо ризоияти аксарияти Давлатҳои аъзо барои мӯҳлати боқимонда аз ҷумлаи шаҳрвандони худ дигар экспертро таъин менамояд. Номзад дар сурате маъқул доништа мешавад, ки агар нисф ё бештари Давлатҳои аъзо дар давоми шаш ҳафтаи пас аз гирифтани иттилоот аз Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид доир ба таъиноти пешбаринамуда ҷавоби манфи надода бошанд.

7. Давлатҳои аъзо хароҷоти аъзои Кумитаро дар давраи дар Кумита адои вазифа намудани онҳо ба зиммаи худ мегиранд.

Моддаи 18

1. Кумита шахсони мансабдори худро ба мӯҳлати ду сол интихоб менамояд. Онҳо метавонанд такроран интихоб карда шаванд.

2. Кумита қоидаҳои расмиёти худро муқаррар менамояд, вале дар ин қоидаҳо, аз ҷумла инҳо бояд пешбини карда шаванд:

а) шаш аъзо кворумро ташкил медиҳанд;

б) қарорҳои Кумита бо аксарияти овозҳои аъзоёни ҳузурдошта қабул карда мешаванд.

3. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид барои самаранок иҷро гардидани вазифаҳои Кумита мутобиқи ин Конвенсия ҳайат ва шароити зарури фароҳам меорад.

4. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид маҷлиси нахустини машваратии Кумитаро даъват менамояд. Пас аз маҷлиси нахустини машваратии худ Кумита дар фосилаи мӯҳлатҳои гирд меояд, ки қоидаҳои расмиёти он пешбини менамоянд.

5. Давлатҳои аъзо хароҷоти доир намудани маҷлисҳои машваратии Давлатҳои аъзо ва Кумита, аз ҷумла ҷуброни ҳама гуна хароҷоти Созмони Милали Муттаҳидро, ба монанди пардохти ҳайат ва шароити, ки Созмони Милали Муттаҳид мутобиқи банди 3 ин Конвенсия таъмин менамояд, ба зимма мегиранд.

Моддаи 19

1. Давлатҳои аъзо ба воситаи Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид дар хусуси тадбирҳои андешидаи онҳо оид ба иҷрои ўҳдадориҳои худ мутобиқи ин Конвенсия дар мӯҳлати як соли баъд аз эътибор пайдо намудани ин Конвенсия барои Давлати дахлдори узв ба Кумита гузориш пешниҳод менамоянд. Минбаъд Давлатҳои аъзо дар чор сол як маротиба доир ба ҳама гуна тадбирҳои нави андешидашуда гузоришҳои иловагии, инчунин дигар гузоришҳои, ки Кумита метавонад дархост намояд, пешниҳод мекунанд.

2. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ин гузоришҳоро ба ҳама Давлатҳои аъзо мефиристад.

3. Ҳар як гузориш аз ҷониби Кумита, ки метавонад доир ба гузориш фикру мулоҳизаҳои умумии зарурдонистаи худро баён намояд, барраси мегардад ва онҳоро ба Давлати узви дахлдор раван менамояд. Ин Давлати узв метавонад ҷавобан ба Кумита ҳама гуна фикру мулоҳизаҳои зарурдонистаи худро пешниҳод намояд.

4. Кумита мувофиқи салоҳиди худ метавонад ҳама гуна фикру мулоҳизаҳои мутобиқи банди 3 ҳамин модда баённамудаи худро яқоя бо фикру мулоҳизаҳои оид ба онҳо, ки аз Давлати дахлдори узв гирифтааст, ба гузориши солонаи худ, ки мутобиқи моддаи 24 таҳия мегардад, ворид намояд. Бо хоҳиши Давлати дахлдори узв Кумита метавонад ҳамчунин нусхаи маърузаи

мутобиқи банди 1 ҳамин модда пешбинигардидаро ворид намояд.

Моддаи 20

1. Агар Кумита иттилооти бозэтимодде гирад, ки ба ақидаи он ин иттилоот дорои маълумоти комилан асоснок оид ба истифодаи мунтазами шиканча дар қаламрави ягон Давлати узв мебошад, он гоҳ Кумита ба ин Давлати узв пешниҳод менамояд, ки дар баррасии ин иттилоот ҳамкори намояд ва бо ин мақсад мулоҳизоти худро нисбати ин иттилоот пешниҳод кунад.

2. Бо дарназардошти ҳама гуна фикру мулоҳизаҳое, ки метавонанд аз ҷониби Давлати дахлдори узв пешниҳод гарданд, ҳамчунин ҳама гуна дигар иттилооти марбут ба масъала, ки дар ихтиёри он мебошад, Кумита метавонад, агар онро зарур шуморад, як ё якчанд аъзои худро барои доир намудани Тафтишоти махфи ва фавран ба Кумита пешниҳод намудани гузориши дахлдор таъин намояд.

3. Агар мутобиқи банди 2 ин модда тафтиш доир гардад, Кумита кӯшиш мекунад бо Давлати дахлдори узв ҳамкори ба роҳ монад. Бо розигии ин Давлати узв чунин тафтиш метавонад боздид аз қаламрави онро низ дар бар гирад.

4. Пас аз баррасии натиҷаҳои доирнамудаи ин узв ё аъзоёни тафтишот, ки мутобиқи банди 2 ҳамин модда пешниҳод гардидаанд, Кумита ин натиҷаҳоро якҷоя бо ҳама гуна фикру мулоҳизаҳо ё пешниҳодҳое, ки дар ин ҳолат зарур ҳисобида мешаванд, ба Давлати дахлдори узв раван менамояд.

5. Тамоми кори Кумита, ки дар бандҳои 1-4 ин модда зикр гардидаанд хислати махфи дошта, дар тамоми марҳалаҳои ин кор бояд ба ҳамкори бо Давлати узв саъй намуд. Пас аз анҷоми чунин кор нисбати тафтишоти мутобиқи банди 2 доиргардида Кумита метавонад баъд аз машварат бо Давлати дахлдори узв доир ба ворид намудани ҳисоботи мухтасар оид ба натиҷаҳои ин кор ба гузориши ҳарсолаи худ, ки мутобиқи моддаи 24 таҳия мегардад, қарор қабул намояд.

Моддаи 21

1. Мутобиқи ин модда ҳама гуна Давлати узви ин Конвенсия метавонад ҳар вақт изҳор намояд, ки он салоҳияти Кумитаро доир ба гирифтани ва баррасии намудани маълумоти

марбут ба изҳороти як Давлати узв дар хусуси он, ки дигар Давлати узв ўҳдадориҳои худро аз рӯи ин Конвенсия иҷро намекунад, эътироф менамояд. Чунин маълумотҳо метавонанд мутобиқи расмиёти дар ин модда баёнгардида танҳо дар сурате қабул ва барраси гарданд, ки агар онҳо аз ҷониби Давлати узве пешниҳод гардида бошанд, ки он дар бораи эътироф намудани салоҳияти Кумита нисбати худ изҳороти карда бошад. Кумита маълумотҳоро аз рӯи ин модда барраси намекунад, агар онҳо ба он Давлати узве дахл дошта бошанд, ки чунин изҳоротро накарда бошад. Маълумотҳое, ки мутобиқи ин модда гирифта шудаанд, мувофиқи расмиёти зерин барраси мегарданд:

а) агар ягон Давлати узв чунин шуморад, ки дигар Давлати узв муқаррароти ин Конвенсияро иҷро намекунад, он гоҳ он метавонад ба тариқи мактуб ин масъаларо ба маълумоти Давлати зикргардидаи узв расонад. Дар муддати се моҳи пас аз гирифтани чунин мактуб Давлате, ки онро гирифтааст ба Давлати ин мактубро фиристода баённома ё дигар изҳороти шарҳи ин масъаларо пешниҳод менамояд, ки дар он бояд ҳатталимкон ва ба қадри зарури ишора ба расмиёти дохили ва тадбирҳои андешидашуда, тадбирҳое, ки андешида хоҳанд шуд ё метавонанд доир ба ин масъала андешида шаванд, зикр гарданд;

б) агар масъала дар муддати шаш моҳи баъди аз ҷониби Давлати гирандаи мактуби аввала гирифта шудани мактуб барои ҳар ду Давлати дахлдори узв қаноатбахш ҳал нагардад, ҳар яке аз ин давлатҳо ҳақ дорад дар ин бобат Кумита ва дигар Давлатро огоҳ намуда, ин масъаларо ба Кумита ҳавола намояд;

с) Кумита масъалаи мутобиқи ин модда ба он ҳаволагардидаро танҳо пас аз бовари ҳосил кардан дар он хусус, ки тамоми тадбирҳои имконпазири дохили дар ин ҳолат мутобиқи принципҳои эътирофи умуми ҳуқуқи байналмилали истифода гардидаанд, барраси менамояд. Ин қоида дар он ҳолатҳое амал намекунад, ки истифодаи ин тадбирҳо беасос тўл мекашад ё дар гумон аст, ки ба шахси ҷабрдида аз вайрон кардани ин Конвенсия кўмаки самарабахш расонад;

д) ҳангоми баррасии хабарҳо тибқи ин модда Кумита чаласаҳои пӯшида доир менамояд;

е) бо риояи муқаррароти зербанди с) Кумита ба Давлатҳои дахлдори аъзо бо мақсади ҳалли рафиқонаи масъала дар асоси

эҳтироми ўҳдадориҳои дар ин Конвенсия пешбинигардида хизматҳои нек мерасонад. Бо ин мақсад Кумита метавонад дар мавриди зарурат комиссияи махсуси мувофиқа таъсис диҳад;

f) аз рӯи ҳама гуна масъалаи мутобиқи ин модда ба Кумита ҳаволагардида он метавонад аз Давлатҳои дахлдори аъзои дар зербанди d) зикргардида талаб намояд, ки ҳама гуна иттилооти ба ин масъала марбутбударо пешниҳод намоянд;

g) Давлатҳои дахлдори аъзои дар зербанди d) зикргардида ҳақ доранд ҳангоми баррасии масъала ба Кумита пешниҳод гарданд ва дар шакли шифоҳи (даҳони) ва/ё хатти пешниҳодҳо ирсол намоянд;

h) Кумита дар муддати дувоздаҳ моҳи пас аз рӯзи гирифтани огоҳинома мутобиқи зербанди d) маълумот пешниҳод менамояд;

i) агар дар доираи муқаррароти зербанди e) мувофиқа ба даст ояд, Кумита дар маълумоти худ далелҳои мухтасар ва мувофиқаи бадастомадаро зикр менамояд;

ii) агар қарор дар доираи муқаррароти зербанди e) ба мувофиқа расонида нашавад, он гоҳ Кумита хабари худро бо баёни мухтасари далелҳо маҳдуд месозад; пешниҳодоти хатти ва навиштаи баёниҳои шифоҳи, ки аз тарафи Давлатҳои дахлдори аъзо пешниҳод мегарданд, ба хабар замима карда мешаванд. Аз рӯи ҳар як масъала хабар ба Давлатҳои дахлдори аъзо фиристода мешавад.

2. Муқаррароти ин модда ҳангоме, ки панҷ Давлати узви ҳамин Конвенсия мувофиқи банди 1 ҳамин модда баёни интишор медиҳанд, эътибор пайдо мекунанд. Чунин баёниҳоро Давлатҳои аъзо барои нигоҳдори ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид, ки нусхаҳои онро ба Давлатҳои дигари аъзо ирсол менамояд, месупоранд. Баёни мумкин аст, ки ба воситаи ирсолҳои огоҳинома ба унвони Котиби генерали ҳар лаҳза бозпас гирифта шавад. Ин гуна бозпас гирифтани баёни ба баррасии ҳар кадом масъалаи мавриди хабардиҳи, ки мувофиқи ин модда аллакай фиристода шудааст, набояд зарар расонад; ҳеҷ кадом хабари баъди ҳар кадом Давлати узв тибқи ҳамин модда баъди аз тарафи Котиби генерали гирифта шудани огоҳинома дар хусуси бозпас гирифтани баёни, агар Давлати дахлдори узв баёни нав содир накарда бошад, пазируфта нахоҳад шуд.

Моддаи 22

1. Давлати узви ҳамин Конвенсия ҳар вақт метавонад мувофиқи ин модда эълон намояд, ки вай салоҳияти Кумитаро оид ба гирифтани ва баррасии қардани хабарҳои шахсӣ, ки дар доираи ҳуқуқи он қарор доранд ва тасдиқ мекунанд, ки онҳо ҷабрдидаи поймол қардани муқаррароти Конвенсия аз тарафи Давлати узв мебошанд ё аз ин қабил хабарҳое, ки аз номи онҳо мерасад, эътироф менамояд. Кумита ин гуна хабарро қабул намекунад, агар онҳо ба Давлати узв, ки чунин баёния содир накардааст, мансуб бошанд.

2. Кумита ҳар гуна хабарро, ки беном фиристода шудааст ё аз нуқтаи назари вай иборат аз суиистифодаи ҳуқуқи пешниҳоди чунин хабарҳо аст ва ё бо муқаррароти ин Конвенсия носозгор мебошад, тибқи ин модда ғайри қобили қабул ҳисоб мекунад.

3. Бо назардошти муқаррароти банди 2 Кумита ҳар гуна хабари ба он пешниҳодшударо тибқи ин модда ба иттилои Давлати узви ин Конвенсия, ки тибқи банди 1 баёния содир намуда аст ва ғӯё ин ё он муқаррароти Конвенсияро вайрон мекунад, мерасонад. Дар давоми шаш моҳ Давлати узв иттилоотро гирифта ба Кумита баёноти хатти ё ариза пешниҳод карда, дар он ба масъала ва ҳар қадам тадбире, ки аз тарафи ин Давлат мумкин аст анҷом дода шавад, равшани меандозад.

4. Кумита хабари дар партави ҳамаи ин иттилоот тибқи ин модда гирифташударо, ки аз тарафи шахси дахлдор ё аз номи ӯ ва Давлати дахлдори узв пешниҳод шудааст, барраси мекунад.

5. Кумита ҳеҷ гуна хабарро аз ҳар қадам шахс тибқи ин модда барраси намекунад, агар бовари надошта бошад, ки:

а) ин масъала аз рӯи ягон дигар расмиёти тафтишот ё танзими байналмилали барраси нашудааст ва барраси нашуда истодааст;

б) ин шахс тамоми тадбирҳои мавҷудаи дохилии ҳимояи ҳуқуқи истифода кардааст; ин қоида дар ҳолатҳое амал намекунад, ки татбиқи ин чораҳо беасос тӯл кашида мешавад ё гумон аст, ки ба шахси ҷабрдида аз вайрон қардани ин Конвенсия кӯмаки самарабахш расонад.

6. Ҳангоми баррасии хабарҳо аз рӯи ин модда Кумита маҷлиси пӯшида мегузаронад.

7. Кумита нуқтаи назари худро ба Давлати дахлдори узв ва шахси дахлдор мефиристонанд.

8. Муқаррароти ин модда ҳангоме, ки панҷ Давлати узви ҳамин Конвенсия мувофиқи банди 1 ҳамин модда баёния интишор медиҳанд, эътибор пайдо мекунанд. Чунин баёнияҳоро Давлати узв барои нигоҳдори ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид, ки нусхаҳои онро ба Давлатҳои дигари аъзо ирсол менамояд, месупоранд. Баёния мумкин аст, ки ба воситаи ирсолҳои огоҳинома ба унвони Котиби генерали дар ҳар лаҳза бозпас гирифта шавад. Ин гуна бозпас гирифтани баёния ба баррасии ҳар кадом масъалаи мавриди хабардиҳи, ки мувофиқи ин модда аллакай фиристода шудааст, набояд зарар расонад; ҳеч кадом хабари баъдие, ки ҳар гуна шахс ё аз номи ӯ фиристода мешаванд, тибқи ҳамин модда баъди аз тарафи Котиби генерали гирифта шудани огоҳинома дар хусуси бозпас гирифтани баёния, агар Давлати дахлдори узв баёнияти нав содир накарда бошад, пазируфта нахоҳад шуд.

Моддаи 23

Аъзои Кумита ва комиссияҳои махсуси миёнарав, ки метавонанд мувофиқи зербанди е) банди 1 моддаи 21 таъин карда шаванд, ба имтиёзу масунияти экспертҳое (коршиносоне), ки бо супориши Созмони Милали Муттаҳид амал мекунанд, ба тарзе, ки дар фаслҳои дахлдори Конвенсия дар бораи афзалиятҳо ва масунияти Созмони Милали Муттаҳид пешбини шудааст, ҳуқуқ доранд.

Моддаи 24

Кумита ба Давлатҳои аъзо ва Ассамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид гузориши солоноро дар бораи фаъолияти худ тибқи ҳамин Конвенсия пешниҳод мекунанд.

ҚИСМИ III

Моддаи 25

1. Ин Конвенсия барои имзо кардан аз тарафи ҳамаи давлатҳо боз аст.

2. Ин Конвенсия бояд тасдиқ карда шавад. Тасдиқномаҳо барои нигоҳдори ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид супорида мешаванд.

Моддаи 26

Ин Конвенсия барои ҳамроҳшавии ҳамаи давлатҳо боз аст. Ҳамроҳ шудан аз тариқи ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид барои нигоҳдори супоридани ҳуҷҷат дар хусуси ҳамроҳшави, ба амал бароварда мешавад.

Моддаи 27

1. Ин Конвенсия дар рӯзи сиюми баъди барои нигоҳдори ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид супорида шудани тасдиқнома ё ҳуҷҷати бистум дар хусуси ҳамроҳшави, эътибор пайдо мекунад.

2. Барои ҳар як Давлате, ки ин Конвенсияро тасдиқ мекунад ё ба он баъди барои нигоҳдори супорида шудани тасдиқнома ё ҳуҷҷати бистум дар хусуси ҳамроҳшави, ҳамроҳ мешавад, ҳамин Конвенсия дар рӯзи сиюми баъди санаи барои нигоҳдори супорида шудани тасдиқнома ё ҳуҷҷат дар хусуси ҳамроҳшавии худи он давлат, эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 28

1. Ҳар кадом Давлат ҳангоми имзо кардан ё тасдиқ кардани ин Конвенсия ё ба он ҳамроҳшави, метавонад изҳор намояд, ки вай салоҳиятҳои Кумитаро, ки моддаи 20 муайян кардааст, эътироф намекунад.

2. Ҳар кадом Давлати узв, ки қайде тибқи банди 1 ин модда ворид кардааст, метавонад дар ҳар лаҳза он қайди худро бо огоҳ кардани Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид дар ин хусус бозпас гирад.

Моддаи 29

1. Ҳар кадом Давлати узви ин Конвенсия метавонад ислоҳот пешниҳод кунад ва онро ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ирсол намояд. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид баъд ислоҳоти пешниҳодшударо ба Давлатҳои аъзо ирсол намуда хоҳиш менамояд, ки ба ӯ хабар диҳанд, ки оё онҳо ҷонибдори даъвати конференсияи Давлатҳои аъзо бо мақсади баррасии ин пешниҳод ва овоздиҳи оид ба он

ҳастанд ё не. Агар дар давоми чор моҳ аз таърихи фиристода шудани чунин нома ҳадди ақал аз се як ҳиссаи шумораи Давлатҳои аъзо барои баргузорию чунин конференсия овоз диҳанд, Котиби генерали таҳти сарпарастии Созмони Милали Муттаҳид конференсияро даъват мекунад. Ҳар ислоҳоте, ки бо аксари овозҳои Давлатҳои аъзои дар конференсия ҳозирбуда ва дар овоздиҳи иштирокдошта қабул мешавад, аз ҷониби Котиби генерали барои тасдиқ ба ҳамаи Давлатҳои аъзо пешниҳод карда мешавад.

2. Ислоҳоти тибқи банди 1 ҳамин модда қабулшуда баъди он ки аз се ду ҳиссаи шумораи Давлатҳои аъзои ин Конвенсия ба Котиби генерали дар бораи мутобиқи расмиёти конститутсиониашон қабул карда шудани онҳо огоҳинома мефиристанд, эътибор пайдо мекунад.

3. Вақте ки ислоҳот эътибор пайдо мекунад, иҷрои онҳо барои Давлатҳои аъзо, ки онҳоро қабул кардаанд, ҳатми мегардад, барои дигар Давлатҳои аъзо муқаррароти ҳамин Конвенсия ва ҳар ислоҳоти қаблие, ки аз тарафи онҳо қабул шуда буданд, ҳатми хоҳад буд.

Моддаи 30

1. Ҳар кадом ихтилоф байни ду ё бештаре аз Давлатҳои аъзо дар мавриди тафсир ё татбиқи ҳамин Конвенсия, ки аз тариқи гуфтушунид наметавонад ҳаллу фасл гардад, бо хоҳиши яке аз онҳо ба суди ҳаками супорида мешавад. Агар дар давоми шаш моҳ аз таърихи супоридани дархост ба суди ҳаками тарафҳо натавонанд, ки дар бораи баргузорию суди ҳаками ба мувофиқат расанд, пас бо хоҳиши ҳар кадоме аз тарафҳо ихтилоф мумкин аст, ки вобаста ба мақоми Суд ба Суди Байналхалқи равон карда шавад.

2. Ҳар кадом Давлат ҳангоми имзо кардан ё тасдиқ кардани ин Конвенсия ё дар ҳоли ҳамроҳшави ба он, метавонад изҳор намояд, ки вай худро пойбанди муқаррароти банди 1 ҳамин модда ҳисоб намекунад. Дигар Давлатҳои аъзо дар муносибат бо ҳар кадом Давлати узв, ки чунин изҳорот медиҳад, пойбанди муқаррароти банди 1 ҳамин модда нахоҳанд буд.

3. Ҳар кадом Давлати узв, ки мувофиқи банди 2 ҳамин модда изҳорот додааст, метавонад ҳар замон бо огоҳ намудани Котиби генерали изҳороти худро бозпас гирад.

Моддаи 31

1. Ҳар кадом Давлати узв метавонад ҳамин Конвенсияро аз тариқи огоҳиномаи хатти фиристодан ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид якҷониба бекор кунад. Якҷониба бекор кардан баъди гузаштани як сол пас аз огоҳинома гирифтани Котиби генералии эътибор пайдо мекунад.

2. Ин гуна якҷониба бекор кардан Давлати узвро аз ўҳдадориҳояш марбут ба ҳамин Конвенсия барои ҳар амале ё камбуде, ки то таърихи эътибор пайдо кардани бекоркунии якҷониба воқеъ гардида буд, озод намекунад, ҳамчунин якҷониба бекор кардан ба ҳар масъалае, ки баррасиаш давом дорад ва он аз тарафи Кумита то таърихи эътибор пайдо кардани бекоркунии якҷониба мавриди барраси қарор гирифта буд, ба ҳеч вачҳ зиён намерасонад.

3. Баъди таърихи эътибор пайдо кардани бекоркунии якҷониба барои ягон Давлати узв, Кумита баррасии масъалаҳои навро марбут ба Давлати дахлдор оғоз намекунад.

Моддаи 32

Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид маълумотро ба ҳамаи давлатҳои узви Созмони Милали Муттаҳид ва ҳамаи давлатҳои ҳамин Конвенсияро ба имзо расонда ва ё ба он ҳамроҳшуда дар хусуси:

а) имзо кардан, тасдиқ кардан ва ҳамроҳшави мутобиқи моддаҳои 25 ва 26;

б) таърихи эътибор пайдо кардани ҳамин Конвенсия мутобиқи моддаи 27 ва таърихи эътибор пайдо кардани ҳар гуна ислоҳот мутобиқи моддаи 29;

с) якҷониба бекор кардан мутобиқи моддаи 31 мерасонад.

Моддаи 33

1. Ҳамин Конвенсия, ки матнҳои англиси, араби, испани, хитои, руси ва франсавиаш бо ҳам баробар аст, барои нигоҳдори ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид сурӯҳида мешавад.

2. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид нусхаҳои тасдиқшудаи ҳамин Конвенсияро ба ҳамаи давлатҳои мефиристонанд.

ПРОТОКОЛИ ИЛОВАҒӢ БА КОНВЕНСИЯИ ЗИДДИ ШИКАНҶА ВА ДИГАР НАМУДҶОИ МУНОСИБАТ ВА ҶАЗОИ БЕРАҲМОНА, ҒАЙРИИНСОНӢ ТАҲҚИРКУНАНДАИ ШАЪНУ ШАРАФ

Бо Резолютсияи 57/199 Ассамблеяи Генералии СММ аз 18 декабри соли 2002 қабул гардидааст.

ПЕШГУФТОР

Давлатҳои аъзои ин Протокол,

бо тасдиқи дубораи он, ки шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф манъ гардидаанд ва поймолкунии ҷиддии ҳуқуқи инсон мебошанд,

бо боварӣ ба зарурати тадбирҳои минбаъда ҷихати ноил гардидан ба максадҳои Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф (минбаъд «Конвенсия» номида мешавад) ва тақвияти ҳифзи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф,

бо хотирнишон намудан аз он, ки моддаҳои 2 ва 16 Конвенсия ҳар як давлатро ўҳдадор менамоянд, ки барои пешгирӣ намудани амалҳои шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқи худ қарордошта тадбирҳои самарабахш андешад,

бо эътирофи он, ки ба зиммаи давлатҳои масъулияти асоси барои иҷрои ин моддаҳо воғузур шудааст ва тақвияти ҳифзи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ва риояи бечунучарои ҳуқуқи инсонии онҳо ўҳдадорӣ умумӣ ҳама мебошад ва он, ки мақомоти байналмилалӣ оид ба татбиқи тадбирҳои миллиро пурра ва тақвият мебахшанд,

бо хотирнишон намудан аз он, ки пешгирии натиҷабахши шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона,

ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф андешидани тадбирҳоро дар соҳаи маърифатноксозӣ ва яқоя намудани тадбирҳои мухталифи қонунгузорӣ, маъмурий, судӣ ва ғайра тақозо менамояд.

ҳамчунин бо хотирнишон намудан аз он, ки Конференсияи умумичаҳонӣ оид ба ҳуқуқи инсон, ки моҳи июни соли 1993 дар Вена баргузор гардид, бо қатъият аз он изҳор намуд, ки саъю кӯшишҳо оид ба решакан намудани шиканча бояд пеш аз ҳама ба пешгирии равона карда шаванд, ва ба қабул намудани Протоколи иловагӣ ба Конвенсия. ки мақсади он таъсиси системаи пешгирии боздиди мунтазам аз ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс мебошад, даъват намуд,

бо боварӣ аз он, ки ҳифзи шахсони аз озодӣ маҳрумгардида аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф метавонад дар заминаи тадбирҳои ғайрисудии дорои хусусияти пешгирикунанда, ки ба боздиди мунтазами ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс асос ёфтаанд, пурзӯр карда шавад,

ба аҳду паймони зайл расиданд:

ҚИСМИ 1

ПРИНЦИПҲОИ УМУМӢ

Моддаи 1

Мақсади ин Протокол аз ташкил намудани системаи боздидҳои мунтазаме, ки аз ҷониби мақомоти мустақили байналмилалӣ ва миллӣ ба ҷойҳои ҷойгиршавии шахсони аз озодӣ маҳрумшуда, бо мақсади пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф сурат мегирад, иборат мебошад.

Моддаи 2

1. Зеркумита оид ба пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шарафи Кумитаи зидди шиканча (минбаъд «Зеркумита оид ба пешгирии» номида мешавад), ки функцияҳои дар ин Протокол баёнгардидаро иҷро менамояд, таъсис дода мешавад.
2. Зеркумита оид ба пешгирии кори худро дар чаҳорҷӯбаи Оинномаи Созмони Милали Муттаҳид иҷро менамояд ва

мақсаду принципҳои он, инчунин меъёрҳои Созмони Милали Муттаҳидро марбут ба муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дастури амал қарор медиҳад.

3. Зеркумита оид ба пешгирӣ низ принципҳои маҳрамона будан, беғаразӣ, ғайриинтихобӣ, умумӣ ва объективӣ буданро дастури амал қарор медиҳад.

4. Зеркумита оид ба пешгирӣ ва давлатҳои аъзо дар кори амалӣ намудани ин Протокол ҳамкорӣ менамоянд.

Моддаи 3

Ҳар як давлати узв барои боздид намудан бо мақсади пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф дар сатҳи миллӣ як ё якчанд мақомотро (минбаъд «механизми пешгирикунандаи миллӣ» номида мешаванд) таъин ё дастгирӣ менамояд.

Моддаи 4

1. Ҳар як давлати узв боздидҳоро мутобиқи ин Протокол, тавассути механизмҳои, ки дар моддаҳои 2 ва 3 дар бораи онҳо сухан меравад, аз ҳама гуна ҷойҳои, ки дар доираи ҳуқуқӣ ва назоратӣ он қарор доранд ва дар он ҷо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда нигоҳ дошта мешаванд ё метавонанд нигоҳ дошта шаванд (минбаъд «ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс» номида мешаванд), бо супориши мақоми давлатӣ ё бо дастури он, ё ки бо огоҳии он ё розигии хомӯшонаи он, иҷозат медиҳад. Ин боздидҳо бо мақсади дар мавриди зарурат тақвият бахшидани ҳифзи чунин шахсон аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф анҷом дода мешаванд.

2. Барои мақсадҳои ин Протокол маҳрум намудан аз озодӣ мафҳуми ҳама гуна шаклҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ё ҳабс дар маҳбас ё ҷойгир кардани шахс дар ҷойҳои давлатӣ ё хусусии нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро дорад. ки ин шахс онро ҳақ надорад бо ихтиёри худ, бо фармони ҳама гуна мақомоти судӣ, маъмури ё дигар мақомот тарк намояд.

ҚИСМИ II

ЗЕРКУМИТА ОИД БА ПЕШГИРӢ

Моддаи 5

1. Зеркумита оид ба пешгири аз даҳ аъзо иборат аст. Баъди барои ниғаҳдори супурдани тасдиқнома ё ҳуҷҷати даҳум дар хусуси ҳамроҳшавӣ ба ин Протокол шумораи аъзои Зеркумита то 25 нафар зиёд мешавад.

2. Аъзои Зеркумита оид ба пешгири аз ҷумлаи шахсони дорои сифатҳои баланди ахлоқӣ ва дорои таҷрибаи тасдиқшудаи кор дар соҳаи иҷрои адолати судӣ, аз ҷумла ҷиноӣ, системаи пенитенсиарӣ (ҷазо) ё политсия, ё дар соҳаҳои мухталифе, ки ба муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда марбут мебошанд, интиҳоб карда мешаванд.

3. Ҳангоми таъсиси Зеркумита оид ба пешгири ба зарурати тақсимои одилонаи ҷуғрофӣ ва намояндагии шаклҳои мухталифи фарҳанг ва системаҳои ҳуқуқии давлатӣ узв таваҷҷӯҳ зоҳир карда мешавад.

4. Ҳангоми таъсиси Зеркумита оид ба пешгири ҳамчунин ба тавозуни гендерии намояндагӣ дар асоси принципҳои баробарӣ ва ғайритаъбӣиз таваҷҷӯҳ зоҳир карда мешавад.

5. Ба ҳайати Зеркумита оид ба пешгири метавонад на бештар аз як шаҳрванди як давлат ворид шавад.

6. Аъзои Зеркумита оид ба пешгири функцияҳои худро ба сифати шахси иҷро мекунад, онҳо бояд мустақил ва бегараз бошанд ва имконияти дар ҳайати Зеркумита самаранок кор карданро дошта бошанд.

Моддаи 6

1. Ҳар як давлати узв метавонад, мутобики банди 2, ду номзади дорои таҳассус ва ба талаботи дар моддаи 5 ҷавобгӯйбударо пешбарӣ намояд, зимнан он дар бораи таҳассуси номзадҳо иттилооти пурраро пешниҳод мекунад.

2. а) Номзадҳо бояд шаҳрванди давлати узви ин Протокол бошанд:

b) ҳадди ақал яке аз ду номзаде, ки давлати узв пешбарӣ намудааст, бояд шаҳрванди ин давлати узв бошад;

c) ба ҳайати Зеркумита оид ба пешгири метавонанд на бештар аз ду номзад, ки шаҳрвандӣ ҳамон як давлати узв мебошанд, пешбарӣ карда шаванд;

d) пеш аз он, ки ягон давлати узв ба сифати номзад шаҳрванди дигар давлати узвро пешоварӣ мекунад, он розигии ин давлати узвро барои ин дархост менамояд ва мегирад.

3. На камтар аз панҷ моҳ то оғози ҷаласаи давлатҳои аъзо, ки дар он интихобот гузаронида мешавад, Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ба давлатҳои аъзо мактуб бо дархости дар мухлати се моҳ пешниҳод намудани номзадҳои худро ирсол менамояд. Котиби генерали руйхати ҳамаи номзадҳои бо ҳамин тариқ пешбаригардидаро бо тартиби алифбои ва нишон доданн давлатҳои аъзо, ки онҳоро пешбарӣ намудаанд, пешниҳод мекунад.

Моддаи 7

1. Аъзои Зеркумита оид ба пешгири ба тариқи зайл интихоб карда мешаванд:

a) таваҷҷӯҳи асосӣ ба иҷрои талабот ва криторияҳои моддаи 5 ин Протокол зоҳир карда мешавад;

b) интихоботи аввал на дертар аз шаш моҳ баъди эътибор пайдо кардани ин Протокол гузаронида мешавад;

c) давлатҳои аъзо аъзоёни Зеркумита оид ба пешгириро ба тариқи овоздиҳии пинҳонӣ интихоб менамоянд;

d) интихоби узви Зеркумита оид ба пешгири дар ҷаласаҳои давлатҳои аъзо, ки Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ҳар ду сол даъват менамояд, сурат мегирад. Дар ин ҷаласаҳо, ки дар онҳо кворум аз се ду ҳиссаи шумораи давлатҳои аъзоро ташкил медиҳад, аъзоёни ба Зеркумита интихобгардида он шахсоне ҳисобида мешаванд, ки шумораи бештари овозҳо ва аксарияти кули овозҳои намояндагони ҳузурдошта ва дар овоздиҳӣ интирок намудан давлатҳои аъзоро соҳиб шудаанд.

2. Агар дар ҷараёни интихобот ду шаҳрванди ягон давлати узв ҳуқуқи кор кардан дар ҳайати Зеркумита оид ба пешгириро

ба даст оранд, узви Зеркумита он номзаде мегардад, ки шумораи бештари овозхоро соҳиб шудааст. Агар ин шаҳрвандон шумораи якхелаи овозхоро гирифта бошанд, расмиёти зерин истифода бурда мешавад:

а) агар танҳо як номзад аз ҷониби давлати узв пешбарӣ гардида бошад ва он шаҳрванди ин давлат мебошад, ин шаҳрванд узви Зеркумита оид ба пешгирӣ мегардад;

б) агар ҳар ду номзад аз ҷониби давлати узв пешбарӣ гардида бошанд ва онҳо шаҳрванди он мебошанд, он гоҳ барои муайян намудани он, ки кадоме аз ин шаҳрвандон узви Зеркумита оид ба пешгирӣ мегардад, овоздиҳии пинҳонии алоҳида гузаронида мешавад;

с) агар ягон номзад аз ҷониби давлати узве, ки ин номзадҳо шаҳрванди он мебошанд пешбарӣ нагардида бошад, он гоҳ барои муайян намудани он, ки кадоме аз ин шаҳрвандон узви Зеркумита оид ба пешгирӣ мегардад, овоздиҳии пинҳонии алоҳида гузаронида мешавад.

Моддаи 8

Дар сурати фавт ё ба истеъфо рафтани яке аз узви Зеркумита оид ба пешгирӣ ё дар сурате ки узви Зеркумита бо ягон сабаби дигар вазифаҳои худро иҷро карда наметавонад, давлати узве, ки номзадии ӯро пешбарӣ намудааст, дигар шахсеро, ки ҳуқуқи интиҳоб шудан дошта, дорои таҳассус аст ва ба талаботи дар моддаи 5 баёнгардида ҷавобгӯй мебошад, бо назардошти зарурати таъмини тавозуни лозима байни соҳаҳои гуногуни салоҳият, ба мӯҳлати ваколат то ҷаласаи ояндаи давлатҳои аъзо бо шартӣ тасдиқ гариллани ӯ аз ҷониби аксарияти давлатҳои аъзо, таъин менамояд. Тасдиқ дар сурате баргузоргардида ҳисобида мешавад. ки агар дар мӯҳлати шаш ҳафта баъди аз ҷониби Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳяд огоҳинома ирсол гардидан дар бораи таъиноти пешбинигардида нисф ё бештар аз нисфи давлатҳои аъзо муқобили чунин таъинот изхори ақида накунанд.

Моддаи 9

Аъзои Зеркумита оид ба пешгирӣ ба мӯҳлати шаш сол интиҳоб карда мешаванд. Онҳо метавонанд дар сурати пешбарӣ гардидани номзадиашон як маротибаи дигар интиҳоб карда шаванд. Мӯҳлати ваколати нисфи аъзоёне. ки дар интиҳоботи

аввал интихоб шудаанд, баъди давраи дусола ба охир мерасад; ҳамон лаҳза баъди интихоботи аввал номҳои ин аъзоён ба тариқи куръапартой, ки Раиси ҷаласаи дар зербанди 1 банди 1 моддаи 7 зикргардида мегузаронад, муайян карда мешаванд.

Моддаи 10

1. Зеркумита оид ба пешгирии шахсони мансабдори худро ба мӯҳлати дусола интихоб мекунад. Онҳо метавонанд дубора интихоб гарданд.

2. Зеркумита оид ба пешгирии қоидаҳои расмиёти худро муқаррар менамояд. Ин қоидаҳои расмиёт аз ҷумла пешбинӣ менамоянд, ки:

а) қворумро нисфи шумораи аъзоён ҷамъ як овоз ташкил медиҳанд:

б) қарорҳои Зеркумита оид ба пешгирии бо аксарияти овозҳои аъзоёни иштироқдошта қабул карда мешаванд;

с) ҷаласаҳои Зеркумита оид ба пешгирии пӯшида мебошанд.

3. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ҷаласаи аввали Зеркумита оид ба пешгириро даъват менамояд. Баъди ҷаласаи аввали худ Зеркумита оид ба пешгирии ҷаласаҳои минбаъдаи худро бо фосилае, ки дар қоидаҳои расмиёти он муқаррар гардидааст, мегузаронад. Зеркумита ва Кумитаи зидди шиканча иҷлосияҳои худро дар як вақт ҳадди ақал сола як маротиба доир менамоянд.

ҚИСМИ III

МАНДАТИ (ВАКОЛАТИ) ЗЕРКУМИТА ОИД БА ПЕШГИРИИ

Моддаи 11

Зеркумита оид ба пешгирии:

а) ҷойҳои дар моддаи 4 номбаршударо боздид менамояд ва ба давлатҳои аъзо дар мавриди ҳифзи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф тасияҳо пешниҳод мекунад;

б) нисбати механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ:

i) дар мавриди зарурат, ба давлати узв маслиҳатҳо медиҳад ва дар таъсиси чунин механизмҳо ба онҳо кӯмак мерасонад;

ii) робитаҳои бевосита, дар мавриди зарурат, робитаҳои маҳрамонро (маҳфино) бо механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ ба роҳ мемонад ва ба онҳо дар соҳаи тарбияи касбӣ ва кӯмаки техникӣ бо мақсади таҳкими иқтидорҳои хизматҳо пешниҳод менамояд;

iii) дар кори арзёбии эҳтиётот ва тадбирҳои, ки барои тақвияти ҳифзи шахсон аз озодӣ маҳрумшуда аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф, маслиҳатҳо медиҳад ва ба онҳо кӯмак мерасонад;

iv) ба давлатҳои аъзо бо мақсади таҳкими имкониятҳо ва мандати механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ барои пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф, тавсияҳо медиҳад ва эродҳои худро пешниҳод мекунад;

с) Бо мақсади пешгирӣ намудани шиканча дар маҷмӯъ бо мақомот ва механизмҳои Созмони Милали Муттаҳид, инчунин муассисаҳо ё ташкилотҳои байналмилалӣ ва миллӣ, ки ба манфиати тақвияти ҳифзи шахсон аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф фаъолият менамоянд, ҳамкорӣ мекунад.

Моддаи 12

Барои он ки Зеркумита оид ба пешгирӣ тавонад мандати худро, ки дар моддаи 11 зикр гардидааст, иҷро намояд, давлатҳои аъзо ӯҳдадор мешавад:

a) Зеркумита оид ба пешгириро дар қаламрави худ қабул намоянд ва ба он ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро, ки дар моддаи 4 ин Протокол муайян гардидаанд, дастрас намоянд;

b) тамоми иттилооти дахлдореро, ки Зеркумита оид ба пешгирӣ бо мақсади арзёбӣ намудани эҳтиётот ва тадбирҳои, ки бояд барои тақвияти ҳифзи шахсон аз озодӣ маҳрумшуда аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона,

гайриинсонӣ ё таҳқирунандаи шаъну шараф андешида шаванд, метавонад дархост намояд, пешниҳод кунанд;

с) робитаҳоро байни Зеркумита оид ба пешгирӣ ва механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ ташвиқ ва сабук гардонанд;

д) тавсияҳои Зеркумита оид ба пешгириро омӯзанд ва бо он дар мавриди тадбирҳои имконпазир оид ба татбиқ мусоҳибаҳо доир намояд.

Моддаи 13

1. Зеркумита оид ба пешгирӣ, аввал бо ёрии куръапартой, барномаи боздидҳои мунтазам аз давлатҳои аъзоро бо мақсади иҷрои мандати худ, ки дар моддаи 11 муқаррар шудааст, муайян менамояд.

2. Баъди гузаронидани машваратҳо Зеркумита оид ба пешгирӣ дар бораи барномаи худ давлати аъзоро огоҳ менамояд, то ки онҳо бидуни таъхир тавонанд барои амалӣ гардидани боздидҳо тадбирҳои амалии зарурӣ андешанд.

3. Боздид ҳадди ақал аз ҷониби ду аъзои Зеркумита оид ба пешгирӣ анҷом дода мешавад. Дар мавриди зарурат, ин ду аъзоро метавонанд коршиносони дорои таҷрибаи тасдиқгардидаи қор ва дониш дар соҳаҳои ин Протокол фарогиранда, ки аз рӯйхати коршиносони дар асоси пешниҳодҳои баённамудаи давлатҳои аъзо, Раёсати Комиссари олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон ва Маркази Созмони Милали Муттаҳид оид ба пешгирии ҷинояткорӣ байналмилалӣ таҳиягардида интиҳоб карда мешаванд, ҳамроҳӣ намоянд. Ҳангоми таҳияи ин рӯйхат давлатҳои марбутатаи аъзо на бештар аз панҷ коршиноси миллиро пешниҳод менамоянд. Давлати марбутатаи узв метавонад номзади коршиноси барои боздид пешниҳодгардидаро рад намояд, баъд аз ин Зеркумита коршиносӣ дигарро пешниҳод мекунад.

4. Агар Зеркумита оид ба пешгирӣ зарур шуморад, он метавонад ташкил намудани боздиди кӯтоҳмуддати минбаъдаро баъди гузаронидани боздиди мунтазам пешниҳод намояд.

Моддаи 14

1. Барои он ки Зеркумита оид ба пешгирӣ тавонад мандати худро иҷро кунад, давлатҳои аъзои ин Протокол ӯҳдадор мешаванд инҳоро ба он пешниҳод намоянд:

а) дастрасии номаҳдуд ба ҳама гуна иттилоот оид ба шумораи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, ки дар моддаи 4 муайян шудаанд, инчунин миқдори ҷунин ҷойҳо ва маҳалли ҷойгиршавии онҳо;

б) дастрасии номаҳдуд ба ҳама гуна иттилооти марбут ба муносибат бо ин шахсон, инчунин шароити нигоҳдории онҳо таҳти ҳабс;

с) мутобиқи банди 2 дастрасии номаҳдуд ба ҳама ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, иншоотҳо ва объектҳои онҳо;

д) имконияти гузаронидани сӯҳбатҳои хусусӣ бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда бе шохидон, шахсан ё, дар мавриди зарурат, ба воситаи тарҷумон, инчунин ҳама гуна дигар шахсе, ки ба ақидаи Зеркумита оид ба пешгирӣ, метавонад и пилооти дахлдорро пешниҳод намояд;

е) ҳуқуқи бе монеа интиҳоб намудани ҷойҳои, ки он мехоҳад аз онҳо боздид намояд, ва шахсоне, ки он мехоҳад бо онҳо сӯҳбат намояд.

2. Эътирозҳо нисбати боздиди ҷои мушаххаси нигоҳдорӣ таҳти ҳабс метавонанд танҳо ба мулоҳизаҳои эътимодноки фавран бамиёнояндае, ки ба мудофияи миллӣ, амнияти давлатӣ, офатҳои табиӣ ё бетартибҳои ҷиддӣ дар ҷои боздиди банақшагирифта алоқаманд буда, муваккатан ба анҷом додани ҷунин боздид монеъ мегарданд, асос ёбанд. Эълон намудани ҳолати фавқулодда аслан наметавонад аз ҷониби давлати аъзо ҳамчун сабаб барои эътироз ба муқобили гузаронидани боздид оварда шавад.

Моддаи 15

Ягон мақом ё шахси мансабдор наметавонад ягон санксияро (ҷораи ҷазоро) нисбати ягон шахс ё ташкилот барои ба Зеркумита оид ба пешгирӣ ё аъзои он хабар додани ягон иттилоот, чи воқеӣ ё чи бардурӯғ таъин намояд, истифода кунад,

ичозат ё роҳ диҳад, ва ягон чунин кас ё ташкилот наметавонанд ба ягон тарзи дигар таҳти фишор қарор дода шавад.

Моддаи 16

1. Зеркумита оид ба пешгирӣ тавсияҳо ва эродҳои худро ба тариқи махфӣ ба давлати узв ва, дар мавриди зарурат, ба механизми миллӣ ирсол менамояд.

2. Зеркумита оид ба пешгирӣ гузориши худро якҷоя бо ҳама эродҳои давлатӣ дахлдори узв дар сурати ворид шудани дархости дахлдор аз давлати узв нашр менамояд. Агар давлати узв қисми гузоришро маъруф кунад. Зеркумита метавонад гузоришро пурра ё қисман интишор намояд. Зимнан, маълумотҳои дорои хислати хусусӣ наметавонанд бе розигии бевосита изҳорнамудаи шахси дахлдор интишор гарданд.

3. Зеркумита оид ба пешгирӣ гузориши ҳарсолаи кушодаро оид ба фаъолияти Кумитаи зидди шиканча пешниҳод менамояд.

4. Агар давлати узв ҳамкориро бо Зеркумита оид ба пешгирӣ мутобиқи моддаҳои 12 ва 14 рад намояд ё андешидани тадбирҳоро барои беҳбуд намудани вазъ тибқи тавсияҳои Зеркумита рад кунад, Кумитаи зидди шиканча метавонад бо хоҳиши Зеркумита, баъди он, ки давлати узв барои изҳор намудани нуқтаи назари худ имкон пайдо мекунад, бо аксарияти овозҳои аъзои худ қарори баромад кардан бо изҳороти ошкоро оид ба масъалаи мазкур ё интишор намудани гузориши Зеркумита қабул кунад.

ҚИСМИ IV.

МЕХАНИЗМҲОИ ПЕШГИРИКУНАНДАИ МИЛЛӢ

Моддаи 17

На дертар аз як соли баъди эътибор пайдо намудани ин Протокол ё тасдиқи он ё ҳамроҳшавӣ ба он ҳар як давлати узв як ё якчанд механизмҳои пешгирикунандаи миллиро барои пешгирии шиканча дар сатҳи миллӣ дастгирӣ менамояд, таъин мекунад ё таъсис медиҳад. Механизмҳои, ки мақомоти ғайримарказӣ таъсис додаанд, метавонанд, барои мақсадҳои ин Протокол, ба сифати механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ таъин карда шаванд, агар онҳо ба талаботи муқаррароти он ҷавобгӯй бошанд.

Моддаи 18

1. Давлатҳои аъзо мустақилияти фаъолияти механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ, инчунин мустақилияти ҳайати онҳоро кафолат медиҳанд.
2. Давлатҳои аъзо барои таъмини он, ки коршиносони механизми миллӣ дорои иқтидорҳо ва донишҳои зарурӣ бошанд, тамоми тадбирҳоро меандешанд. Онҳо тавозуни гендерӣ ва намоёндагии буробари гурӯҳҳои этникии ва гурӯҳҳои ақаллияти дар кишвар мавҷудбударо таъмин менамоянд.
3. Давлатҳои аъзо ӯҳдадор мешаванд захираҳои заруриро барои фаъолияти механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ пешниҳод намоянд.
4. Ҳангоми таъсиси механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ давлатҳои аъзо Принципҳои марбут ба статус ва фаъолияти муассасаҳои миллӣ оид ба ҳифз ва ташвиқи ҳуқуқи инсонро ба эътибор мегиранд.

Моддаи 19

Ба механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ, ҳадди ақал, ваколатҳои зерин дода мешаванд:

- а) мунтазам баррасӣ намудани масъалаҳо оид ба муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, ки дар моддаи 4 муайян гардидаанд, бо мақсади, дар мавриди зарурат, тақвият бахшидани ҳифзи онҳо аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф;
- б) пешниҳод намудани тавсияҳо ба мақомоти дахлдор бо мақсади беҳтар намудани муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ва шароити нигоҳдории онҳо. пешгирий кардани шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф бо назардошти меъёрҳои дахлдори Созмони Милали Муттаҳид;
- с) манзур намудани пешниҳоду эродҳои марбут ба қонунгузорию амалкунанда ё лоиҳаҳои қонунҳо.

Моддаи 20

Бо мақсади он, ки механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ тавонанд мандати (ваколати) худро иҷро кунанд, давлатҳои аъзои ин Протокол ӯҳдадор мешаванд ба онҳо инҳоро пешниҳод намоянд:

а) дастрасӣ ба ҳама гуна иттилоот оид ба шумораи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, ки дар моддаи 4 муайян шудаанд, инчунин миқдори ҷунин ҷойҳо ва маҳалли ҷойгиршавии онҳо;

б) дастрасӣ ба ҳама гуна иттилооти марбут ба муносибат бо ин шахсон, инчунин шароити нигоҳдории онҳо таҳти ҳабс;

с) дастрасӣ ба ҳама ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс, иншоотҳо ва объектҳои онҳо;

д) имконияти гузаронидани сӯхбатҳои хусусӣ бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда бе шохидон, шахсан ё, дар мавриди зарурат ба воситаи тарҷумон, инчунин ҳама гуна дигар шахсе, ки ба ақидаи механизми пешгирикунандаи миллӣ, метавонад иттилооти дахлдорро пешниҳод намояд;

е) ҳуқуқи бе монеа интиҳоб намудани ҷойҳои, ки он мехоҳад аз онҳо боздид намояд, ва шахсоне, ки он мехоҳад бо онҳо сӯхбат намояд;

ф) ҳуқуқи ба роҳ мондаи робитаҳо бо Зеркумита оид ба пешгирӣ, ба он фиристодани иттилоот ва вохӯрӣ намудан бо он.

Моддаи 21

Ягон мақом ё шахси мансабдор наметавонад ягон санксияро (чораи ҷазоро) нисбати ягон шахс ё ташкилот барои ба механизми пешгирикунандаи миллӣ хабар додани ягон иттилоот, чӣ воқеӣ ё чӣ бардурӯғ таънн намояд, истифода кунанд, иҷозат ё роҳ диҳад, ва ягон ҷунин шахс ё ташкилот наметавонанд ба ягон тарзи дигар таҳти фишор қарор дода шаванд.

Иттилооти махфие, ки механизми пешгирикунандаи миллӣ чамъоварӣ намудааст, ошкор карда намешавад. Маълумотҳои дорои хусусияти шахсӣ танҳо бо розигии бевосита изҳорнамудаи шахси дахлдор интишор карда мешаванд.

Моддаи 22

Мақомоти салоҳиятдори давлати дахлдорӣ узв тавсияҳои механизми пешгирикунандаи миллиро меомӯзанд ва бо он нисбати тадбирҳои имконпазир оид ба татбиқи мусоҳиба доир мекунанд.

Моддаи 23

Давлатҳои аъзои ин Протокол ӯҳдадор мешаванд гузоришҳои ҳарсолаи механизмҳои пешгирикунандаи миллиро нашр ва интишор намоянд.

ҚИСМИ V

ИЗҶОРОТ

Моддаи 24

1. Баъди тасдиқи давлатҳои аъзо метавонанд нисбати ба таъхир гузоштани иҷрои ӯҳдадориҳои худ ё мутобиқи қисми III, ё мутобиқи қисми IV ин Протокол изҳороти намоянд.

2. Чунин батаъхиргузори ҳадди аксар се сол амал мекунад. Баъди пешниҳод гардидани маводи дахлдор аз ҷониби давлати аъзо ва баъди машварат бо Зеркумита оид ба пешгирии Кумитаи зидди шиканҷа метавонад ин мӯҳлатро боз барои ду сол дароз намояд.

ҚИСМИ VI

ВАЗЪИ МОЛИЯВӢ

Моддаи 25

1. Ҳароҷоте, ки Зеркумита оид ба пешгирии дар чараёни татбиқи ин Протокол анҷом додааст, аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид пӯшонида мешавад.

2. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид барои самаранок фаъолият намудани Зеркумита оид ба пешгирии мутобиқи ин Протокол ҳайат зарурии ва шароит фароҳам менамояд.

Моддаи 26

1. Мутобиқи расмиёти зарурии Ассамблеяи Генералии Фонди махсусе, ки тибқи муқаррароти молиявӣ ва коидаҳои

Созмони Милали Муттаҳид идора карда мешавад, барои расонидани кӯмак дар маблағгузори татбики тавсияҳое, ки Зеркумита оид ба пешгири баъди боздид ба давлати узв додааст, инчунин барномаҳои омӯзиши механизми пешгирикунандаи миллӣ таъсис дода мешавад.

2. Ин Фонди махсус метавонад аз ҳисоби пардохтҳои ихтиёри, ки ҳукуматҳо, ташкилотҳои байниҳукумати ва ғайриҳукумати, дигар сохторҳои хусусӣ ё давлатӣ ворид менамоянд, маблағгузори карда шавад.

ҚИСМИ VII

МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

Моддаи 27

1. Ин Протокол барои имзо гардидан аз ҷониби ҳама гуна давлатҳое, ки Конвенсияро имзо кардаанд, боз аст.

2. Ин Протокол бояд аз ҷониби ҳама гуна давлате, ки Конвенсияро тасдиқ намудааст ё ба он ҳамроҳ шудааст, имзо гардад. Тасдиқномаҳо барои нигоҳдорӣ ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид супурда мешаванд.

3. Ин Протокол барои ба он ҳамроҳ шудани ҳама гуна давлатҳое, ки Конвенсияро тасдиқ намудаанд ё ба он ҳамроҳ шудаанд, боз аст.

4. Ҳамроҳшавӣ бо роҳи ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ба нигоҳдорӣ супурдани ҳуҷҷат дар бораи ҳамроҳшавӣ сурат мегирад.

5. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ба ҳама давлатҳои ин Протоколро имзонамуда ё ба он ҳамроҳшуда дар бораи ба нигоҳдорӣ супурдани ҳар як тасдиқнома ё ҳуҷҷат дар бораи ҳамроҳшавӣ огоҳинома ирсол менамояд.

Моддаи 28

1. Ин Протокол рӯзи 30-юми баъди ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ба нигоҳдорӣ супурдани тасдиқнома ё ҳуҷҷати ҳамроҳшавии 20-ум эҳтибор пайдо мекунад

2. Барои ҳар як давлате, ки ин Протоколро тасдиқ мекунад ё баъди барои нигоҳдорӣ ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид супурдани тасдиқнома ё ҳуҷҷати ҳамроҳшавии бистум

ба он ҳамроҳ мешавад, ин Протокол рӯзи 30-юми баъди ба ниғаҳдорӣ супурдани тасдиқнома ё ҳуҷҷати ҳамроҳшавии худӣ он эҳтибор пайдо мекунад.

Моддаи 29

Муқаррароти ин Протокол ба ҳама қисмҳои давлатҳои федеративӣ ба ягон маҳдудият ё истисноҳо паҳн (татбиқ) мегардад.

Моддаи 30

Ба ягон қайдӯ шарт нисбати ин Протокол роҳ дода намешавад.

Моддаи 31

Муқаррароти ин Протокол ба ўҳдадорихои давлати аъзо тибқи ҳама гуна Конвенсияҳои минтақавӣ, ки ба системаи боздид аз ҷойҳои нигоҳдорӣ тахти ҳабс асос ёфтаанд, дахл намекунад. Ба Зеркумита оид ба пешгирӣ ва мақомоте, ки мутобиқи чунин Конвенсияҳои минтақавӣ таъсис дода шудаанд, пешниҳод карда мешавад, ки бо ҳамдигар машварат ва ҳамкорӣ намоянд, то ки ба тақрор роҳ дода нашавад ва ноилгардии самараноки мақсадҳои ин Протокол таъмин карда шавад.

Моддаи 32

Муқаррароти ин Протокол ба ўҳдадорихои давлатҳои аъзо тибқи чор Конвенсияи Женева аз 12 августи соли 1949 ва Протоколҳои иловагӣ ба онҳо аз 8 июни соли 1977, инчунин ҳуқуқи ҳама гуна давлат дар мавриди ба Кумитаи байналмилалии Салиби Сурх иҷозат лодани боздид намудан аз ҷойҳои нигоҳдорӣ тахти ҳабс дар ҳолатҳое, ки ҳуқуқи байналмилалии башардӯстона онҳоро фаро намегиранд, дахл намекунад.

Моддаи 33

1. Ҳар давлати узв метавонад ҳар вақт ин Протоколро бо роҳи фиристодани огоҳиномаи хаттӣ ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид, ки он баъдан дар ин бора дигар давлатҳои аъзои ин Протокол ва Конвенсияро хабардор месозад, бекор кунад. Бекор кардан баъди як соли аз ҷониби Котиби генералӣ гирифта шудани чунин огоҳинома эътибор пайдо менамояд.

2. Чунин бекор кардан давлати узвро аз ўҳдадорихои он тибқи ин Протокол бинобар ҳама гуна амал ё вазъияте, ки то лаҳзаи

эйтибор пайдо намудани бекор кардан ҷой дошта буданд, ё тадбирҳое, ки Зеркумита оид ба пешгирӣ нисбати давлати дахлдори узв андешидааст ё метавонад андешад ва бекор кардан ба ҳеч вачҳ ба баррасии идомаёфтаистодаи ҳама гуна масъалае, ки алақай аз ҷониби Зеркумита то санаи эйтибор пайдо намудани бекор кардан баррасӣ мегардид, зиён намерасонад, озод намекунад.

3. Баъди санаи эйтибор пайдо намудани бекоркунии эълоннамудаи давлати узв Зеркумита оид ба пешгири наметавонад ба баррасии ягон масъалаи наवे, ки ба ин давлат дахл дорад, оғоз намояд.

Моддаи 34

1. Ҳар давлати узви ин Протокол метавонад тасхёх пешниҳод кунад ва онро ба Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид ирсол намояд. Котиби генерали минбаъд тасхёхи пешниҳодгардидаро бо хоҳиши ба он хабар додан аз он, ки оё онҳо бо даъват намудани конференсияи давлатҳои аъзо бо макседи баррасии ин пешниҳод ва гузаронидани овоздиҳӣ доир ба он розиянд, ба давлатҳои аъюи ин Протокол мефиристад. Агар дар муддати чор моҳ аз санаи фиристодани чунин мактуб ҳадди ақал сеяки давлатҳои аъзо гузаронидани чунин конференсияро ҷонибдорӣ кунанд, Котиби генералӣ конференсияро таҳти ҳимояи Созмонн Милали Муттаҳид даъват менамояд. Ҳама гуна тасхёхе, ки бо аксарияти аз се ду ҳиссаи давлатҳои дар овоздиҳӣ дар ин конфсренсия ҳузурдошта ва иштирок намуда қабул гардидааст, аз ҷониби Котиби генералӣ ба ҳама давлатҳои аъзо барои қабул намудан фиристода мешавад.

2. Тасхёхи мутобиқи банди 1 ин модда тасдиқгардида, баъди қабул гардидани он бо аксарияти аз се ҳиссаи давлатҳои аъзои ин Протокол тибқи расмиёти конститутсионии онҳо, эйтибор пайдо мекунад.

3. Баъди эйтибор пайдо намудани тасхёхот онҳо барои давлатҳои аъзое, ки онҳоро қабул намудаанд, ҳатмӣ мегарданд, барои дигар давлатҳои аъзо муқаррароти ин Протокол ва ҳама гуна тасхёхот пештарае, ки онҳо қабул карда буданд, ҳатмӣ боқӣ мемонанд.

Моддаи 35

Ба аъзои Зеркумита оид ба пешгирӣ ва аъзои механизмҳои пешгирикунандаи миллӣ имтиёзот ва масуниятҳои, ки барои мустақиллона иҷро намудани вазифаҳои зарур мебошанд, дода мешаванд. Ба аъзои Зеркумита имтиёзот ва масуниятҳои дар фасли 22 Конвенсия оид ба имтиёзот ва масуниятҳои Созмони Милали Муттаҳид аз 13 феввали соли 1946 номбар шудаанд, бо риояи муқаррароти фасли 23 ҳамон Конвенсия дода мешаванд.

Моддаи 36

Ҳангоми боздид намудан аз давлати узв аъзои Зеркумита оид ба пешгирӣ бидуни зиён ба муқаррарот ва мақсадҳои ин Протокол ва он имтиёзоти масуниятҳои, ки онҳо метавонанд истифода баранд:

а) қонунҳо ва меъёрҳои давлати боздидшавандаро риоя мекунанд; ва

б) аз ҳама гуна амалҳо ё фаъолияте, ки ба ҳислати бегаразона ва байналмилали будани ўҳдадорихои онҳо созгор намебошанд, худдорӣ мекунанд.

Моддаи 37

1. Ин Протокол, ки матнҳои англисӣ, арабӣ, испанӣ, хитой, русӣ ва франсавии он баробар саҳеҳанд, барои ниғаҳдорӣ ба бойгонии Созмони Милали Муттаҳид супурда мешавад.

2. Котиби генералии Созмони Милали Муттаҳид нусхаҳои тасдиқгардидаи ин Протоколро ба ҳама давлатҳои ирсол менамояд.

Барои нашрияҳои худ Фонди ҷамъиятии "Нота Бене" коғази мутобиқ ба FSC (гурӯҳи маҳсулот аз ҷангалҳои масъулиятнок идорашаванда ва аз дигар манбаъҳои назоратшаванда)-ро истифода мекунад.

*Ба чоп 12.08.2012 имзо шуд. Андозаи 60×84. Ҳуруфи Arial.
Чопи оперативӣ. Супориши №03P54E. Адади нашр 250 нусха*